

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI PSİKO-EĞİTİM PROGRAMI'NIN
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ROMANTİK İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ**

SÜMBÜL YALNIZCA YILDIRIM

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI PSİKO-EĞİTİM PROGRAMI'NIN
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ROMANTİK İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ

SÜMBÜL YALNIZCA YILDIRIM

Danışman: Fulya CENKSEVEN ÖNDER
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Songül TÜMKAYA
Jüri Üyesi: Doç. Dr. İsmail SANBERK
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Oğuzhan ÇOLAKKADIOĞLU
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Yasin YILMAZ

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2022

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Songül TÜMKAYA

Üye: Doç. Dr. İsmail SANBERK

Üye: Doç. Dr. Oğuzhan ÇOLAKKADIOĞLU

Üye: Dr.Öğr. Üyesi Yasin YILMAZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduğunu onaylarım.

...../...../2022

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2022

Sümbül YALNIZCA YILDIRIM

ÖZET

DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI PSİKO-EĞİTİM PROGRAMININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ROMANTİK İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Sümbül YALNIZCA YILDIRIM

Doktora Tezi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER

Kasım, 2022, 162 Sayfa

Bu çalışmanın amacı, ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın üniversite öğrencilerinin şiddeti kabul düzeyleri, duygusal istismar farkındalık düzeyleri, duygusal istismar uygulama ve maruz kalma düzeyleri üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılı Güz yarıyılında Çukurova Üniversitesi’nin farklı bölümlerinde öğrenimlerine devam eden ve çalışmaya katılma konusunda gönüllü olan 30 üniversite öğrencisi (15 deney, 15 kontrol) oluşturmaktadır. Kontrol grubundaki katılımcılara hiçbir deneysel işlem yapılmazken, deney grubundaki katılımcılara haftada bir olmak üzere ortalama 90 dakika süren dokuz oturumluk program uygulanmıştır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda yarı-deneysel araştırma desenlerinden öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise katılımcılardan odak grup görüşmesi yoluyla program ile ilgili görüşleri alınmıştır.

Hem deney hem de kontrol grubundaki katılımcılara uygulama öncesinde öntest, sonlandırmanın ardından sontest ve üç ay sonrasında da izleme testi yapılmıştır. Sontestin ardından deney grubundaki katılımcılarla odak grup görüşmesi yapılmıştır. Araştırmada ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği(ÇAŞKÖ)’, araştırma kapsamında geliştirilen ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği(RİDİFÖ)’ ve Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği (ÇBDİÖ)’ ve araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin parametrik olmayan testler ve nitel veri analizi aracılığıyla değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın, deney grubundaki katılımcıların ÇAŞKÖ puanlarını anlamlı azalttığını ve RİDİFÖ toplam, ‘İlişkiyi Sürdürme’ ve ‘İlişkiyle İlgili Yargılar’ puanlarını anlamlı düzeyde arttırdığını göstermektedir. “İlişkiyi Yönetme” alt ölçek puanında ise herhangi bir değişim yaratmadığı belirlenmiştir. Bu etkilerin izleme testinde de devam ettiği belirlenmiştir. ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın, ÇBDİÖ puanlarında deney öncesi ve sonrasında yapılan ölçümlerde anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Ancak izleme ölçümünde ÇBDİÖ’nin uygulama boyutunun ‘Kontrol’ ve ‘Aşağılama’ alt ölçek puanlarının ve maruz kalma boyutu toplam puan ve ‘Kontrol’ alt ölçeği puanlarının artmasında etkili olduğu anlaşılmıştır. Katılımcılar programın kendileri için etkili olduğunu ve program sayesinde duygusal istismar konusunda farkındalıklarını arttırdığını belirtmişlerdir. Bulgular flört şiddetini önlenmesine yönelik yapılabilecek çalışmalar ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal istismar, şiddeti kabul, psiko-eğitim, üniversite öğrencileri, flört şiddeti, yakın ilişkide şiddet, romantik ilişki

ABSTRACT**THE EFFECT OF EMOTIONAL ABUSE AWARENESS PSYCO-
EDUCATIONAL PROGRAM ON THE ROMANTIC RELATIONSHIP
UNIVERSITY STUDENTS****Sümbül YALNIZCA YILDIRIM****Ph.D. Thesis, Department of Educational Sciences****Supervisor: Prof. Dr. Fulya CENKSEVEN-ÖNDER****November, 2022, 162 pages**

The aim of this study is to investigate the effect of ‘Emotional Abuse Awareness Psycho-educational Program’ on the violence acceptance levels, emotional abuse awareness levels, and emotional abuse perpetration and victimization levels of university students. The study group of the research consists of 30 university students (15 experiments, 15 controls) who continue their education in different departments of Çukurova University in the Fall semester of the 2019-2020 academic year and volunteer to participate in the study. While no experimental procedure was applied to the participants in the control group, a nine session program lasting an average of 90 minutes was applied to the participants in the experimental group once a week. In the quantitative dimension of the study, the pretest-posttest control group model, which is one of the semi-experimental research designs, was used. In the quantitative dimension of the study, the pretest-posttest control group model was used. In the qualitative aspect of the research, the opinions of the participants about the program were obtained through focus group interviews.

The participants in both the experimental and control groups were given a pre-test before the psycho-education program, a post-test after the termination, and a follow-up test three months later. After the posttest, a focus group interview was held with the participants in the experimental group. In the study, "Acceptance of Couple Violence Scale(ACVS)", "Emotional Abuse Awareness Scale in Romantic Relationship(EAASRR)" developed within the scope of the research, Multidimensional Emotional Abuse Scale (MMEA-TR) and an interview form prepared by the researcher

were used. The data obtained were evaluated through non-parametric tests and qualitative data analysis.

The findings obtained as a result of the research show that the 'Emotional Abuse Awareness Psycho-education Program' significantly decreased the ACVS scores of the participants in the experimental group and significantly increased the EAASRR total, 'Maintaining the Relationship' and 'Judgments Related to the Relationship' scores. It was determined that there was no change in the "Managing the Relationship" subscale score. It was determined that these effects continued in the follow-up test. It was determined that the 'Emotional Abuse Awareness Psycho-education Program' did not make a significant difference in the pre-experiment and post-experiment measurements in MMEA-TR scores. However, in the follow-up measurement, it was understood that the perpetration dimension of the MMEA-TR was effective in increasing the 'Control' and 'Humiliation' lower scores and the victimization dimension in increasing the total score and the 'Control' subscale scores. Participants stated that the program was effective for them and increased their awareness of emotional abuse thanks to the program. The findings are discussed in the light of possible studies to prevent dating violence.

Key words: Emotional abuse, acceptance of violence, psycho-education, university students, dating violence, intimacy partner violence, romantic relationship

ÖN SÖZ

“Tüm muhteşem hikayeler iki şekilde başlar. Ya bir insan bir yolculuğa çıkar ya da şehre bir yabancı gelir” der Tolstoy. Hikayem muhteşem mi bilmiyorum ama doktora sürecim bir yolculuktan benim için ve yolculuğun sonuna geldim... Her hikaye kahramanı gibi, başlangıçtaki kişi değilim artık. Yolda düştüğüm çukurlar, karşılaştığım canavarlar ve yendiğim ejderhalarla ilgili tecrübelerim var heybemde... Bu hikaye bir ölüm ve yeniden doğum hikayesi... Bu hikaye bir var olma hikayesi...

Öncelikle, bu hikayeyi yazarken hep yanımda olan ve desteğini esirgemeyen sevgili hocam Prof. Dr. Fulya CENKSEVEN-ÖNDER’e süreçteki katkı ve emeklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Tez izleme komitesinde yer alarak süreç boyunca yaratıcı ve bilimsel katkılarını sunan hocalarım Prof. Dr. Songül TÜMKAYA ve Doç. Dr. İsmail SANBERK’e; tezimi okuyup katkıda bulunan hocalarım Doç. Dr. Oğuzhan ÇOLAKKADIOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Yasin YILMAZ’a katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca doktora sürecim boyunca psikolojik desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Meral ATICI’ya da teşekkür ederim.

Varoluşsal sancılarında ve yalnız hissettiğim her anda yanımda olan arkadaşım Arş. Gör. İrem ŞAHİN-YOLUK’a, bu varoluşsal sancıların disiplinli çalışmama engel olmaması gerektiğini hatırlatan arkadaşım Dr. Ebru CANIKALP’e, ben inanmazken bile bana inanmaktan hiç vazgeçmeyen dostum Pınar AKÇAY’a, kuzenim Nigar BOZKURT’a ve uzakta ama hep yanımda olan dostum Filiz ADAK’a yürekten teşekkür ederim.

“Kim ne derse desin, doğru bildiğinden şaşma” cümlesini yüreğime kazıyan babam, devam etmem için dizinde dinlendiren annem, unuttuğum zamanlarda beni bana hatırlatan ablam ve takdir eden bakışlarıyla yanımda olan abime hikayemdeki önemli rolleri için teşekkür ederim.

Hikayemdeki tüm iniş çıkışlara sabırla eşlik eden eşim Serhat YILDIRIM ve güç veren varlığı için oğlum Meriç’ime, olmasalardı devam edemeyeceğim her an için teşekkür ederim. İYİ Kİ...

Sümbül YALNIZCA YILDIRIM, 2022

Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi Birimi tarafından SDK-2018-10337 proje araştırma numarası ile desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
EKLER LİSTESİ	xviii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırma Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	8
1.3. Denenceler	8
1.4. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	11
1.5. Sayıtlılar.....	13
1.6. Sınırlılıklar	13
1.7. Tanımlar.....	13

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve.....	15
2.1.1. Şiddet	15
2.1.2.Yakın Partner Şiddeti.....	16
2.1.3.Yakın Partner Şiddeti ile İlgili Risk Faktörleri	18
2.1.4.Yakın Partner Şiddetinin Sonuçları	20
2.1.5.Şiddete Rağmen Devam Eden İlişkiler	21
2.1.6.Yakın Partner Şiddetinden Kurtulmak.....	21

2.1.7.Yakın Partner Şiddetinin Türleri.....	22
2.1.7.1. Fiziksel Şiddet	22
2.1.7.2. Cinsel Şiddet.....	23
2.1.7.3.Duygusal İstismar.....	24
2.1.8. Türkiye’de Yakın Partner Şiddeti	27
2.1.9. Yakın Partner Şiddeti ile İlgili Teoriler	29
2.1.9.1. Feminist Teori.....	29
2.1.9.2.Güç Teorisi.....	31
2.1.9.3.Sosyal Öğrenme Kuramı	31
2.1.9.4. Bağlanma Kuramı	33
2.1.9.5.Bağlamsal Çerçeve Modeli	33
2.1.10.Çiftler Arası Şiddeti Kabul Düzeyi.....	34
2.2.İlgili Araştırmalar	35
2.2.1.Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar	35
2.2.2. Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar	43

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	45
3.2. Çalışma Grubu	46
3.2.1. Katılımcıların Seçimi ve Grupların Oluşturulması	46
3.3. Veri Toplama Araçları	50
3.3.1.Örnekleme Betimlemeye Yönelik Kullanılan Ölçme Araçları	50
3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	50
3.3.1.2. Kısa Semptom Envanteri (KSE)	50
3.3.1.3. Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Yetişkin Hatırlama Formu (Form CTS-CA)- Psikolojik Saldırganlık (ÇYÖ-YHF).....	51
3.3.1.4. Ataerkillik Ölçeği (AÖ).....	52
3.3.2 Denenceleri Test Etmeye Yönelik Ölçme Araçları	52
3.3.2.1. Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği (ÇAŞKÖ).....	52
3.3.2.2.Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (RİDİFÖ)	53

3.3.2.2.1. Madde Havuzunun Oluşturulması.....	54
3.3.2.2.2. Madde Analizi.....	55
3.3.2.2.3. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	57
3.3.2.2.4. Doğrulamalı Faktör Analizi.....	61
3.3.2.2.5. Güvenilirlikle İlgili Bulgular.....	65
3.3.2.3. Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği (ÇBDİÖ):.....	65
3.3.3. Grup Sürecini Değerlendirme Görüşme Formu.....	66
3.4. Pilot Uygulama	67
3.5. Deneysel İşlem.....	67
3.6. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı.....	68
3.6.1. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı'nın Kapsamı	68
3.6.2. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı'nın Hedefleri	69
3.6.5. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı Oturumları ve İçeriği	69
3.7. Verilerin Analizi	75

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular.....	77
4.1.1. 'Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği'nden Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	77
4.1.2. 'Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği'nden (RİDİFÖ) Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	78
4.1.3. 'Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği'nin Uygulama Boyutundan Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular.....	81
4.1.4. 'Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği'nin Maruz Kalma Boyutundan Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	84
4.2. Sontest-İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	87
4.2.1. 'Çiftler Arası Şiddeti Kabul Düzeyi Ölçeği'nden Alınan Sontest-İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	87
4.2.2. 'Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalığı Ölçeği'nden Alınan Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	88

4.2.3. ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği’nden Alınan Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	91
4.2.3.1. ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama Boyutu’ndan Alınan Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	91
4.2.3.2 ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma Boyutu’ndan Alınan Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular	94
4.3. Nitel Verilere İlişkin Bulgular	97
4.3.1. Programın Günlük Yaşamlarına ve İlişkilerine Etkilerine Yönelik Değerlendirmeleri	97
4.3.2. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı’nda En Çok Akılda Kalan Oturum	98
4.3.3. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı’nın ve Sürecin Olumlu ve Olumsuz Bulduğunuz Yanları	99
4.3.4. Süreçten Memnuniyetin Değerlendirmesi	100
4.3.5. Bu Programın Daha Etkili Olabilmesi İçin Öneriler	101

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Nicel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Yorum	103
5.1.1. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	103
5.1.2. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	104
5.1.3. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği’nin Uygulama ve Maruz Kalma Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	106
5.2. Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Yorum	108

BÖLÜM VI**SONUÇ VE ÖNERİLER**

6.1. Sonuçlar	111
6.2. Öneriler	112
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	112
6.2.2. Araştırmalara Yönelik Öneriler	113
KAYNAKÇA	115
EKLER	137
ÖZGEÇMİŞ	157

KISALTMALAR

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

KBF: Kişisel Bilgi Formu

KSE: Kısa Semptom Envanteri

ÇYÖ-YHF: Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu

AÖ: Ataerkillik Ölçeği

ÇAŞKÖ: Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği

RİDİFÖ: Romantik İlişkide Duygusal İstismar Ölçeği

ÇBDİÖ: Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Öntest-Sontest Kontrol Gruplu Modelin Simgesel Gösterimi	45
Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Dağılımları	47
Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarının ‘Ataerkillik Ölçeği’ ve ‘Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu’ Öntest Puanlarına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	47
Tablo 4. Deney ve Kontrol Gruplarının Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği, Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Öntest Puanlarına İlişkin Mann Whitney- U Testi Sonuçları	49
Tablo 5. Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’ nin Maddelerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	56
Tablo 6. Madde Faktör Yükleri, Madde Sayıları, Faktörlerin Özdeğerleri, Varyans Açıklama Oranları ve Ranjlar	59
Tablo 7. RİDİFÖ’nün Alt Ölçeklerine Verilen İsimler.....	60
Tablo 8. Ölçeğin Alt Ölçekleri Arasında Korelasyon ve Ortalama Değerleri	61
Tablo 9. RİDİFÖ’nün Parametre Tahminleri.....	63
Tablo 10. Modifikasyon Öncesi ve Sonrası RİDİFÖ Doğrulayıcı Faktör Analizleri Uyum İndeksleri	64
Tablo 11. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Öntest ve Sontest Test Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	77
Tablo 12. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması	78
Tablo 13. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların RİDİFÖ’nün toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	79
Tablo 14. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	80
Tablo 15. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ’nin Uygulama Boyutu ve Onun Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	82

Tablo 16. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama Boyutunun Toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması.....	83
Tablo 17. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ'nin Maruz Kalma Boyutu ve Onun Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	85
Tablo 18. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma Boyutu ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması.....	86
Tablo 19. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	87
Tablo 20. Deney Grubundaki Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Sontest ve İzleme Puanlarının Karşılaştırılması.....	88
Tablo 21. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların RİDİFÖ'nün toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	89
Tablo 22. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	90
Tablo 23. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ Uygulama Boyutunun Toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	92
Tablo 24. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların ÇBDİÖ Uygulama Boyutu ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Puanlarının Karşılaştırılması.....	93
Tablo 25. Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ Maruz Kalma Boyutunun Toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	95
Tablo 26. Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların ÇBDİÖ Maruz Kalma Boyutu ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Puanlarının Karşılaştırılması	96
Tablo 27. Programın Katılımcıların Günlük Yaşamlarına ve İlişkilerine Etkisi	97
Tablo 28. Programda Katılımcıların En Çok Aklında Kalan Oturum ve Nedeni	98
Tablo 29. Programın Olumlu ve Olumsuz Yanları	99
Tablo 30. Programın Daha Etkili Olması İçin Öneriler	101

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 1. Yamaç-eğim grafiği.....	58
Şekil 2. Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Düzeyi Ölçeği doğrulayıcı faktör analizi.....	63

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek-A. Etik Kurul Onayı.....	137
Ek-B. Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği Madde Havuzu Uzman Geribildirim Formu Madde Örnekleri.....	139
Ek- C. Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği Maddelerin Anlaşılabilirliği İle İlgili Öğrenci Denem Formu Örnek Maddeleri.....	141
Ek- D. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı Ön Görüşme Formu..	142
Ek-E. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	148
Ek-F. Ölçme Araçlarının Kullanım İzinleri İle İlgili Mail Yazışmaları.....	151
Ek-G. Çatışma Yöntemleri Ölçeği –Yetişkin Hatırlama Formu Madde Örnekleri.....	153
Ek-H. Ataerkillik Ölçeği Madde Örnekleri.....	154
Ek-I Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Madde Örnekleri.....	155
Ek-İ. Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği Madde Örnekleri.....	156
Ek-J. Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Madde Örnekleri.....	157
Ek-K. Odak Grup Görüşmesinde Sorulan Sorular.....	158

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırma Problemi

Dünya gelişip değişirken şiddet, varlığını her alanda göstermektedir. Öyle ki modernleşmeyle birlikte azalması umulan şiddet, modern dünyada, kadına karşı, yaşlıya karşı, hayvanlara karşı, toplum temelli v.b. olarak bölümlere ayrılmakta ve birçok bilim dalı tarafından, birçok araştırmaya konu edilmektedir. Şiddetin bu düzeyde artması toplumun tüm kademelerini olumsuz yönde etkilemekte ve toplumsal sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Bu toplumsal sorunlardan biri de yakın ilişki kurma ihtiyacı içerisinde olan gençlerin, kurdukları özel ilişkilerde şiddet uygulamaları ya da şiddete maruz kalmaları ve daha da kötüsü bunu bir sorun olarak görmemeleridir.

Şiddetin bir türü olarak yakın partner şiddeti (intimacy partner violence), dünyada 1970’lerde feminist hareketin etkisiyle “aile içi şiddet” teması altında toplumsal bir sorun olarak ele alınmaya başlanmıştır (Dutton, 1988). Yakın partner şiddetinin ‘aile içi şiddet’ teması altında değerlendirmesi, ilk araştırmaların fiziksel şiddete maruz kalan evli kadınların ihtiyaçlarını gidermek üzerine kurulmasını sağlamıştır. Bu durum, en başta sadece eşler arasında yaşanan fiziksel şiddetin “şiddet” kategorisine alınıp değerlendirilmesine ve araştırılmasına neden olmuştur (Follingstad & Edmundson, 2010). Hatta bu konuda feminist bakış açısıyla yapılan ilk araştırma sonuçları adli kayıtlar ve hastane raporlarından yararlanılarak hazırlanmıştır (Johnson, 1995). Bu durum, yakın partner şiddeti ile ilgili birçok açıdan sınırlı bilgiye sahip olunmasına neden olmuştur. Öncelikle adli kayıtlara geçen vakalar genelde ölüm ya da yaralanma ile biten ve “ev içinden dışarı taşan” vakalardır. Ancak eşler arasında olan her şiddet olayının “ev dışına taşmadığı” ve dolayısıyla da yetkili birimlere bildirilmediği bilinen bir gerçektir (Johnson, 2006). Bunun yanında adli birimlere haber verilen her vakanın adli kayda geçmeyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Fiziksel şiddete uğrayan herkesin ağır yaralanma yaşamayacağı, fiziksel şiddet uygulanan bir eş için hastaneye yetiştirme konusunda pek gönüllü olunmayacağı ve morartılar, şişlikler gibi durumların “kendiliğinden geçmesi” beklenebileceği düşünüldüğünde doktor raporlarının sınırlılıkları da ortaya çıkmaktadır.

Yakın partner şiddeti ile ilgili araştırmaların sadece evli kadınlar üzerinden yürütülmesi, evlilik bağı olmadan yaşanan romantik ilişkilerin ve bu ilişkilerde yaşanan şiddetin ihmal edilmesine neden olmuştur. Evlilik bağı olmadan yaşanan romantik

ilişkilerin, yaşamın her döneminde yaşanabilmesi mümkün ise de ergenlik ve genç yetişkinlik, bu ilişkilerin sıkça yaşandığı dönemlerdir (Murray & Kardatzke, 2007). Ergen ve genç yetişkinler söz konusu olduğunda, evlilik öncesine denk düşen bu ilişkiler, bireylerin karşı cinsi tanıma, anlama ve yakınlık kurma ihtiyaçlarını gidermelerini sağlayan bir araçtır. Evlilik bağı olmadan yaşanan ilişkiler alan yazında flört ilişkisi olarak adlandırılmaktadır. Murray ve Kardatzke (2007) flört ilişkilerini, birbirlerine evlilik ya da nişanlılık bağı ile bağlı olmayan ancak aralarında özel bir ilişki olan insanların yaşadıkları ilişkiler olarak tanımlamışlardır. Flört ilişkileri, daha çok ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde yaşanır (Murray & Kardatzke, 2007). Birçok araştırmacı, flört ilişkilerinin gençlerin çift ilişkisini prova etmeleri, yakınlık kurma ihtiyaçlarını gidermeleri ve kimlik gelişimleri için önemli olduğunu belirtmektedir (Gormley & Lopez, 2010; Foshee & Reyes, 2009; O'Leary & Slep, 2012). Erickson'un (2014) psikososyal gelişim kuramı çerçevesinde karşı cinsle ilişki, özellikle kimlik arayışı ve yakınlık ihtiyacının baskın olduğu ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde kritik bir öneme sahiptir. Hatta Makepeace (1981) evlilik öncesi ilişkiyi, kişilerin evlilikte oynayacakları rolleri prova etme fırsatı buldukları yer olarak değerlendirmektedir.

Flört ilişkileri evlilik gibi "resmi olarak" var olmadığından bu ilişkilerde yaşanan şiddetin araştırılmaya başlanması da zaman almıştır. Makepeace 1981 yılında, aile içi şiddet ile ilgili birçok araştırma yapılmasına rağmen, evlilik öncesi ilişkilerde yaşanan şiddetin araştırılmadığına dikkat çekmiştir. Bunun üzerine flört şiddeti ile ilgili araştırmalar yapılmaya başlamıştır. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC, 2006), flört şiddetini "kişinin eski eşi (hukuki eşler de dahil), sevgilisi, erkek ya da kız arkadaşı tarafından fiziksel, cinsel, psikolojik ve duygusal anlamda ya da kandırılarak istismar edilmesi" şeklinde tanımlamıştır. McLeod, Muldoon ve Hays (2014) ise flört şiddetini (dating violence), flört ilişkisinde/sevgililik ilişkisinde partnerlerden birinin, diğerini, üzerinde kontrol sağlamak için fiziksel, cinsel ve duygusal anlamda istismar etmesi olarak tanımlamışlardır. Bu konuda yapılan araştırmalar flört şiddetinin en çok ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde görüldüğünü göstermektedir (Hays, Michel, Bayne, Colburn & Myers, 2015; Martsolf, Colbert & Draucker, 2012; Wekerle & Wolfe, 1999). Çünkü bu dönemler, karşı cinsle ilişkinin ilk kez deneyimlendiği, kadın olma, erkek olma, partner olma ile ilgili varolan fikirlerin, ideallerin, gözlemlerin hayata geçirildiği dönemlerdir. Evlilikle sonuçlansın ya da sonuçlanmasın bu ilişkilerin, kişileri evlilikte oynayacakları rollere hazırladığı düşünüldüğünde, flört ilişkisinde başlayan şiddetin

evlilikte artarak devam edebileceğini tahmin etmek hiç de zor değildir. Nitekim Miller (2011) flört ilişkisinde başlayan şiddetin çoğunlukla uzun vadeli ilişkide de devam ettiğini belirtmektedir.

Yakın partner şiddeti ile ilgili yapılan çalışmalar arttıkça şiddetin evlilikle sınırlı olmadığı gibi “fiziksel” şiddet ile de sınırlı olmadığı görülmüştür. Bu nedenle 1980’lerden başlayarak, bazı araştırmacılar fiziksel şiddetten bağımsız olarak fiziksel olmayan istismar biçimlerini araştırmaya başlamıştır (örn. Follingstad, Rutledge, Berg, Hause & ve Polek, 1990; Hoffman 1984). Aile içinde şiddete maruz kalan kadınlarla yapılan görüşmeler yakın partner ilişkisinde şiddetin fiziksel boyutu dışında cinsel, sözel, duygusal/psikolojik, ekonomik olmak üzere birçok boyutu olduğunu (Follingstad & Edmundson, 2010) ve bu şiddet türlerinin genelde birarada bulunduğunu göstermektedir (Cornelius & Resseguie, 2007; Garcia-Moreno, Jansen, Ellsberg, Heise & Watts, 2002). Araştırmalar, duygusal istismarın fiziksel ve cinsel şiddetin yordayıcısı olduğunu (Hyden, 1995; Jacobson, Gottman, Gortner, Berns & Shortt, 1996; Ryan, 1995) ve evliliğin bitmesinde duygusal/psikolojik şiddetin fiziksel şiddetten daha güçlü bir yordayıcı olduğunu (Jacobson ve diğerleri, 1996) göstermektedir. Benzer şekilde Foo ve Margolin (1995) her beş lisans öğrencisinden birinin flörtte fiziksel şiddete maruz kaldığını ve duygusal istismar düzeyinin bundan da yüksek olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de yapılan çalışma sonuçları da üniversite öğrencileri arasında flört ilişkilerinde duygusal istismarın oldukça yaygın olduğunu göstermektedir (Çetin-Dağlı, 2009; İftar, 2016; Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu- Sümer & White, 2013). Alan yazında üniversite öğrencileri arasında en yaygın şiddet şeklinin psikolojik/duygusal istismar olduğu (White & Koss, 1991), ardından fiziksel şiddet (Straus, 2004) ve cinsel şiddetin (Fisher, Cullen, & Turner, 2000; Gross, Winslett, Roberts, & Gohm, 2006) geldiği bilinmektedir. Bu sonuçlar; duygusal istismarın ilişkilerde fiziksel şiddetten daha yaygın olduğunu ve sadece fiziksel şiddetin göstergesi olarak ele alınmasının sınırlı bir bakış açısı olduğunu göstermektedir. Çünkü ilişkide tek başına duygusal istismarın olması, fiziksel şiddet kadar kişilere zarar verebilmektedir (Outlaw, 2009) Yani romantik ilişkilerde duygusal istismar üzerinde durmak, yakın partner şiddetine çözüm üretmenin önemli bir basamağıdır.

Yakın partner ilişkisinde duygusal/psikolojik istismar, partnerlerden birinin diğerini sindirmek veya korkutmak için sözlü veya davranışsal tehditlerde bulunmasıdır (Hanley & O'Neill, 1997; Murphy & Cascardi, 1999). Tolman’a (1989) göre duygusal/psikolojik istismar, bireyin partnerini fiziksel olmayan yöntemler kullanarak

kontrol etmesi, onu çevresinden izole etmesi ve incitmesidir. Smith ve Donnelly (2001) psikolojik/duygusal istismara maruz kalan bireylerin kişisel bütünlüklerinin ve öz-değerlerinin tehdit edildiğini ve mağdurların çoğu zaman şiddet uygulayıcısına karşı korku ve artan bağımlılık geliştirdiklerini belirtmiştir. Sackett ve Saunders (2001) ise şiddeti yeterli düzeydeyse, psikolojik istismar davranışının, maruz kalanın kendisinden şüphe etmesine, kafa karışıklığı yaşamasına ve depresyona girmesine neden olarak kişinin o ilişkiyi bitirmek için varolan gücünü ve seçeneklerini görmesini engellediğini ifade etmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde, duygusal istismar uygulama ve maruz kalma oranının cinsiyetler açısından, birbirine yakın olduğu görülmektedir (Archer, 2000; Çetin-Dağlı, 2009; İftar, 2016; Kılınçer & Tuzgöl-Dost, 2014; White & Koss, 1991). Bu durum, romantik ilişkide duygusal istismarın fark edilmesi ve durdurulması konusunda her iki cinsiyetin de sorumluluğunun olduğunu göstermektedir. Özellikle de flört ilişkilerinde duygusal istismarı fark edip durdurmak, hem daha doyumlu ilişkiler yaşayabilmek hem de ileride yaşanması muhtemel aile içi şiddet sorunlarını önlemek için elzemdir.

Yakın partner şiddetinin flört ilişkilerini kapsayacak şekilde araştırılması, hem fiziksel şiddeti önlemek hem de daha sağlıklı ilişkiler geliştirebilmek için ilişkide varolan duygusal istismarı fark etmenin kritik oluşu ve bir cinsiyeti sorumlu tutmadan şiddetin önlenmesi düşünceleri; üniversite öğrencileriyle duygusal istismar konusunun çalışılmasını gerekli kılmaktadır. Birçok araştırmacı bu konunun gençlerin sağlıklı gelişimi, sağlıklı evliliklerin yapılması, sağlıklı bireylerin yetişmesi ve aile içi şiddetle birlikte birçok şiddet türünün durdurulması için kritik bir konu olduğu konusunda hemfikirdir (Murphy ve Hoover, 1999; Lammers, Ritchie & Robertson, 2005; Outlaw, 2009; Karakurt & Silver, 2013; Leisring, 2013; Toplu-Demirtaş, 2015). Oysa birçok genç, ilişkide şiddetin ilişkiyi bitirmek için yeterli bir neden olmadığını düşünmektedir (Gray & Foshee, 1997). Hays ve diğerleri (2015) üniversite döneminde (18-24 yaş) romantik ilişkide şiddet mağduru ve uygulayıcısı olma konusunda birincil risk faktörünün, sağlıklı romantik ilişkinin nasıl olması gerektiğinin anlaşılamaması olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında gençler, duygusal istismar davranışlarını sorun olarak görmek yerine normalleştirmekte ve sevginin bir şekli olarak değerlendirmektedirler (Avşar-Baldan & Akış, 2017; Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer & Fincham, 2017). Bu durum, duygusal istismara maruz kalan, özgüveni, kendine inancı düşen, depresyon ve kaygı düzeyi artan bireyin, yaşadığıyla ilgili farkındalık geliştirmesini ve buna bir ad koymasını engellemektedir. Kişi yaşadığı ilişkiyi “zaten

böyle olması gereken”, değiştiremeyeceği bir iletişim örüntüsü olarak kabullenmekte ve ruhun bereleri ve morluklarını kimseye göstermeden yaşamına devam etmeye çalışmaktadır. Bu yanlış inançlar şiddet davranışını desteklemektedir. Bu durum, bu inançlara sahip bireylerin gelecekte şiddetin “normal” karşılandığı aileler oluşturacağı ve bu ailelerde büyüyen çocuklar için şiddetin ‘aile içinden başlar’ hale geleceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle flört şiddeti ile ilgili araştırmalarda, bireylerin şiddeti kabul düzeyleri üzerinde durulan bir konudur. Üniversite öğrencilerinde duygusal istismar ile ilgili farkındalık oluşturma şiddetle ilgili var olan bu döngüyü kırmayı sağlayacağı düşünülmektedir. Hem uygulayan hem de maruz kalanın bu davranışların “normal” olmadığını fark etmesi, kendini ya da karşısındakini durdurmaya çalışması ve bunu yapamadığında o ilişkide kalmak zorunda olmadığını bilmesi şiddetin daha ileri boyutlara taşınmasını engelleyecektir. Nitekim, flört şiddeti oluştuktan sonra etkili bir şekilde müdahale etmenin zor olduğu bilinmektedir (Schwartz, Griffin, Russell & Frontaura-Duck, 2006; Bell & Naugle, 2008). Bu nedenle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki bireylerle koruyucu-önleyici çalışmaların yapılması birçok araştırmacı tarafından önerilmektedir (Avşar-Baldan & Akış, 2017; O’Leary & Slep, 2012; Schwartz ve diğerleri, 2006).

Bu bağlamda flört şiddeti ile ilgili yapılan çalışmalarda şiddeti kabul düzeyi sıkça ele alınan bir konudur. Şiddeti kabul düzeyi, bireyin şiddeti çatışmaların çözümünde bir yol olarak görmesi anlamına gelir. Yapılan çalışmalar, flört ilişkisinde şiddet olan bireylerin şiddeti kabul düzeylerinin, ilişkisinde şiddet olmayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir (Bryant & Spencer, 2003; Carr & VanDeusen, 2002; İftar, 2016; Miller, 2011; Yumuşak, 2013). Flört şiddeti ile ilgili olarak yürütülen deneysel çalışmalarda şiddeti kabul düzeyi bir sonuç değişkeni olarak ele alınmaktadır ve koruyucu-önleyici çalışmaların şiddeti kabul düzeyini azalttığına dair çalışma sonuçları mevcuttur (örn. Avery-Leaf, Cascardi, O’Leary & Cano, 1997; Foshee ve diğerleri, 2005). Önleyici bir çalışma olan bu çalışma kapsamında da, üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeylerinin düşürülmesi hedeflenmiştir.

Alan yazın incelendiğinde flört şiddeti ile ilgili üniversite öğrencilerine yönelik birçok betimsel çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda, flört ilişkisinde şiddetin düşük özgüven (Kılınçer & Tuzgöl-Dost, 2014; Rozen & Bezold, 1996), travma sonrası stres bozukluğu tepkileri gösterme (Kendra, Bell & Guimod, 2012) boyun eğici davranışlar gösterme (Kumcağız, Orak & Şahin, 2018), bağlanma stili

(Arslan, 2002; Bartholomew & Horowitz, 1991), ailede şiddete maruz kalma ya da şahit olma (İftar, 2016; LaTaillade, Epstein & Werlinch, 2006; Salman, 2015), aşırı kıskanç olma (LaTaillade ve diğerleri, 2006), duygusal istismarı sevgi sanma (Fidan & Yeşil, 2018; Papp, Liss Erchull, Godfrey & Waaland- Kreutzer, 2017) ve şiddeti kabul edilebilir bulma (Bookwala, Frieze, Smith & Ryan, 1992; İftar, 2016; Kaya-Sakarya, 2013; Yumuşak, 2013) gibi özelliklerle ilişkili olduğu görülmektedir.

Alan yazın incelendiğinde, dünyada konu ile ilgili yapılan deneysel çalışmaların ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ortaokul ve liselerde yapılan çalışmaların genelde okul ya da sınıf temelli ve koruyucu-önleyici bir işleve sahip olduğu (örn. Antle, Sullivan, Dryden, Karam & Barbee, 2011; Avery-Leaf ve diğerleri, 1997; Fawson, 2012; Foshee ve diğerleri, 2005; Roberts, 2009); genç yetişkinlerle yapılan çalışmaların ise hem koruyucu önleyici nitelikte hem de müdahale programı niteliğinde olduğu bilinmektedir (örn. Hays ve diğerleri, 2015; Moreno, 2017; Peterson, 2014; Schwartz ve diğerleri, 2006). Bu programların içeriklerinde genelde toplumsal cinsiyet rol kalıplarının şiddete etkisi, flört şiddetinin sonuçları ve yaygınlığı, fiziksel şiddet davranışından önce ortaya çıkan duygusal istismar davranışları, şiddet davranışlarının sevginin göstergesi olmadığı, şiddetin varolduğu ilişkiyi güvenli bir şekilde sonlandırma gibi temalar ele alınmaktadır.

Türkiye’de yakın partner şiddeti ile ilgili yapılan çalışmaların genelde aile içi şiddeti ele aldığı, evlilik süreci içerisinde erkek tarafından kadına ve çocuklara uygulanan fiziksel şiddeti incelediği görülmüştür (İbiloğlu, 2012). Evli olmayan ve flört ilişkisi içinde bulunan bireylerin konu edildiği çalışmalar ise hem çok yeni hem de sınırlı sayıdadır (Bugay & Çok, 2015; Kılınçer & Tuzgöl-Dost, 2014; Öngün, 2016; Salman, 2015; Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer & Fincham, 2017; Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer & White 2013; Üstünel, 2020). Halbuki flört şiddeti, kişilerin kendi kendilerine çözmeye çalıştıkları, çoğu zaman gizledikleri ve gelecekte aile içi şiddete dönüşme ihtimali yüksek olan bir şiddet türüdür (Avşar-Baldan & Akış, 2017). Konu ile ilgili ülkemizde yapılan araştırmaların çoğunun üniversite öğrencileriyle yapılan betimsel çalışmalar olduğu belirlenmiştir (Arslan, 2002; Aba, 2008; Çetin-Dağlı, 2009; Fidan & Yeşil, 2018; İftar, 2016; Kılınçer & Tuzgöl-Dost, 2014; Kaya-Sakarya, 2013; Öngün, 2016; Özcebe ve diğerleri, 2002; Salman, 2015; Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer & White 2013; Yıldız, 2016; Yumuşak, 2013). Az sayıdaki bu betimsel çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular ise flört şiddetinin gençler arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Örneğin; Çetin-Dağlı (2009) üniversite öğrencileri ile yaptığı

çalışma sonucunda son bir yıl içerisinde fiziksel şiddet uygulama oranlarının kadınlarda %36.6, erkeklerde %42.8 olduğunu; fiziksel şiddete maruz kalma oranlarının ise kadınlarda %50, erkeklerde %38.8 olduğunu belirlemiştir. Duygusal istismar uygulama konusunda bu oran kadınlarda oran %58.7'e; erkeklerde ise %55.9'a yükselmektedir. Duygusal istismara maruz kalma oranları ise kadınlarda %62.6; erkeklerde %41.2 olarak belirlenmiştir.

Flört şiddeti ile ilgili ülkemizde yapılan deneysel çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan bir tanesi Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (2017) tarafından “Ne var ne yok” projesi kapsamında lise öğrencilerine yönelik hazırlanmış atölye çalışmalarından oluşmaktadır. Bu proje kapsamında okul psikolojik danışmanlarına flört şiddeti ile eğitimler verilmiş ve psikolojik danışmanların liselerde flört şiddetinin ne olduğu, şiddetin sevgi olmadığı, toplumsal cinsiyet rol kalıplarının flört şiddetine etkisi gibi çeşitli konularda atölye çalışmaları yapmaları sağlanmıştır. Bu çalışma ülkemizde flört şiddeti ile ilgili yapılan ilk uygulamalı çalışma olma özelliğini taşımaktadır; ancak flört şiddetini önlemeye yönelik etkililiği sınanmış bir program sunmamaktadır. Bu konuda ülkemizde geliştirilen ilk program Üstünel (2020) tarafından üniversite öğrencilerine yönelik olarak hazırlanan flört şiddetini önleme programıdır. Programda flört ilişkisinde eşitlik, şiddet içermeyen kavramlar, güç dengesi, özerklik, karşılıklılık ve sorumluluk gibi kavramlar tanıtılmış ve kontrol taktikleri ile ilgili de bilgi verilmiştir. Özdere ve Kürtül (2018) ise üniversite öğrencilerine her gün bir saat olmak üzere bir hafta boyunca flört şiddeti, yaygınlığı, sonuçları ile ilgili bilgi vermişlerdir. Özcan, Mıman, Güvercin ve Demiroğlu-Uyaniker (2020) ise “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bundan Beslenen Flört Şiddeti” başlıklı Sosyal Sorumluluk Özel Çalışma Modülü'ne katılan tıp öğrencilerine yönelik yedi oturumluk bir eğitim planlamışlardır. İki haftada bir yapılan bu oturumlarda flört şiddeti, toplumsal cinsiyet eşitliği, güvenli ilişki gibi konularda video izlenmiş, interaktif sunumlar yapılmış, küçük grup çalışmaları yapılmış, serbest ve yapılandırılmış tartışmalar yürütülmüştür. Görüldüğü gibi flört şiddeti ülkemizde yeni yeni araştırılmaya başlanan bir konudur. Bu durum, flört şiddetinin kültürel, bireysel v.b. nedenlerinin belirlenmesi adına betimsel çalışmaların artırılmasının yanında; flörtte şiddetinin gençler ve toplum üzerindeki etkisini en aza indirmek için, gençleri bilgilendirecek deneysel çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın üniversite öğrencilerinin flörtte şiddet ve şiddetin göstergesi olan duygusal istismarı fark etmelerini sağlayarak alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu

araştırmada ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeyleri, romantik ilişkide duygusal istismar farkındalık düzeyleri ve duygusal istismar uygulama- maruz kalma düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin romantik ilişkide duygusal istismar davranışları ile ilgili farkındalık geliştirmeleri amacıyla geliştirilmiş olan ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın katılımcıların çiftler arası şiddeti kabul düzeyleri, duygusal istismar farkındalık düzeyleri ve duygusal istismar davranışı gösterme ve maruz kalma düzeyleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmanın bir başka amacı da ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’na katılan öğrencilerin, kendilerine uygulanan programa ilişkin görüş ve önerilerini belirlemektir.

1.3. Denenceler

Araştırmada, probleme dayalı olarak programların etkililiğine ilişkin geliştirilen denenceler ve araştırma soruları aşağıda yer almaktadır.

1.3.1. Öntest-Sontest Puanlarına İlişkin Denenceler

Denence 1.0: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2.0: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2.1 Deney grubu ile kontrol grubunun ‘İlişkiyi Sürdürme’ alt ölçeği öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2.2: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘İlişkiyi Yönetme’ alt ölçeği öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2.3: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘İlişkiyle İlgili Yargılar’ alt ölçeği öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği- Uygulama Boyutu’ öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.1: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Uygulama Kontrol’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.2: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Uygulama Aşağılama’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.3: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Uygulama Düşmanca Geri Çekilme’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.4: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Uygulama Tehdit’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği- Maruz Kalma Boyutu’ öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır

Denence 4.1: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Kontrol’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4.2: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Aşağılama’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4.3: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Düşmanca Geri Çekilme’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4.4: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Tehdit’ alt ölçeği öntest- son test puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

1.3.2. Sontest – İzleme Testi Puanlarına İlişkin Denenceler

Denence 5.0: Deney ve kontrol grubunun ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 6.0: Deney ve kontrol grubunun ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 6.1: Deney ve kontrol grubunun ‘İlişkiyi Sürdürme’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 6.2: Deney ve kontrol grubunun ‘İlişkiyi Yönetme’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur

Denence 6.3: Deney ve kontrol grubunun ‘İlişkiyle ilgili Yargılar’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.0: Deney ve kontrol grubunun ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama Boyutu’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.1: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Kontrol’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.2: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Aşağılama’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.3: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Düşmanca Geri Çekilme’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.4: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Tehdit’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8: Deney ve kontrol grubunun ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.1: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Kontrol’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.2: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Aşağılama’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.3: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Düşmanca Geri Çekilme’ alt ölçeği sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.4: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Tehdit’ alt ölçeği son test ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Bu denencelerle birlikte deneysel işlemle ilgili katılımcıların görüşlerini incelemek amacıyla nitel verilere ulaşmak için aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

1. Bu çalışmanın günlük yaşamınıza ve ilişkilerinize ne gibi etkileri oldu?
2. Programda en çok etkilendiğiniz/aklınızda kalan oturum hangisiydi? Neden?
3. Bu programın ve sürecin olumlu ve olumsuz bulduğunuz yanları neler?
4. Süreçten memnuniyetinizi 0 ile 10 arasında derecelendirebilir misiniz? Bu puanın sizce anlamı nedir?
5. Bu programın etkili olabilmesi için önerileriniz nelerdir?

1.4. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Dünya’da flört şiddeti konusunda yapılan koruyucu-önleyici çalışmalar ortaokul düzeyine kadar inmekte, bu çalışmalarda okul ya da sınıf temelli programlar uygulanmakta ve bireylerin flört ilişkisi yaşamadan, flört şiddetini tanıması sağlanmaktadır (örn. Macgowan, 1997; Silverman, 2000; Foshee ve diğerleri, 2005; Turner, 2006) Üniversite döneminde yapılan çalışmalar ise daha çok ikincil önlemeye ya da müdahaleye odaklanmaktadır. Az da olsa üniversite döneminde önlemeye yönelik çalışmalar da vardır (örn. Schwartz ve diğerleri, 2006; Antle, 2011; Moreno, 2017). Ancak Türkiye’de flört şiddetinin, üniversite öğrencilerinde çalışılması bile zaman zaman sorunlar yaratabilmektedir. Ayrıca, bu konuda ülkemizde yapılan çalışmaların azlığı, ülkemizde bu konuda “neyin eksik olduğu” ile ilgili bilginin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Flört ilişkisinin, yakınlık ihtiyacı içerisinde olan, sosyal ve psikolojik anlamda yetişkin olmaya hazırlanan üniversite öğrencilerine çok da uzak olmadığı düşünüldüğünde, flört şiddeti ile ilgili bilgi ve beceri geliştirmenin üniversite öğrencileri için çok önemli olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye’de flört şiddeti ile ilgili üniversite öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen sadece bir tane deneysel çalışma vardır. Oysa dünyada farklı bakış açılarıyla, farklı yaş düzeylerine yönelik olarak geliştirilen birçok program bulunmakta ve gün geçtikçe bu programlar geliştirilmektedir. Bu durum, ülkemizde flört şiddeti ile ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Aslan, Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Erdost & Temel, 2008; Kılınçer & Tuzgöl-Dost, 2014; Türk, Hamzaoğlu & Yayak, 2020; Üstünel, 2020). Ayrıca Türkiye’de yaşayan üniversite öğrencilerinin birincil problemlerinin duygusal sorunlar ve romantik ilişki problemleri olduğunu ortaya koyan çalışmalar vardır

(Topkaya & Meydan, 2013). Bu nedenlerle bu çalışma kapsamında Türkiye kültürüne duyarlı, üniversite öğrencilerine yönelik ve deneysel bir çalışma yapılmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında erkek ve kadın katılımcıların birarada olduğu bir grupla çalışılmıştır ve bu durumun, her iki cinsiyetin de birbirlerinin bakış açısını anlaması açısından kritik bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de, son yıllarda değişmeye başlamakla birlikte, ataerkil bir toplum yapısı hakimdir(Kağıtçıbaşı, 1982). Bu yapı, ilişkilerde erkeğin üstün kadının ikincil konumunun “olması gereken” olarak algılanmasına neden olmaktadır. Kadın ve erkeğin doğuştan itibaren farklı şekilde sosyalleşmesine neden olan bu durum, kadınlardan yaşam alanlarını ev, eş ve çocuklarıyla sınırlı tutmalarını; erkeklerden ise her zaman güçlü, ön planda ve başarılı olmaları beklenmektedir (Bulut, Aslan & Arslantaş, 2020). Bu yapı içerisinde tabu olarak algılandığı için cinselliği, “eşler arasına girilmez” diyerek fiziksel şiddeti, “sevgi” olarak algılandığı için duygusal/psikolojik istismarı fark etmek, konuşmak, anlatmak ve araştırmak zordur. Schwartz ve diğerleri (2006) katı ve geleneksel ilişkilerin flört şiddetini arttırdığını belirtmişlerdir. Bu durum yalnızca erkeklerin değil kadınların bakış açısını da ataerkil hale getirmektedir. Jansen, Yüksel ve Çağatay (2009) Türkiye’de yaşayan 15-24 yaş aralığındaki kadınların %46.8’inin kadının davranışlarından erkeğin sorumlu olduğunu belirttiklerini, %15.2’sinin ise erkeklerin eşlerini dövmelelerinin bazı durumlarda kabul edilebilir olduğunu düşündüğünü belirtmişlerdir. Bu durum, maddi gücü olmayan ve/veya evlilik sonrası toplumsal baskıdan korkan kadınlar için evliliklerin “başa geldiği için çekilen” şeyler olmasına neden olmaktadır. Zorunluluktan devam ettirilen evlilikler, bireylerin sağlıksız ve mutsuz olmalarına yol açmaktadır. Sağlıksız ve mutsuz evlilikler içerisinde yaşayan yetişkinler tarafından büyütülen çocukların, sağlıksız ve mutsuz bir toplum yaratacağı muhtemeldir. Yakın ilişkide şiddetin, psikolojik ve sosyal anlamda evlilik öncesi dönemde olan üniversite öğrencileriyle çalışılmasının bireylerin tercihlerine ve geleceğin sağlıklı toplumuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ailenin tüm üyelerini farklı şekillerde etkileyen aile içi şiddetin durdurulması konusunda, fiziksel şiddetin habercisi olan duygusal istismarın tanımlanması ve durdurulması kritiktir. Bu konuda bireylerin evlenmeden önce farkındalık geliştirmesi ve eş seçimini buna göre yapmasını sağlamak, evliliklerin daha sağlam temellere dayanmasını sağlayacaktır. Bu nedenle diğer şiddet türlerinin yordayıcısı olan, “sevgi” ile karıştırılan ve ülkemizde çok yaygın olarak görülen duygusal istismarın araştırılması

özellikle önemlidir. Nitekim, genç yetişkinlik döneminde yaşanan ilişkilerde duygusal istismarın yaygın olduğu ve bu ilişkilerin evlilikle sonuçlanma ihtimali yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, üniversite öğrencileri ile bu konuyu çalışmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Alan yazında da aile içi şiddeti durdurmak adına yapılan çalışmaların koruyucu-önleyici nitelikte, evlilikten önce ve hem kadın hem de erkeklere yönelik olarak yapılması gerektiği belirtilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışma kapsamında hem kadın hem de erkek üniversite öğrencilerinden oluşan bir grupta çalışılması önemli görülmektedir.

1.5. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin kendilerine verilen ölçme araçlarını içtenlikle yanıtladıkları, gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttıkları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırma bulguları, deney grubuna uygulanan “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı” içerisindeki etkinliklerin yapısı, süresi ve araştırmacının uygulamalardaki etkililiği ile sınırlıdır.

2. Araştırma bulguları “Çiftler Arası Şiddeti Kabul Düzeyi Ölçeği”, “Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği”, “Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği” ve “Katılımcı Görüşme Formu” nun uygulanmasıyla elde edilen verilerle sınırlıdır.

3. Deneysel nitelikteki bu araştırmanın sonuçları, sadece benzer özellikteki üniversite öğrencilerine genellenebilir.

4. Araştırmada öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Bu model, öntest etkisinin belirlenmesi konusunda sınırlılık yaratan bir modeldir. Bu durum bu çalışmanın da sınırlılığıdır.

1.7. Tanımlar

Duygusal istismar: Partnerlerden birinin diğerini sindirmek veya korkutmak için sözlü veya davranışsal tehditlerde bulunmasıdır (Hanley & O'Neill, 1997; Murphy & Cascardi, 1999).

Flört ilişkisi: Birbirlerine evlilik ya da nişanlılık bağı ile bağlı olmayan ancak aralarında özel bir ilişki olan insanların yaşadıkları bu ilişkiler flört(dating) ilişkisidir (Murray & Kardatzke, 2007).

Şiddet: Fiziksel güç ve iktidarın kendine, başka birine, bir grup ya da topluluğa karşı kasıtlı bir tehdit ya da gerçeklik biçiminde, maruz kalanda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim geriliği, yoksunlukla sonuçlanacak veya sonuçlanma ihtimali yüksek olacak şekilde kullanılmasıdır (DSÖ, 2002)

Flört şiddeti: Flört/Sevgililik ilişkisinde partnerlerden birinin, diğerini, üzerinde kontrol sağlamak için fiziksel, cinsel ve duygusal anlamda istismar etmesi anlamına gelmektedir (McLeod ve diğerleri, 2014).

Yakın partner şiddeti: Bir eş, eski eş veya mevcut veya eski bir erkek/kız arkadaş tarafından yapılan veya yapılmakla tehdit edilen fiziksel, cinsel ve psikolojik istismar eylemlerinin tamamıdır (Perin, Perin & Renzetti, 2020).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmada ele alınan değişkenlerle ilgili kuramsal açıklamalar ve ilgili araştırmalar sunulmaktadır. Şiddetin genel tanımının ardından yakın partner şiddeti ile ilgili risk faktörleri, yakın partner şiddetinin sonuçları, şiddete rağmen devam eden ilişkiler ve yakın partner şiddetinden kurtulmak konuları ele alınmıştır. Ardından yakın partner şiddetinin türleri ve yakın partner şiddeti ile ilgili kuramlar ele alınmıştır. Bu bölümün en sonunda konu ile ilgili olarak yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar yer almaktadır.

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Şiddet

Şiddet, insanlık tarihi boyunca varolan ve toplumdan topluma farklılaşan bir olgudur. Tarih boyunca varlığı o kadar kanıksanmıştır ki 19. yüzyıla kadar tek başına ele alınan bir konu olmamıştır (Yıldırım, 1998). Şiddetin farklı tanımları mevcuttur. Ancak en kapsamlı tanım, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2002) tarafından yapılmıştır. DSÖ (2002) şiddeti “gücün ya da fiziksel kuvvetin; tehdit yoluyla ya da gerçekte; fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zarar, gelişim engeli ya da yoksunluğa neden olacak şekilde; kendine, bir başkasına ya da bir grup veya bir topluma karşı niyetli biçimde kullanılması” olarak tanımlamaktadır. Tanımdan da anlaşıldığı gibi şiddet, bazen bireyleri, bazen grupları etkilemekte; bazen kaba kuvvetin kullanılması bazen sadece tehditle kendini göstermekte; bazen psikolojik bazen fiziksel yaralanma hatta ölümle sonuçlanmaktadır. Hatta Dünya Sağlık Örgütü (2002), dünyada yılda 1.6 milyondan fazla insanın şiddet yüzünden hayatını kaybettiğini belirtmiştir. Ölümle sonuçlanmasa da şiddet çoğu durumda yaralanmalara ve intiharlara neden olabilmektedir. Bu bağlamda şiddet; kendine yönelik şiddet, kişiler arası şiddet ve kollektif şiddet olarak üç ana gruba ayrılarak incelenir (DSÖ, 2002). Kendine yönelik şiddet başlığı altında, intihar davranışları ve kendine zarar verme davranışları vardır. Kollektif şiddet başlığı altında sosyal, politik ve ekonomik şiddet yer alır. Kişiler arası şiddet başlığı altında ise yakın partner şiddeti ve toplumsal şiddet vardır. Bu çalışma bağlamında kişiler arası

şiddet başlığının altında yer alan yakın partner şiddeti ele alınmış ve kuramsal açıklamalar bu konu üzerine yapılandırılmıştır.

2.1.2.Yakın Partner Şiddeti

Yakın partner şiddeti, kişiler arası şiddetin bir türüdür (DSÖ, 2002) ve birçok olumsuz sonucu olan toplumsal bir sorundur (Hines, Dauglas & Straus, 2016). Yakın partner şiddeti, ilişki içerisinde fiziksel, psikolojik ve cinsel olarak yaralanmaya neden olan davranışların tamamı olarak tanımlanır (DSÖ, 2002). Bu davranışlar fiziksel olarak vurma, itme olabileceği gibi; psikolojik olarak sindirme, aşağılama, alay etme, aile ve arkadaşlarından izole etme ve yardım almasını kısıtlama şeklinde de olabilir. Cinsel olarak ise cinsel birlikteliğe ve diğer cinsel davranışlara zorlama, şeklinde görülebilir (DSÖ, 2002). Yakın partner şiddeti tanımları, sadece evlilik içindeki şiddeti değil bekar ve boşanmış bireyler arasında yaşanan duygusal ilişkilerde yaşanan şiddeti de kapsar (Bulut, Aslan & Arslantaş, 2020).

Yakın partner şiddeti, 1970’lerde feminist hareketin etkisiyle evlilik içinde erkek tarafından kadına uygulanan şiddetin “aile içinden” sokağa taşmasıyla gündeme gelmiştir. O tarihten sonra araştırmacıların, halkın, yasa düzenleyicilerin ve adalet sisteminin ciddiye almaya başladığı bir konudur (Hines, Dauglas & Straus, 2016). Yakın partner şiddeti araştırmaları, evlilik içinde, kadına yönelik fiziksel şiddeti araştırarak başlamış ve evlilik içinde yaşanan fiziksel şiddetin aile, kadınlar ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekme konusunda da başarılı olmuştur. Hatta bu konuda, yetersiz de olsa, yeni yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır. Ancak bu düzenlemelerin yalnızca fiziksel şiddeti ele alması ve evlilik ilişkilerini kapsamaması, sağlıklı evlilik ilişkilerinin kurulmasında kritik bir önemi olan flört ilişkilerinde yaşanan şiddetin görülmesini engellemiştir. 1980’lere kadar araştırmalar evlilik içindeki şiddete yoğunlaşmış ve flört ilişkilerinde yaşanan şiddet gözardı edilmiştir (Daigle, Scherer, Fisher & Azimi, 2016). Oysa Coffey, Leitanberg, Henning, Bennett ve Jankowski (1996) evliliklerinde şiddet olan çiftlerin %71’inin ilişkisindeki şiddetin, flört evresinde başladığını belirlemişlerdir. Flört ilişkisinde varolan şiddetin daha sonraki ilişkilerde ve evlilik ilişkisinde artarak devam ettiği bilinmektedir (Harned, 2001; Murphy&O’Leary, 1989). Avşar ve Baldan (2017) ise flört şiddetinin gelecekte aile içi şiddete dönüşebilecek bir şiddet türü olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışma sonuçları, evlilik öncesi ilişkide başlayan şiddetin evlilikte devam ettiğini ve şiddetin o evlilik içinde

doğan çocukların da maruz kaldığı ya da tanık olduğu bir olgu haline geldiğini göstermektedir. Bu durum, ev içinde şiddete şahit olan ya da maruz kalan bireylerin bunu “normal” kabul etmelerine ve yetişkin yaşamlarında kurdukları ilişkilerde şiddeti bir çözüm yolu olarak görmelerine neden olmaktadır. Yani gerçek anlamıyla “şiddet, şiddeti doğurmaktadır”.

Flört ilişkisi, yakın partner ilişkisinin bir alt türüdür ve birbirlerine evlilik ya da nişanlılık bağı ile bağlı olmayan ancak aralarında özel bir ilişki olan insanların yaşadıkları ilişkilerdir (Murray ve Kardatzke, 2007). Flört ilişkileri, kişilerin uzun süreli birliktelikler ve evlilik için davranış ve rol repertuarlarını geliştirmelerine yardım ederler (Daigle, Scherer, Fisher & Azimi, 2016). Her ne kadar genelde flört ilişkisi deneyiminin olumlu olduğu düşünülse de; bu ilişkiler fazlasıyla istismar ve şiddet içerebilmektedirler (Black ve diğerleri, 2011). İşte bu ilişkiler içinde yaşanan, fiziksel yaralanma, psikolojik istismar, cinsel istismar ve sosyal izolasyona neden olan istismar edici davranış kalıplarına flört şiddeti denir (Daigle, Scherer, Fisher & Azimi, 2016). Flört şiddeti, farkında olunmayan, fark edilse de yok sayılan bir şiddet türüdür. Kişiler genellikle durumu özel alanlarında çözmeye çalışırlar, çoğu zaman da göz ardı ederek gizlerler (Erbek, Eradamlar, Beştepe, Akar & Alpan, 2004).

Flört şiddeti en çok lise ve üniversite öğrencileri arasında görülür (Chronister, Marsiglio, Linville, & Lantrip, 2014; O’Leary & Woodin, 2005; Wekerle ve Wolfe, 1999). Harned (2002) lise ve üniversite öğrencilerinde flört şiddeti oranlarının %9’dan %87’ye kadar farklılaştığını belirtmektedir. Bunun nedeni, farklı çalışmalarda farklı şiddet türlerinin ele alınmasıdır. Ayrıca bazı çalışmalarda katılımcılara son 12 ayda ya da son ilişkilerindeki flört şiddeti sorulurken; bazı çalışmalarda yaşam boyu flört şiddeti araştırılmıştır (Gover, Kaukin & Fox, 2008). Şiddet türlerine göre ayrıştırıldığında araştırmalar, flörtte fiziksel ve cinsel şiddetin yaygınlığının %20-%30 arasında olduğunu; duygusal/psikolojik şiddetin ise %70-%90 arasında olduğunu göstermektedir (Desmarais, Reeves, Nicholls, Telford & Fiebert, 2012; Shorey, Cornelius & Bell, 2008). Gray ve Foshee (1997) ise üniversite öğrencilerinde flört şiddetinin yaygınlığının %45 ile %74 arasında değiştiğini belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi flört şiddetinin üniversite öğrencileri arasındaki yaygınlık oranı, şiddetin türüne göre farklılık göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinde flört şiddetine maruz kalma ve flört şiddeti uygulama oranlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı alan yazında tartışma konusudur. Bazı araştırmalar flört şiddetinin kadın ve erkekler arasındaki yaygınlık oranının %29

ile %59 arasında değişmekte olduğunu belirtmektedirler (Joly & Connolly, 2016; Lehrer, Lehrer & Zhao, 2010). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2002) üniversite öğrencisi kadınların %30'unun flört ilişkilerinde şiddetin herhangi bir türüne maruz kaldığını belirtirken; Hou, Lin, Wang, Tseng ve Shu (2020) 16-24 yaş aralığındaki kadınların flört şiddetine maruz kalma konusunda yüksek risk altında olduğunu bildirmektedir. Bazı araştırmacılar üniversite öğrencilerinde flört şiddeti mağduriyeti konusunda cinsiyete göre farklılık olmadığını savunurken (Jain, Buka, Subramanian & Molnar, 2010; Rutter, Weatherill, Taft & Orazem, 2012) bazı araştırmacılar kadınların (Carbone-Lopez, 2016) bazıları ise erkeklerin (Baker & Stith, 2008; Forke, Myers, Catallozzi, & Schwarz, 2008; Luthra & Gidycz, 2006) daha yüksek düzeyde mağdur olduğunu belirtir. Leonard, Quigley ve Collins (2002) flört ilişkisi olan erkeklerin %40'ının, kadınların ise %30'unun 1 yıl içinde partner şiddetine maruz kaldığını bildirmiştir. Carbone-Lopez (2016) ise kadınların yaşadığı şiddetin niteliksel olarak farklı olduğunu, spesifik “çatışma” durumlarının ötesinde sistematik olarak gösterildiğini ve kontrol amaçlı olduğunu belirtmiştir. Kadınların partnerleri tarafından öldürülme risklerinin daha yüksek olmasının da buna bir örnek olduğunu ifade eder. Bazı araştırmacılar ise yakın partner şiddetinin karşılıklı olması durumuna dikkat çekmiştir (Gray & Foshee, 1997; Straus & Ramirez, 2007).

2.1.3.Yakın Partner Şiddeti ile İlgili Risk Faktörleri

Yakın partner şiddeti uygulama ya da şiddete maruz kalma konusunda risk faktörlerinin neler olduğu üzerine birçok araştırma yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, yakın partner şiddeti ile ilgili birçok risk faktörünün bulunduğunu göstermektedir.

Yakın partner şiddeti ile ilgili bireysel risk faktörlerinden birisi yaştır. Araştırmalar her iki cinsiyetten de daha genç bireylerin yakın partner şiddeti yaşama olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Cyr, McDuff & Wright, 2006; Enrensaft ve diğerleri, 2003). Kwong ve diğerleri (2003) daha genç kadınların daha büyük risk altında olduğunu belirtmişlerdir. Amar ve Gennaro (2005) 16-24 yaş aralığındaki kadınların öldürücü olmayan şiddet mağduriyeti konusunda; 20-29 yaş aralığındakilerin ise öldürücü şiddet riski altında olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında üniversite kampüsünde yaşayan kadınların (Spencer & Bryant, 2000), azınlık grubuna dahil olan (Capaldi, Knoble, Shortt & Kim, 2012), işsiz ve düşük gelirli

kadınların da yakın partner şiddeti mağduriyeti konusunda risk grubunda yer aldığını belirten çalışma sonuçları vardır. Yakın partner ilişkisinde fiziksel şiddet uygulama konusunda işsiz, eğitim düzeyi düşük ve sosyal desteği az olan erkeklerin diğerlerinden daha fazla risk altında oldukları bilinmektedir (Magdol ve diğerleri, 1997). O’Keefe (1998) ise sosyo-ekonomik statü ile şiddet uygulama arasında negatif bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Ayrıca özellikle erkeklerde alkol kullanımı ile yakın partner şiddeti arasında pozitif bir ilişki olduğu bilinmektedir. (Bevan & Higgins, 2002; Guille, 2004; Luthra & Gidyez, 2006). Weston, Marshall ve Coker (2007) kadınları yakın partner şiddeti uygulamaya motive eden nedenlerin; partnerin olumsuz davranışları, yakınlık, kişisel problemler, intikam, çocukluk deneyimleri, ruh hali ve kişisel problemler olduğunu belirtmişlerdir. İlişkisel açıdan bakıldığında ise uzun ilişkilerde (Marcus & Swett, 2002) ve birlikte yaşayan çiftlerde (Capaldi ve diğerleri, 2012) yakın partner şiddetinin daha yaygın olduğu belirlenmiştir.

Erken çocuklukta şiddete maruz kalma ya da şahit olmanın, yetişkinlikte şiddet içeren yakın partner ilişkisinde bulunmayı nasıl etkilediği konusu, yaygın olarak incelenen bir konudur (Langhinrichsen-Rohling, Hankla & Stormberg, 2004). Erken çocuklukta şiddete maruz kalmanın eylemlilik ve öz-yeterlilik duygusunu zayıflatarak kişisel-sosyal gelişimi etkilediğini bilinmektedir (Kelly, 2004). Araştırmalar, çocukluğunda anne-babası arasında yakın partner şiddetine şahit olan çocukların da yaşamları boyunca olumsuz psikososyal, bilişsel ve fizyolojik problemler yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Carpenter & Stacks, 2009; Dumas, Margolin, & John, 1994). Howell, Barnes, Miller & Graham-Bermann, 2015). Jankowski ve ark. (1999) aynı cinsiyetten bir ebeveynin karşı cinsten bir ebeveyne karşı şiddet uyguladığına tanık olmanın, flört partnerine karşı fiziksel şiddet uygulama riskini önemli ölçüde etkilediğini belirlemişlerdir. Marshall ve Rose (1988) ailede şiddete şahit olma durumunun kadın ve erkekleri birbirinden farklı şekilde etkilediğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Dünya Sağlık Örgütü (2002), erken çocuklukta şiddete maruz kalan ya da şahit olan erkeklerin daha yüksek oranda yakın partner şiddeti uyguladıklarını; ancak aynı durumdaki kadınların yakın partner ilişkisinde şiddete maruz kalma konusunda risk altında olduklarını belirtmektedir. Cyr ve diğerleri (2006) kadınlarda çocukken cinsel tacize uğramış olmanın yetişkinlikte flört şiddeti mağduru olma konusunda risk faktörü olduğunu belirtmiştir.

Yakın partner şiddeti, bireysel faktörler dışında sosyo-kültürel faktörlerden de etkilenmektedir. Bu faktörlerden bir tanesi, şiddete yönelik kabullenici tutumdur

(Uluocak, Gökulu & Bilir, 2014). Miller-Perrin, Perrin ve Renzetti (2020) toplumda fiziksel, duygusal ve cinsel saldırganlığın “uygun” ve “kaçınılmaz” olarak kabul edilmesinin, istismarların ortaya çıkma olasılığını arttırdığını belirtmişlerdir. Şiddet davranışının sosyal bedellerinin düşük olması da bu davranışı devam ettiren etmenlerdendir (Miller-Perrin ve arkadaşları, 2020). Bunun yanında cinsiyetçi, kalıp yargılara dayanan, katı ve geleneksel tutumlar da yakın partner ilişkisinde şiddet riskini arttırmaktadır (Dardis, Dixon, Edwards & Turchik, 2015; Franchina, Eisler & Moore, 2001; Kaufman ve diğerleri, 2019). Dünya Sağlık Örgütü (2014), toplumsal ve sosyal birçok faktörün yakın partner şiddeti için risk faktörü olduğunu belirtmiştir. Bu faktörleri, aile içi şiddete karşı toplumsal yaptırımların zayıf olması, yoksulluk, düşük sosyal sermaye, geleneksel cinsiyet rol kalıpları ve sosyal normların şiddeti desteklemesi şeklinde açıklamıştır.

2.1.4.Yakın Partner Şiddetinin Sonuçları

Yakın partner şiddeti, fiziksel ve psikolojik zararlara ve hatta ölümlere neden olmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002). Harned (2001) yakın partner şiddetinin maruz kalanda birçok fiziksel, duygusal ve akademik probleme neden olduğunu belirtmiştir. Hatta bazı araştırmalar, bir önceki ilişkisinde şiddete maruz kalan kişinin bir sonrakinde uygulayıcı olduğunu belirtmektedir (Amar & Gennaro, 2005). Yakın partner şiddeti mağdurlarının duygusal geri çekilme, duygusal erişilebilirliğini azaltmak ve kesmek gibi başetme yöntemlerini anlamlı düzeyde kullandıkları belirlenmiştir (Coffrey ve diğerleri, 1996). Yakın partner şiddeti, fiziksel yaralanmaların yanında psikolojik semptomlara, sağlıkla ilgili şikayetlere ve alkol kullanımına neden olmaktadır (Coker, Pope, Smith, Sanderson & Hussey, 2001; Katz & Arias, 1999; Nicolaidis, Curry, McFarland & Gerrity, 2004; Straight, Harper & Arias, 2003). Ayrıca depresyon düzeyinin yüksek olması da daha uzun süre istismara maruz kalma ile ilişkilidir (Holt & Espelage, 2005; Katz & Arias, 1999). Ayrıca yakın partner şiddeti mağduriyeti güvensizlik ve kıskançlık hislerini beslemekte ve uzun vadeli ilişkilerde duygusal mesafeyi ve tereddütleri arttırabilmektedir (Johnson, 1995). Yakın partner şiddeti, fiziksel yaralanmaların yanında kendine zarar verme davranışlarını ve risk alma davranışlarını da arttırmaktadır (Dillon, Hussain, Loxton & Rahman, 2013; Murray, Wester & Paladino, 2008; Straight ve diğerleri, 2003). Chan, Straus, Brownridge, Tiwari ve Leung (2008) tarafından 21 ülkedeki 16000 üniversite öğrencisiyle yapılan

araştırma sonucunda, üniversite öğrencileri arasında son 12 ayda fiziksel şiddet uygulama oranının %17 ile %44 arasında; fiziksel şiddete maruz kalma oranının ise %14 ile %39 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ayrıca ilişkideki fiziksel şiddet ile intihar düşüncelerinin ilişkili olduğu belirlenmiştir.

2.1.5.Şiddete Rağmen Devam Eden İlişkiler

Şiddete rağmen devam eden ilişkilerin mevcut olduğu bilinmektedir. Bu durumun nedenleri ile ilgili yapılan araştırmalar, kadınların evli olmaları durumunda önemli sosyal, psikolojik, ekonomik engellerle karşı karşıya olduklarını göstermektedir (Anderson, 2007). Kadınlar partnerlerine bağımlı olduklarından veya ilişkiyi sürdürmek için her türlü çabayı sarf etmeleri gerektiğini düşündüklerinden de şiddet içeren ilişki içinde kalabilirler (Carbone-Lopez, 2016). Bireyler, partnerlerinin değişeceğini umarak (Griffing ve diğerleri, 2002), başkalarının tavsiyelerine uyarak ya da ayrılırlarsa kendilerine ya da yakınlarına zarar geleceği tehdidiyle ilişkide kalabilirler (Fleury, Sullivan & Bybee, 2000). Bunların yanında birçok gencin şiddeti ilişkiyi bitirmek için yeterli bir neden olarak görmediğini belirten çalışmalar da vardır (Gray&Foshee, 1997; Toplu-Demirtaş ve arkadaşları, 2017). Bu konuda ülkemizde yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin özellikle fiziksel şiddet olmadığında, ilişkide varolan şiddeti aşk, sevgi, kıskançlık adı altında normalleştirdikleri belirlenmiştir (Toplu-Demirtaş ve arkadaşları, 2017). Shen (2013) ise flört şiddetine maruz kalanların nadiren yardım aradığını belirtmektedir.

2.1.6.Yakın Partner Şiddetinden Kurtulmak

Yakın partner şiddeti, bazen uygulayıcının şiddet uygulamaktan vazgeçmesi ile sona ererken; şiddeti durdurmak için partnerlerinden kaçan ya da ayrılanlar da vardır (Carbone-Lopez, 2016). Kişinin işinin ve gelirinin olması şiddetten kaçış için kilit noktalar (Andersen & Saunders, 2003). Rosen ve Stith (1995) şiddetin olduğu ilişkide maruz kalanın şu bilişsel süreçlerden geçtiğini belirtmişlerdir; (a) ilişkiyi sonlandırma ile ilgili tanımlayamadıkları şüphe tohumları (b)yakın ilişkiyle tanımlanan bir dönüm noktası (c)maruz kalanın ilişkide yaşananları yeniden değerlendirmesi (d) ilişkiye bakış açısının değişmesi (e)ardından önemsiz olayların şiddet içeren ilişkinin bitirilmesi için itici güç olması. Bu bilişsel süreçlerden geçmek zaman aldığından şiddet içeren ilişkinin bitirilmesi de bir çırpıda olmaz. Yapılan araştırmalar şiddet içeren

ilişkilerin birkaç denemeden sonra bitirildiğini göstermektedir (Carbone-Lopez, 2016). Bitirme sürecinde kişinin fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlayacak bir güvenlik planı yapması da büyük önem taşımaktadır (Miller-Perrin ve arkadaşları, 2020).

2.1.7.Yakın Partner Şiddetinin Türleri

Yakın partner şiddetini sadece fiziksel şiddet olarak ele almanın sınırlı bakış açısı olduğu bilinmektedir (Miller-Perrin ve arkadaşları, 2020). Yakın partner şiddeti genel olarak fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet olarak ele alınmaktadır. Bazı çalışmalarda ekonomik şiddet ayrı bir başlık altına alınırken, bazılarında duygusal istismarın bir şekli olarak ele alınır. Carbone-Lopez (2016) yakın partner şiddetinin tekrarlayıcı ve çok yönlü olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmalar da yakın ilişkide partner şiddetinin tekrarlayıcı olduğunu (örn. Strauss, 1990) ve aynı ilişki içinde şiddetin farklı biçimlerinin birarada bulunduğunu göstermektedir (Dutton, Kaltman, Goodman, Weinfurt & Vankos, 2005; Obradovic-Tomasevic ve diğerleri, 2019; Tharp ve diğerleri, 2017)

Yakın partner şiddetinin bir alt türü olan flört şiddeti de bu çalışma kapsamında fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve psikolojik/duygusal istismar olarak ele alınmıştır. Capaldi ve diğerleri (2012) flört şiddeti türlerinin belirlenmesinin, önemli olduğunu ve bilinenin aksine maruz kalanda olumsuz sonuçlar doğurması için fiziksel şiddet zorunlu olmadığını belirtmişlerdir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2002) flört şiddetinin önce sözel şiddet şeklinde başladığını ve sonrasında fiziksel şiddete dönüştüğünü belirtmektedir.

2.1.7.1. Fiziksel Şiddet

Yakın partner ilişkisinde fiziksel şiddet, şiddet türlerinden en çok bilineni ve sonuçları en açık şekilde görülenidir. Yani şiddetin gözle görülür halidir. Bu nedenle hem sağlık kuruluşları hem de araştırmalar daha çok bu şiddet türü üzerine yoğunlaşmıştır. Yapılan ilk çalışmalarda yakın partner şiddeti, fiziksel şiddet ile eşdeğer görülmüş ve çalışmalar, evliliklerinde fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar üzerinde yapılmıştır.

Fiziksel şiddet, vücut bütünlüğüne yönelik olarak, doğrudan doğruya bir nesne ve kesici, delici alet veya ateşli silah kullanılarak uygulanan her türlü şiddet ve saldırıyı kapsar. Tokat, tekme atma, yumruk, çarpma, vurma, tırmalama, itikleme, bir şeyler

fırlatma, yakaya yapışma, ısırma, ağzı kapatma, sarsma, saç çekme, yakma, birinin bedensel kuvvetini ve gücünü diğerine karşı kullanması fiziksel şiddetin dışavurumlarıdır. Yapılan çalışmalar, diğer şiddet türleri dışarıda bırakıldığında, yetişkinlerin yaşadığı yakın partner ilişkilerinde fiziksel şiddet yaygınlığının %10-12 arasında olduğunu göstermektedir (O’Leary & Smith-Slep, 2012). Daha genç kadın ve erkekler arasında bu oranın daha da yüksek olduğunu belirtmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün on farklı ülkeden topladığı verilerle yaptığı çalışmada, kadınların yaşam boyu partnerlerinden şiddet görme oranlarının %13 ile %61 arasında değiştiği belirlenmiştir (Garcia-Moreno ve diğerleri, 2006). Türkiye’de evlenmiş her on kadından neredeyse dördünün eşi veya birlikte olduğu erkeğin fiziksel şiddetine maruz kaldığı belirlenmiştir (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015). Çalışmalar fiziksel şiddetin evlilik içinde genelde erkekler tarafından kadın ve çocuklara gösterildiğini belirtmektedir. Bunun yanında fiziksel şiddetin boyutlarının cinayete kadar varabildiği de unutulmamalıdır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun raporuna göre Türkiye’de öldürülen kadın sayısı her yıl artmakta ve bu kadınların çoğunluğu da aile üyeleri tarafından öldürülmektedir. Örneğin; 2019 yılında öldürülen 474 kadının 152’sinin kim tarafından öldürüldüğü bilinmemekte ve faili bilinen kadınların yalnızca 3’ünün tanımadığı bir erkek tarafından öldürüldüğü bilinmektedir. Yani 319 kadın eşi, eski eşi, sevgilisi, eski sevgilisi, akrabası, babası ya da kardeşi tarafından öldürülmüştür (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2019).

2.1.7.2. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, araştırılması ve hakkında gerçeğe yakın istatistik elde edilmesi en zor şiddet türüdür. Cinsel şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2014) tarafından “Herhangi bir kişinin, evde, iş yerinde veya başka bir ortamda, mağdurla ilişkili olsun veya olmasın, cinselliğinden yararlanması için mağdurun rızası olmaksızın teşebbüse geçmesi, teklifte bulunması, ona asılması, baskı ve zor uygulayarak herhangi bir cinsel eylemde bulunması” olarak tanımlanmaktadır. Flörtte cinsel şiddet, bir partnerin diğerini cinsel birliktelik ya da yakınlık yaşamak için zorlaması ve cinsellik konusunda ‘hayır’ı bir cevap olarak kabul etmemesi olarak tanımlanabilir (Fidan & Yeşil, 2018)

Amerika’da 2010-2012 yılları arasında yapılan ulusal bir çalışmada araştırmaya katılan kadınların yaşamları boyunca cinsel şiddete maruz kalma oranlarının %36.3; son

12 ayda bu oranın %4 olduğu belirlenmiştir. Aynı araştırmada erkekler için bu oranlar sırasıyla %17.1 ve %3.7'dir (Smith ve diğerleri, 2017). Aynı araştırmada kadınların yakın partner ilişkisinde cinsel şiddete maruz kalma oranları yaşamları boyunca %16; son bir yılda %2.1 olarak belirlenmiştir. Erkekler için ise bu oranlar sırasıyla %7 ve %1.8'dir. Dünya Sağlık Örgütü (2014) cinsel şiddet konusunda kadınların erkeklerden daha büyük bir risk altında olduğunu ifade etmiş ve bir partnerin diğerini cinsel ilişkiye zorlamasını, seks sırasında ona zarar vermesini ve onu korunmasız cinsel ilişkiye zorlamasını romantik ilişkide cinsel şiddet olarak tanımlamıştır. Türkiye'de yapılan kadına yönelik aile içi şiddet araştırmasında, evli kadınların %12'sinin cinsel şiddet yaşadığı belirlenmiştir (Yüksel- Kaptanoğlu & Çavlin, 2015).

2.1.7.3.Duygusal İstismar

Duygusal istismar alan yazında “psikolojik şiddet”, “psikolojik saldırganlık”, “psikolojik/duygusal istismar”, “sözel/duygusal istismar”, “psikolojik/duygusal kötüye kullanma” gibi birçok terimle ifade edilmektedir (Toplu-Demirtaş, 2015). Tanımlaması ve ölçülmesi zor olan bu fenomen bu çalışma kapsamında duygusal istismar olarak anılacaktır.

Murphy ve Cascardi (1999) duygusal/psikolojik şiddeti, duygusal zarar veya zarar amaçlı zorlayıcı ve durdurucu davranışlar olarak nitelemişlerdir. Fiziksel şiddetin aksine bu durdurucu davranışların kişinin bedensel bütünlüğüne değil; alıcının/hedefin özbenliğine yönelik olduğunu belirtmişlerdir. (Murphy&Cascardi, 1999). O'Leary (1999), psikolojik istismarı, fiziksel şiddet olmaksızın partnerin sürekli eleştirilmesi ve aşağılanması, ona sözel saldırganlık gösterilmesi, partnerin çevresinden izole edilmesi, tehdit edilmesi ve partner üzerinde hakimiyet kurulması gibi zorlayıcı davranışlara maruz bırakılması olarak tanımlamıştır. Engel (2002) duygusal istismarın, sözel istismar olarak açık bir şekilde gösterilebileceği gibi; manipüle etme, tehdit etme ve memnun olduğunu reddetme gibi kapalı yollarla da ifade edilebileceğini belirtmiştir. Yakın partner ilişkisinde görülen partnerini küçük düşürme/aşağılama, umursamama/reddetme, hükmetme/kontrol, yargılama/eleştirme, ayıplama/suçlama, izole etme, keyfi ve mantıksız beklentiler ya da taleplerde bulunma, duygusal olarak uzaklaşma gibi davranışların da duygusal istismarın açık ifadeleri olduğunu belirtmiştir. Yakın partner ilişkisinde duygusal istismarın daha kapalı ifadelerinin; dikkat ya da sevgi göstermeme, onaylamayan, küçümseyen, aşağılayan bakış yorum ve davranışlarda

bulunma, somurtma/surat asma, suçlama ve kapalı bir şekilde fiziksel ve/veya duygusal olarak terk etmekle tehdit etme şeklinde görülebileceğini belirtmiştir(Engel, 2002).

Alan yazında duygusal istismarla ilgili yapılan çalışmaların bazılarında sadece kadınların bu konudaki mağduriyetine odaklanılırken (Arias & Pape, 2001; DeKeseredy ve Kelly, 1993; Marshall, 2001; Neufelde, McNamara & Ertl, 1999) bazı çalışmalarda ise her iki cinsiyetin de ele alındığı görülmektedir (örn. Harned, 2002; Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer & White, 2013; White & Koss, 1991). Ancak yakın partner ilişkisinde duygusal istismarın kadınlar tarafından erkeklere eş düzeyde hatta onlardan daha fazla kullanıldığına dair çalışmalar da vardır (Çetin-Dağlı, 2009; Hines & Saudino, 2003; İftar, 2016; Magdol ve diğerleri, 1997). Murphy ve Cascardi (1999) kadın ve erkeklerin yakın partner ilişkisinde duygusal istismar uygulama düzeyleri birbirine yakın olsa da; erkeklerin uyguladığı duygusal/psikolojik istismarın fiziksel şiddete dönüşme ihtimalinin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kadın ve erkeklerin duygusal istismar uygulama nedenlerinin birbirinden farklı olduğunu; kadınların daha çok kendilerini savunmak için, erkeklerin ise daha çok partnerlerine baskı yapmak için duygusal istismar uyguladığını belirtmişlerdir (Gormley & Lopez, 2010). Hoover, Murhy ve Taft (1999) kaygılı bağlanma stiline sahip olan kadınların partnerlerine, aynı durumdaki erkeklere göre daha fazla duygusal istismar uyguladıkları belirlemişlerdir. Stets (1990) ise toplumda hem kadın hem erkekler tarafından uygulanan duygusal istismarın ilişkilerin kalitesi ve istikrarı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabileceğini ve bu konunun cinsiyetten bağımsız olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları flört ilişkilerindeki şiddetin oranları, istismar türüne göre değişmekte (Fincham, Cui, Braithwaite & Pasley, 2008; Luthra & Gidycz, 2006); en yaygın şiddet türünün ise duygusal istismar olduğu (Albaugh & Nauta, 20005; White & Koss, 1991) görülmektedir. Duygusal istismarın üniversite öğrencileri arasında yaygınlığı ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. White ve Koss (1991) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada erkek katılımcıların %81'inin duygusal şiddet gösterdiğini, %81'inin duygusal istismara maruz kaldığını; kadınların ise %87'sinin duygusal istismar uyguladığını ve %88'sinin ise duygusal istismara maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Fiziksel şiddete maruz kalma ya da gösterme oranları daha düşüktür; hem erkek hem kadınlarda bu oran %32 ile %39 arasında değişmektedir. Harned (2002) ilişkisi olan üniversiteli kadınların duygusal/psikolojik şiddete maruz kalma oranının %82; erkeklerin ise %87 olduğunu belirtmiştir. DeKeseredy ve Kelly (1993) Kanadalı kadın üniversite öğrencileri arasında duygusal istismara maruz kalma

oranının %79.1 olduğunu ifade etmişlerdir. Neufelde ve ark. (1999) 623 kadın öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada benzer şekilde son altı ayda %75'in üzerinde katılımcının psikolojik istismarı deneyimlediğini ve kadınların 4'te 3'ünün psikolojik istismara maruz kaldığını belirlemişlerdir. Türkiye'de yapılan çalışma sonuçları da benzer şekilde duygusal istismarın üniversite öğrencilerinin yaşadığı flört ilişkilerinde oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Çetin-Dağlı (2009) ilişkisi olan üniversite öğrencileri arasında son bir yıl içinde duygusal istismara maruz kalma oranlarının kadınlarda %58.7; erkeklerde %55.9 olduğunu belirlemiştir. Toplu ve Hatipoğlu-Sümer (2011) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kadınların %77,4'ünün erkeklerinse %70'inin romantik ilişkisinde duygusal istismara maruz kaldığını bildirmiştir.

Yakın partner ilişkilerinde duygusal istismar, şiddetin görünmeyen hatta sevgi sanılan yüzüdür ve üniversite öğrencileri arasında bu kadar yaygın olması düşündürücüdür. Çünkü duygusal istismar cinsel ve fiziksel şiddetin habercisidir (Frieze, 2000). Babcock ve arkadaşları (2004) yaptıkları çalışmada fiziksel şiddetin üç öncülü olduğunu belirlemişlerdir. Bunlar; kontrol, kıskançlık ve sözel istismardır. Sacket ve Saunders (2001) psikolojik/duygusal istismarı tanımlamanın, ilişkinin ilerleyen evrelerinde oluşabilecek fiziksel şiddetten korunmaya yardım edebileceğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda fiziksel şiddetin öncülü olabilen duygusal istismarın şiddetle ilgili koruyucu-önleyici çalışmalar için kritik bir rolü olduğu görülmektedir. İlişkide, fiziksel şiddet olmadan, sadece duygusal istismarın varlığı başlı başına bir sorun olmasına rağmen; gençler psikolojik şiddeti sorun olarak görmemekte, tam tersine, aşk, sevgi, kıskançlık adı altında normalleştirmekte ve kabullenmektedir (Toplu-Demirtaş ve diğerleri, 2017). Duygusal istismar, zaten maruz kalanın özgüveninin düşürmesi, onda kafa karışıklığı yaratması nedeniyle, kişinin yaşadığı şeyin şiddet olduğunu fark etmesini zorlaştırır (Sackett & Saunders, 2001). Duygusal istismar davranışları maruz kalanın çaresizlik hissini desteklediğinden sevginin “zaten böyle olması gereken bir şey” olarak algılanmasına neden olur. Bu kabullenici tutumlar, duygusal/psikolojik şiddeti devam ettirmeye ve psikolojik şiddete maruz kalma durumunda yardım istememeye neden olabilir (Toplu-Demirtaş, 2015). Nitekim ilişkilerinde sadece duygusal istismar olan kadınların, hem duygusal hem de fiziksel şiddet olan kadınlara göre ilişkide kalma oranlarının daha yüksek olduğunu belirten çalışmalar vardır (Blasco-Ros, Sanchez-Lorente & Martinez, 2010).

Yakın partner ilişkisinde duygusal istismarın diğer şiddet türlerinden farkı, hem onlardan daha az görünür olması hem de sonuçlarının daha yıkıcı olmasıdır (Follingstad

ve diğerleri, 1990). Hem psikolojik hem fiziksel şiddete maruz kalan kadınlarla yapılan bir çalışmada katılımcılar, psikolojik şiddetin fiziksel şiddetten daha olumsuz olduğunu belirtmişlerdir (Follingstad ve diğerleri, 1990). Çalışmaya katılan bu kadınlarda utanç, depresyon ve özgüven kaybının yüksek olduğu da belirlenmiştir. Psikolojik/duygusal istismarın hem maruz kalanın (Coker ve diğerleri, 2002; Follingstad, 2009) hem de uygulayanın (Shorey ve diğerleri, 2012) ruh sağlığına olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2014) duygusal/psikolojik istismarın alkol ve madde bağımlılığı, depresyon, anksiyete, yeme ve uyku bozuklukları, sigara kullanımı ve travma sonrası stres bozukluğu, kendine zarar verme, intihar gibi sonuçlarının olabileceğini belirtmiştir.

Alan yazın incelendiğinde yakın partner ilişkisinde duygusal/psikolojik istismara maruz kalan kadınların ilişki doyumlarının, güç ve kontrol algılarının düşük olduğu ve bu kadınların duygusal istismara maruz kalmayanlara göre daha fazla ilişkiyi bitirme girişiminde bulundukları (Marshall, 1996), ilişkide depresif semptom gösterme (Arias, Lyons ve Street, 1997) ve etkili olmayan başetme yöntemleri kullanma (Arias ve ark., 1996) olasılıklarının duygusal istismara maruz kalmayanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Yakın partner ilişkisinde psikolojik/duygusal istismara maruz kalmanın travma sonrası stres bozukluğu tepkilerinin yordayıcısı olduğunu belirten çalışmalar da vardır (Arias ve Pape, 2001; Cankardaş-Nalbantçılar, 2018).

2.1.8. Türkiye’de Yakın Partner Şiddeti

Yakın partner şiddetinin yaygınlığı, toplumsal ve kültürel değerlerden bağımsız değildir. Ataerkil bir toplum yapısı, geleneksel cinsiyet rollerinin benimsenmesi ve toplumda şiddeti onaylar tutumların yaygın olması yakın partner şiddetini arttıran etkenlerdendir (DSÖ, 2002). Araştırmalar geleneksel cinsiyet rol tutumlarının benimsendiği ataerkil toplumlarda, yakın partner şiddetinin yaygın olduğunu ortaya koymaktadır (DSÖ, 2002). Geleneksel cinsiyet rol tutumlarının benimsenmesi, erkeğin kadından daha üstün konumda olarak algılanmasına, iş bölümünün cinsiyetlere göre keskin bir şekilde yapılmasına ve kadının erkeğe tabi olarak algılanmasına neden olmaktadır. Böyle bir yapı, kadının davranışlarından sorumlu olan erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurmasını, onu yönetmesini hatta onu yola getirmek için şiddet uygulamasını “normal” hale getirmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'nin, ataerkil bir toplum yapısına sahip olduğu söylenebilir (Sakallı, 2001; Kağıtçıbaşı, 1982). Bu haliyle yakın partner şiddeti için risk altında olan ülkeler arasındadır (DSÖ, 2002). Az sayıda da olsa ülkemizde yapılan çalışma sonuçları da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Türkiye'de yakın partner şiddeti ile ilgili yapılan en kapsamlı araştırmalar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Müdürlüğü tarafından 2009 ve 2015 yıllarında evli kadınlarla yapılmıştır. Türkiye genelinde yapılan bu iki kapsamlı araştırma sonucu karşılaştırıldığında, aradan geçen altı yıl içinde evli kadınların eşleri tarafından fiziksel şiddete (2009, %37; 2015, %36), cinsel şiddete (2009, %12; 2015, %15) ve duygusal istismara (2009, %44; 2015, %44) maruz kalma oranlarının neredeyse hiç değişmediği görülmektedir. Oldukça yüksek olan bu oranların yıllar içerisinde değişmemesi endişe vericidir. Bununla birlikte bu veriler, kadına yönelik şiddetin durdurulması konusunda atılacak adımları belirlemek için durum tespiti yapmayı sağlayan önemli referans noktalarıdır. Ancak ne yazık ki, 2015 yılından sonra kadına yönelik şiddetle ilgili ülke genelinde bu kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle bu konuda daha güncel bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yakın partner şiddetinin bir şekli, olan flört şiddeti ise ülkemizde yeni yeni araştırılmaya başlanmış bir konudur. Özellikle üniversite öğrencilerinde yaygın olarak görülen flört şiddeti, "resmi olarak varolamayan" ilişkiler içinde gerçekleştiğinden kişilerin kendi aralarında halletmeye çalıştıkları bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Erbek ve diğerleri, 2004). Yapılan sınırlı sayıda araştırma, Türkiye'de üniversite öğrencileri arasında, şiddetin türüne göre farklılık gösterse de, flört şiddetinin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir (Çetin-Dağlı, 2009; Fidan & Yeşil, 2018). Özellikle duygusal istismar davranışlarının, şiddet davranışı olarak değil; aşkın göstergesi olarak kabul edilmesinin şiddet içeren ilişkilerin sürmesinde büyük bir etken olduğu belirlenmiştir. (Fidan & Yeşil, 2018; Toplu-Demirtaş ve diğerleri, 2017). Bunun yanında çatışma çözmede şiddetin kabul edilebilir bir başa çıkma yolu olarak görülmesi de şiddet içeren ilişkide kalmayı normalleştirmektedir (İftar, 2016; Yumuşak, 2013). Üniversite öğrencileri arasında hem şiddetin aşkın göstergesi olarak değerlendirilmesi hem de şiddetin kabul edilebilir bir çatışma çözme yöntemi olarak görülmesi ülkemizdeki ataerkil toplum yapısından bağımsız değildir.

2.1.9. Yakın Partner Şiddeti ile İlgili Teoriler

Bu bölümde yakın partner şiddeti ile ilgili teoriler yer almaktadır. “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı” bu teorilerden Feminist Teori ve Sosyal Öğrenme Kuramı’na dayalı olarak geliştirilmiştir.

2.1.9.1. Feminist Teori

Feminist teori, dünyada kadın hareketi ile geliştirilmeye başlanmış ve hala da gelişmeye devam eden bir teoridir. Feminist teori, toplum içinde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmadığını fark edip bunun düzeltilmesi için harekete geçen kadınlar tarafından ortaya atılmıştır (Donovan, 2019). Hooks (2019) feminizmi, “cinsiyetçiliği, cinsel sömürüyü ve baskıyı son erdirmeye çalışan bir hareket” olarak tanımlamaktadır. Feminist teori üzerinde tarihsel süreç içerisinde gelişen birçok başka düşünce akımının etkisinin olduğundan, teorinin tek bir kurucusu yoktur (Donovan, 2019). Hatta feminist teori içerisinde de birçok farklı akım bulunmaktadır. Bu da feminizmi geniş ve disiplinler arası bir hareket yapmaktadır (Worell, 2000).

Feminist Teori, ilişkilerin geliştiği sosyokültürel bağlamı inceleyerek şiddet içeren ilişkileri anlamaya çalışan en eski ve genellikle en iyi bilinen teoridir (Bell&Naugle, 2008). Feminist teorinin yalnızca çıkış noktasına bakmak bile romantik ilişkide şiddet ile ilgili en fazla söz söyleyen teorinin feminist teori olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim, Dutton ve Corvo (2006) da yakın partner şiddeti ile ilgili çalışmalarda en baskın bakış açısının feminist teori olduğunu belirtmektedirler. Bunda 1970’lerde aile içinde kadına yönelik şiddeti gözler önüne seren feminist kadın savunucuların şiddete uğrayan kadınlar için ilk sığınma evinin açılmasını sağlamalarının rolü büyüktür.

Her insan bir toplum içine doğar ve toplumsal yapı içerisinde varolan rolleri benimseyerek yaşamına devam eder. Feminist teorinin destekçileri, ataerkil toplumlarda bu dağılımın kadınlar ve erkekler arasında eşit olmayan şekilde yapıldığını ve bu durumun romantik ilişkide şiddetin temeli olduğunu savunurlar (Dobash ve Dobash, 1977; Lenton, 1995). Toplum tarafından tanımlanan ve çocukluk döneminde bireylere öğretilen cinsiyet rollerinin, erkekleri kadınlar üzerinde iktidar konumuna getirdiği düşünülmektedir (Dobash ve Dobash, 1977; Mihalic ve Elliott, 1997). Çünkü ataerkil sistemde kadın güçsüz bağımlı, zayıf olarak algılanır ve sosyalleşirken; erkek üstün, bağımsız ve güçlü olarak algılanır ve bu şekilde sosyalleşir. Erkekler, güç ve kontrolü

ellerinde tutmak için stratejik olarak kadına yönelik şiddet uygularlar ve bunun haklı bir gerekçe olduğuna inanarak sosyalleşirler (Dobash & Dobash, 1979). Dolayısıyla yakın partner şiddeti kadın ve erkeğin eşit olduğunu reddeden ve kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran ataerkil sistemin bir sonucu haline gelir (Hammer, 2003). Feminist teorinin savunucuları, fiziksel şiddet de dahil olmak üzere çeşitli taktiklerin erkekler tarafından kadınlar ve aileleri üzerindeki hakimiyet sağlamak ve onları kontrol etmek için kullanılabileceğini öne sürmektedir (Dobash & Dobash, 1977; Pence & Paymar, 1993). Buradan hareketle yakın partner şiddeti ile ilgili feminist teori temelli yapılan çalışmalarda nitel yöntemlerin kullanılması ve tedavinin erkeklerin ataerkil inançları ve egemenlik anlayışlarına odaklanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (McMahon & Pence, 1996).

Bu düşüncenin temeli, erkeklerin ataerkillik düzeyleri ile partnerlerine uyguladıkları fiziksel şiddet arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğunu belirten çalışmalara dayanmaktadır (Bell & Naugle, 2008). Bu çalışmaların sonuçları; erkeklerin geleneksel cinsiyet rol tutumlarına sahip olmasının ve eşler arasında ataerkil değerleri kabul konusunda farklılığın fazla olması durumunun romantik ilişkide şiddet riskini arttırdığını göstermektedir (Leonard ve Senchak, 1996; Smith, 1990). Feminist teori ile tutarlı bir şekilde bazı araştırmacılar (ör. Margolin & Burman, 1993; Straus, 1990), erkeklerin şiddeti çift ilişkisinde güçlü olmak ve/veya bu gücü sürdürmek için kullandıklarını belirlemişlerdir. Benzer şekilde Stets (1988) partnerini istismar eden erkeklerin kendilerini ilişkide güçsüz algıladıklarını ve kontrolün ellerinden gittiği hissi yaşadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca ilişkilerinde şiddet olan hem kadın hem de erkeklerin, ilişkilerinde şiddet olmayanlara göre, eşleri tarafından zorla kontrol edildikleri hissini daha fazla yaşadıkları belirlenmiştir (Ehrensaft, Langhinrichsen-Rohling, Heyman, O'Leary & Lawrence, 1999). Diğer bazı araştırmacılar erkeklerin şiddet kullanımlarının neye göre farklılaştığını belirlemek amacıyla ilişkideki gücün boyutlarını araştırmışlar ve 3 boyut belirlenmişlerdir. Bunlar; sosyo-ekonomik kaynaklar (eğitim düzeyi, gelir, mesleki statü farkı), karar verme gücü ve etkileşim davranışlarıdır (ör. Geri çekilme, kavga etme, tehdit etme). Sosyo-ekonomik gücün eşit olması durumunda; ilişki sorununun daha az olduğu, çatışma gerginliğinden korunma becerisinin geliştirildiği ve yakın partner şiddeti riskinin azaldığı belirlenmiştir (Goodyear- Smith ve Laidlaw, 1999). Aksine, erkeğin gelirinin kadından daha az olması durumunun ise romantik ilişkide şiddet için bir risk oluşturduğu belirlenmiştir (Babcock, Waltz, Jacobson ve Gottman, 1993). Babcock ve ark. (1993), sorunu olan

ancak şiddet davranışı olmayan çiftlere kıyasla, şiddet içeren ilişkide bulunan erkeklerin eşlerine eleştiri veya şikayet yoluyla isteklerini yerine getirme veya baskı yapma ihtimalinin daha yüksek olduğunu, buna karşılık kadınların bu tarz davranışlara savunmacı davranarak ya da kaçınarak tepki gösterme ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

2.1.9.2.Güç Teorisi

Feminist teorisyenlere benzer şekilde güç teorisyenleri de, yakın partner şiddetinin nedeninin kadın ve erkek arasındaki güç eşitsizliği olduğunu düşünmektedirler (Straus, 1977). Ancak feminist teorisyenlerden farklı olarak, güç teorisyenleri, bu güç eşitsizliğinin ve şiddetin, yalnızca ataerkil kültürden değil; aile içi çatışmalar, aile yapısı, şiddetin kabul edilebilir bir kültürel norm olması ve cinsiyet eşitsizliğinin etkileşiminden kaynaklandığını belirtmektedirler (Strauss, 1976). Şiddetin partner ilişkisinde bir çözüm yolu olarak görülmesinin aile içi şiddete maruz kalarak ya da ona tanık olarak öğrenildiğini ifade ederler (Straus, 1977). Ekonomik zorluklar da dahil olmak üzere tüm psikososyal stres kaynaklarının ailedeki gerginliği artırarak ailede fiziksel şiddet kullanımı için risk oluşturduğunu belirtmektedirler (Witt, 1987). Sagrestano, Heavey ve Cristensen (1999) eşler arasındaki güç dengesizliğini de bu psikososyal stres kaynaklarından biri olabileceğini belirtmiştir. Bu teoriyi destekleyen çalışma sonuçları mevcuttur. Örneğin stres düzeyi yüksek ve sosyo-ekonomik statüsü düşük ailelerde yapılan çalışma sonuçları, bu ailelerde partner şiddet oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır (Cascardi & Vivian, 1995; Leonard & Senchak, 1996). Ayrıca daha eşitlikçi çiftler arasında daha az şiddet olduğunu belirten çalışmalar da vardır (Gray-Little, Baucom & Hamby, 1996). Ancak Bell ve Naugle (2008), güç teorisinin kapsamının sınırlı olduğunu ve bu teorinin desteklenmesi için daha fazla bulguya ihtiyaç olduğunu belirtmektedirler.

2.1.9.3.Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramı Bandura (1971) tarafından geliştirilmiş ve diğer davranışlar gibi şiddetin de diğerlerini gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenilen bir davranış olduğunu savunur. Şiddetin bulunduğu ortamda çocuğun bu davranışlarının pekiştirildiğini ve bu sayede devam ettiğini savunur. Bu nedenle bireyin köken ailesinde şiddete maruz kalması ya da şahit olması durumunun kendi romantik ilişkisinde şiddet

uygulama konusunda risk altında olduğunu savunan modellerle benzer düşünceleri paylaşır (Bandura, 1971; Riggs ve O’Leary, 1989). Şiddete şahit olmak ya da maruz kalmak bireyin şiddeti sorunların çözülmesinde bir yol olarak görmesine neden olur. Dolayısıyla bu durum, şiddetin “normal” ve aile içerisinde görülebilecek bir davranış şekli olarak kabul edilmesini sağlar. Çocukken şiddete şahit olmak/maruz kalmak, şiddetin işlevsel bir kendini ifade etme ve sorun çözme yöntemi olarak algılanmasına neden olur (Wekerle & Wolfe, 1999). Bu durum, bireyin gelecekte kurduğu ilişkilerde başkasını kontrol etme, onun üzerinde egemenlik kurma ve bunu yaparken de şiddeti bir çözüm yolu olarak kullanma riskini artırır (Wekerle & Wolfe, 1999). Bu durum şiddetin bir döngü halinde devam etmesine neden olur. Yapılan araştırma sonuçları da şiddet döngüsü hipotezini desteklemektedir. (Widom, 1989). LaTaillade ve arkadaşları (2006) bireyin köken ailesinde şiddete maruz kalma/shahit olma durumunun yakın partner şiddeti uygulayıcısı olma riskini arttırdığını belirtmiştir. Chapple (2003) ebeveyn şiddetine maruz kalmanın, çocukları, yetişkinlik dönemlerinde partnerlerine saldırgan davranmalarını kolaylaştırdığını belirtmiştir. Franklin Menaker ve Kercher (2012) köken ailede şiddete şahit olmanın romantik ilişkide duygusal istismar uygulama davranışını; köken ailede fiziksel şiddete maruz kalmanın ise yakın partner ilişkisinde hem fiziksel hem de duygusal istismar uygulama davranışını yordadığı belirlemişlerdir. Anne- baba arasındaki şiddete şahit olmanın kadın ve erkekler için farklı sonuçları olduğu görülmüştür. Babanın anneye fiziksel şiddet uyguladığına şahit olmanın, hem evlilikte (Caesar, 1998) hem de flört ilişkisinde (O’Keefe, 1997; Wolfe ve diğerleri, 1998) sadece erkeklerin şiddet uygulayıcısı olmaları konusunda risk faktörü olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, çocuklukta anne-baba arasındaki şiddete şahit olan kadınların, şiddet içeren bir ilişkiden kurtulmak için yardım arama olasılıklarının daha düşük olduğu bilinmektedir (Jaffe, Lemon, Sandler & Wolfe, 1996). Gover, Kaukinen ve Fox (2008) ise köken ailede şiddete maruz kalmanın, yakın partner ilişkisinde fiziksel şiddet uygulayıcısı olma konusunda hem kadın hem erkekler için yordayıcı olduğunu ancak yakın partner ilişkisinde fiziksel şiddete maruz kalma konusunda sadece kadınlar için yordayıcı olduğunu belirlemişlerdir.

Riggs ve O’Leary (1989) sosyal öğrenme teorisi genişleterek yakın partner şiddetini açıklayan arka plan/durum modelini geliştirdiler. Bu model, yakın partner şiddetini, şiddetin arka planında yer alan faktörler ve durumsal faktörler bağlamında tanımlamışlardır. Arka plan faktörleri; anne-baba arasındaki saldırganlık düzeyi, çocuklukta şiddete maruz kalma, saldırganlık geçmişi gibi özelliklerdir. Arka plan

faktörleri, köken ailedeki şiddetin varlığının çatışmalarda şiddetin bir çözüm yolu olarak görülmesine, saldırgan/dürtüsel kişilik özelliklerinin geliştirilmesine, psikopatolojik durumların oluşmasına ve duygu düzenleme sorunlarının yaşanmasına neden olur. Durumsal faktörler ise doyum, iletişim becerileri, problemler, yakınlık düzeyi, alkol kullanımı gibi durum özgü faktörlerdir. Riggs ve O’Leary (1989) arka plan ve durumsal faktörlerin etkileşiminin romantik ilişkide şiddete neden olduğunu düşünmektedirler (Akt. Riggs ve O’Leary, 1996).

2.1.9.4. Bağlanma Kuramı

Bağlanma Teorisi John Bowlby tarafından geliştirilmiştir. Bu teori, çocuğun bakıcısı ile olan ilişkisinin yaşamında kritik bir rolü olduğunu savunur. Çocuğun bakımını üstlenen kişinin bu iş için istekli, duyarlı ve uyumlu olmasının çocuğun bakıcısına ve onun aracılığıyla tanıdığı dünyaya güven duymasını sağlar. Bu ortamda büyüyen çocuk, bakıcısı ile güvenli bir bağ kurar ve bu bağı yaşamı boyunca sahip olduğu tüm ilişkilerde sürdürme çabasında olur (Bowlby, 2020). Dolayısıyla yakın partner ilişkisinde de sağlıklı bireyler arayıp onlarla birarada olmayı tercih ederler. Ancak çocuğun bakımını üstlenen kişinin çocuğa karşı tutarsız ve duyarsız davranması, çocuğun dünyayı güvensiz bir yer algılamasına neden olur. Bu insanlar da yaşamları boyunca dünyayla ilk kurdukları bağa benzer şekilde güvensiz, sağlıksız ilişkiler içinde bulunma eğiliminde olurlar. Dutton (1995) bu açıdan bakıldığında güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin yüksek şiddet riski altında olabileceğini ifade etmiştir. Çünkü erken bağlanma örüntüleri yeni deneyimlerle değişmesi çok zor olan bir yapı olarak görülmektedir.

2.1.9.5. Bağlamsal Çerçeve Modeli

Bağlamsal çerçeve modeli Bell ve Naugle (2008) tarafından geliştirilmiş ve yakın partner şiddetinin bağlamsal çerçevesini ortaya koymayı amaçlayan bir modeldir. Bu modelde yakın partner ilişkisinde fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet hedef davranış olarak anılır. Hedef davranış; şiddetin türü, derecesi ve kişinin bu davranıştaki rolünün (Mağdur/uygulayıcı) olduğunu içerir. Bu teoride hedef davranış; geçmiş deneyimler, ayırt edici uyarılar, motive eden faktörler, davranış repertuarı, sözel kurallar, davranış repertuarı ve sonuçlar bağlamında değerlendirilir (Bell&Naugle, 2008). Geçmiş deneyimler; yakın geçmiş deneyimler ve uzak geçmiş deneyimler olarak ikiye ayrılır.

Yakın geçmiş deneyimleri, bireyin partnerinden taleplerini, kişiler arası çatışmaları ve hali hazırda varolan stres kaynaklarını kapsar. Uzak geçmiş deneyimleri de bireyin çocuklukta şiddete maruz kalıp kalmama durumunu, demografik özelliklerini, bağlanma stilini, ilişkisel özelliklerini ve genetik altyapısını kapsar. Modelde bahsedilen ayırt edici uyaranlar olarak tanımlanan özellikler ise kişinin partnerinin olması, başkalarının ve/veya çocuğunun olup olmaması, silaha ulaşabilirliğini kapsar. Motive eden faktörler; uyuşturucu ya da alkol kullanımı, fiziksel ya da duygusal stres altında olma, ilişki doyumunu kapsar. Davranış repertuarı; başatma, problem, duygu düzenleme, etkileşim/çatışma çözme ve öfke yönetme becerilerini kapsar. Sözel kurallar, belirli bir eylemde bulunmanın potansiyel sonuçlarını tanımlayarak hedef davranışı etkileyen sözlü uyaranlardır. Bu uyaranlar; kişinin şiddet, ilişkiler, kadınlar, şiddetsiz çatışma çözme yolları ve alkol/uyuşturucu kullanımı ile ilgili inançlarını kapsar. Sonuçlar ise şiddet davranışından sonra ortaya çıkan sonuçları içerir. Bunları destekleyici sonuçlar ve cezalandırıcı sonuçlar olarak ele alınabilir. Güçlendirici sonuçlar, hedef davranışın gelecekte benzer koşullar altında ortaya çıkma olasılığını artıran hedef davranışı takip eden sonuçlardır. Cezalandırıcı sonuçlar ise hedef davranışı izleyen ve hedef davranışın gelecekte benzer koşullar altında ortaya çıkma olasılığını azaltan sonuçlardır. Genellikle bu cezalandırıcı sonuçlar, bir birey için caydırıcı, nahoş veya üzücü olarak kabul edilen sonuçlardır.

Bu kuram yakın partner şiddetini anlayabilmek adına sistematik bir perspektif sağlar. Aynı zamanda bu alanda elde edilmiş birbiriyle çelişkili gibi görünen araştırma sonuçlarının birbiriyle bağını kurabilmeyi sağlar. Ayrıca belirli ve benzersiz koşullar altında yakın partner şiddetinin oluşmasına neden olabilecek kümelerin tanımlanmasını ve yakın partner şiddetinin daha geniş perspektiften görülmesini sağlar (Bell & Naugle, 2008).

2.1.10.Çiftler Arası Şiddeti Kabul Düzeyi

Genel olarak ilişkilerde ve çiftler arasında şiddeti kabul düzeyinin yüksek olması demek, şiddetin çatışmaları çözme konusunda etkili bir yol olarak görülmesi anlamına gelir. Sosyal öğrenme kuramı açısından bakıldığında bu durum bireyin köken ailesinde şiddete tanık olması ya da maruz kalması ile yakından ilgilidir. Köken ailesinde şiddete tanık olan ya da maruz kalan birey şiddeti normalleştirir ve sonraki ilişkilerinde de kullanmaya devam eder (Riggs & O’Leary, 1989).

Toplumsal olarak şiddeti kabul edici tutumların olması yakın partner şiddeti için risk faktörlerinden bir tanesidir (Miller-Perrin ve arkadaşları, 2020; Riggs & O’Leary, 1989; Straus, 1976). Çünkü normlar, davranış ve uyumda anlamlı etkisi olan kabul edilebilir davranışlarla ilgili standartlardır ve flört şiddeti bağlamında, partnerine şiddet uygulama ve cinsiyet rol beklentileri ile ilgili normlar, partnerine şiddet uygulama ile ilişkilidir (Foshee ve diğerleri, 1996). Yani şiddetin toplumsal açıdan kabul edilebilir bulunması, uygulayanın ve buna maruz kalanın durumu “normal” kabul etmesine neden olur. Bu algıların, akranları arasında şiddete tanıklık eden ya da şiddeti deneyimleyen kişiler tarafından desteklendiği belirlenmiştir (Sears, Byers, & Price, 2007). Şiddeti destekleyici veya kabul edici tutumları olan bireylerin, şiddet içeren ilişkilere girme, bu ilişkilerde şiddete maruz kalma ve şiddet gösterme olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinmektedir (Bryant ve Spencer, 2003; Carr & VanDeusen, 2002; İftar, 2016; Miller, 2011; Yumuşak, 2013). Benzer şekilde çift ilişkisinde düşmanca etkileşimde bulunmayı ve şiddeti kabul edilebilir gören erkeklerin çift ilişkisinde şiddet uygulama düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Bookwala ve diğerleri, 1992). Şiddeti kabul edici tutumların flört şiddetinin yordayıcısı olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur (Archer & Graham-Kevan, 2003; Nabors, Dietz, & Jasinski, 2006; Price ve diğerleri, 1999). Bunun yanında şiddeti kabul düzeyi, flört şiddetini önlemeye yönelik birçok araştırmada da sonuç değişkeni olarak ele alınmakta ve değiştirilebilmektedir (Örn. Avery-Leaf ve diğerleri, 1997; Foshee ve diğerleri, 2005; McGowan, 1997).

2.2.İlgili Araştırmalar

2.2.1.Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Lavoie, Vezina, Piche ve Boivin (1995), cinsel, psikolojik ve fiziksel flört şiddetini önlemek amacıyla oluşturdukları programın kısa ve uzun formlarını lise öğrencilerine uygulamışlardır. Programın kısa formu, iki sınıf oturumundan oluşmaktadır. Bu oturumlarda flört ilişkilerinde kontrol konusu, flört ilişkisinde kişilerin hak ve sorumlukları, özellikle de ilişkide gösterdiği şiddetten sorumlu olmaları, üzerinde durulmuştur. Programın uzun formunda ise bu oturumların yanında şiddetle tanışma ve bir fail ve kurban şiddeti kurbanı için kurgusal mektuplar yazma hakkında film diye iki ek etkinlik yapılmıştır. Yaklaşık 500 lise öğrencisine uygulanan programlar sonucunda programın hem kısa hem de uzun formlarının olumlu tutum

değişikliklerini sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca programın kısa formunu alan katılımcıların, bilgi maddelerinde uzun versiyondakilerden daha fazla gelişim gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca programın her iki formunda da kadınların hem öntest hem de son testte flört şiddeti ile ilgili farkındalıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Krajewski, Rybarik, Dosch ve Gilmore (1996) ortaokul öğrencilerine yönelik olarak “Skills for Violence-Free Relationships” adlı flört şiddetinden korunma programını geliştirmişlerdir. Program, katılımcıların şiddetle ilgili bilgi ve tutumlarını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, 239 katılımcı ile sınıf temelli olarak yürütülen on oturumdan oluşmaktadır. Oturumlar katılımcılara iki hafta boyunca arka arkaya uygulanmıştır. Çalışma sonucunda deney grubundaki katılımcıların şiddet ile ilgili bilgi ve tutum düzeylerinin kontrol grubundaki katılımcılardan anlamlı düzeyde farklılaştığı ancak bu değişimin izleme testinde devam etmediği belirlenmiştir.

Rozen ve Bezold (1996) öğretici destekleyici grup modelini kullandıkları bir program geliştirmişlerdir. Çalışmaya lise öğrencileri dahil edilmiş ve çalışma sonucunda katılımcılarla nitel görüşmeler yapılmıştır. Program, dokuz oturumdan oluşmaktadır. Programın amacı; tehdit ve istismarın farklı düzey ve şekillerini tanımlamak, tehdit ve istismarın olmadığı ilişkinin mümkün olduğunu fark ettirme, istismar ilişkisinin dinamiklerini ve kurbanın kendilik değerine verdiği zararı anlama, etkili kişiler arası ilişki becerileri geliştirme ve kişileri etkili seçenek üreticileri olabilmeleri için benlik saygılarının geliştirmedir. Çalışma sonucunda katılımcılar grupta kendilerini güvende hissettiklerini, ilişkilerini daha az duygusal ve daha fazla mantıklı değerlendirdiklerini, kendileri için neyin kabul edilir olup olmadığına dair sınırlar koymak için kişisel sorumluluk almaları gerektiğini fark ettiklerini, iletişim, problem çözme ve atılganlık becerilerini geliştirdiklerini ve kendilerine saygı gösterilmesini istemeye hakları olduğunu fark ettiklerini belirtmişlerdir.

Avery-Leaf ve diğerleri (1997) BRIGHT isimli okul temeli flört şiddetinden korunma programını 9-12. sınıf öğrencilerine uygulamışlardır. Çalışmaya 106’sı erkek, 87’si kadın olmak üzere 193 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların 102’si deney, 90’ı kontrol grubunda yer almıştır. Program, beş oturumdan oluşmakta ve flört ilişkisinde hem kadınların hem de erkeklerin hem uygulayıcı hem de mağdur olabileceği kabülüne dayanmaktadır. Programın hedefi; katılımcıların cinsiyet eşitsizliğinin şiddete katkısını fark etmelerini sağlamak ve katılımcıları eşitliğe teşvik etmek, şiddeti çatışma çözme yöntemi olarak kabul eden toplumsal ve bireysel tutumlara meydan okumak, etkili iletişim becerilerini geliştirmek ve şiddet mağdurlarının destek ve kaynaklarını

görmesini sağlamaktır. Çalışma sonucunda, katılımcıların şiddeti, flört ilişkisinde problem çözme yöntemi olarak görme tutumlarında azalma olmasına rağmen, flört ilişkilerinde şiddet davranışlarında bir azalma gözlenmemiştir.

Macgowan (1997) tarafından yapılan çalışmada çoğunlukla Afrika kökenli Amerikalı ortaokul öğrencilerinden oluşan gruba romantik ilişkide şiddetten korunma programı uygulanmıştır. Program, beş oturumdan oluşmakta ve öğrencilerin romantik ilişkide şiddet ile ilgili bilgi, tutum ve başa çıkma yöntemlerini arttırmayı hedeflemektedir. Çalışma sonucunda deney grubunun puanlarının ve kontrol grubunun puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyete göre bakıldığında en büyük gelişmenin deney grubundaki erkeklerde olduğu görülmüştür. Deney grubundaki katılımcıların fiziksel olmayan şiddetle ilgili bilgi ve tutumlarında iyileşme olmasına rağmen; fiziksel şiddet ve romantik ilişkide şiddetle başa çıkma davranışları konusunda herhangi bir değişiklik olmadığı belirlenmiştir.

Boegler-Daum (1999) tarafından yapılan çalışmada flört şiddeti programının lise öğrencilerinin farkındalık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Çalışmaya 28 tane onuncu sınıf öğrencisi dahil edilmiş ve katılımcılardan öntest, sontest ve izleme ölçümü alınmıştır. Programda iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde okuldaki tüm onuncu sınıf öğrencilerine flört şiddetinin ne olduğu ile ilgili bilgi verilmiş ve video izletilmiştir. Bu konferanstan sonra gönüllü 28 öğrenci altı oturumluk psiko-eğitim programına katılmıştır. Çalışma sonucunda programın katılımcıların flört şiddeti ile ilgili farkındalıklarının artmasına katkı sağladığı ve bu farkındalığın kalıcı olduğu belirlenmiştir.

Silverman (2000) tarafından yapılan çalışmada “Teen Dating Violence Prevention Program (TDVPP)” adlı programın etkililiği incelenmiştir. Çalışma kapsamında yedinci ve sekizinci sınıfa devam eden öğrencilere birincil ve ikincil önleme amaçlı iki program uygulanmış ve bu programların sonuçları karşılaştırılmıştır. Birincil önleme grubunda 2717’si deney, 1684’ü öğrenciye kontrol grubunda olmak üzere toplam 4401 katılımcı bulunmaktadır. Birincil önleme kapsamında öğrencilere sınıfta 30 dakikalık seminerler verilmiş ve bu seminerlerde sağlıklı flört ilişkisi ile sağlıklı flört ilişkisi arasındaki farklar anlatılmıştır. Katılımcılardan öntest, sontest (bir hafta sonra) ve izleme (üç ay sonra) olmak üzere üç ölçüm alınmıştır. İkincil önleme grubuna ise flört şiddeti konusunda yüksek risk altında bulunan 293 öğrenci dahil edilmiştir. Katılımcıların 148’i deney, 145’i kontrol grubuna dahil edilmiştir. Deney grubuna dahil edilen katılımcılara her otumu 45 dakika süren yedi oturumluk bir

program uygulanmıştır. Program dahilinde istismar, saygı, kalıp yargılar gibi konulara değinilmiştir. Çalışmada birincil önleme örnekleminin % 58'inin ve ikincil önleme örnekleminin % 82'sinin flört ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Genel popülasyondaki öğrencilerin yaklaşık % 15'inin ve yüksek riskli örneklemin % 16'sının düşük düzeyde flört şiddetine maruz kaldığı ya da gösterdiği belirlenmiştir. Kız öğrencilerin flört şiddeti uygulama olasılıklarının erkeklerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu; erkeklerin de flörtte şiddet mağduru olma olasılığının kızlardan daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda her iki gruptaki katılımcıların flört şiddeti ile ilgili bilgi düzeyleri ve tutumlarının değiştiği ancak şiddet ile ilgili davranışlarının değişmediği belirlenmiştir.

Kuffel ve Katz (2002) üniversite öğrencilerini duygusal, fiziksel ve cinsel şiddetten korumaya yönelik tek oturumluk bir program geliştirmişlerdir. Programın amacı, katılımcıların istismarı fark etme becerilerini geliştirmek ve flört şiddeti servisiyle ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Çalışmada deney ve kontrol grubuna random olarak atanmış 78'i kadın, 45'i erkek toplam 123 katılımcı yer almaktadır. Çalışmada deney grubuna tüm şiddet türlerini içeren bir video izletilmiş ardından büyük grupta bu video ile ilgili tartışmaları sağlanmıştır. Kontrol grubuna ise bir sitcom videosu izletilmiştir. Çalışma sonucunda oturum bitiminin hemen ardından alınan ölçümlerde deney grubundaki katılımcıların flört şiddeti ile ilgili daha olumlu sosyal tutumları onayladıkları belirlenmiştir. Ancak 4-6 hafta sonra yapılan izleme ölçümlerinde bu tutum değişimlerinin sürdürülemediği belirlenmiştir. Foshee ve diğerleri (2005) ergenlere yönelik olarak geliştirilen, okul temelli "Safe Date" Projesi'nin etkililiğini test etmişlerdir. Çalışma, 14 okulda okumakta olan toplam 1885 öğrenci ile başlamış ancak dört yılın sonunda 636'sı deney, 930'u kontrol grubunda olmak üzere 1566 katılımcı ile sonlandırılmıştır. Proje kapsamında edinilen bilgilerin kalıcılığını test etmek adına katılımcılara dört yıl boyunca izleme testi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, projeye dahil edilen ergenlerin dört farklı zamanda yapılan izleme testlerinin tamamında katılımcıların flörtte psikolojik şiddet ve orta düzey fiziksel ve cinsel şiddet uygulayıcısı olma düzeylerinde anlamlı değişimler olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında katılımcıların orta düzey fiziksel şiddete maruz kalma düzeylerinde de anlamlı değişimler olduğu belirlendi. Ayrıca çalışma sonucunda "Safe Date Programı"nın şiddet, şiddet normları ve cinsiyet rolü normları ile ilgili farkındalık oluşturduğu da belirlenmiştir.

Jaycox ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan çalışmada “Break the Cycle’s Ending Violence” adlı flört şiddetinden korunma programının etkililiği incelenmiştir. Lise öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen program, sınıf temelli olarak yürütülen üç oturumdan oluşmaktadır. Programda yakın partner şiddetinin tanımı, yaygınlığı, şiddet döngüsü, yakın partner şiddeti ile ilgili yasal haklar ve şiddet içeren bir ilişkide güvenlik planı yapma gibi konular yer almaktadır. Çalışma 1384’ü deney, 1156’sı kontrol grubunda yer alan toplam 2540 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışma sonucunda deney grubunda bulunan öğrencilerin yasal konular ile ilgili bilgi düzeylerinin arttığı, kadın-erkek arasındaki şiddeti kabul düzeylerinin azaldığı, şiddet içeren bir ilişkiden kurtulmak için yardım isteyecekleri kaynakların farkında olma düzeylerinin ve yardım isteme olasılıklarının arttığı belirlenmiştir.

Schwartz ve diğerleri (2006) tarafından yapılan çalışmada flört şiddetinden koruma programının etkililiği incelenmiştir. Çalışmada 14 üniversite öğrencisi akran eğitime bir dönem boyunca liderlik eğitimi verilmiş ardından da bu akran eğitmenlerin 290 üniversite öğrencisine geliştirilen flört şiddetinden korunma programını uygulamaları sağlanmıştır. Programda, katılımcıların cinsiyet rolü kalıp yargılarının romantik ilişkide şiddete etkisi, romantik ilişkide şiddet türleri, romantik ilişkide şiddetten korunma stratejilerini ve romantik ilişkide şiddetle ilgili sosyal sorumluluk duygusunu arttırmak hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların romantik ilişkide şiddetle ilgili mitlerinin ve kalıp yargılarının azaldığı belirlenmiştir.

Turner (2006) tarafından yapılan çalışmada Güvenli Flört Tiyatro Projesi ile lise öğrencilerinin flört şiddetinden korunması amaçlanmıştır. Okul temelli olan bu çalışma, 122 katılımcı ile başlamış 102 öğrenci ile sonlandırılmıştır. Katılımcıların 68’i erkek, 53’ü kadındır. Katılımcılardan öntest ve sontest ölçümleri alınmıştır. Programda interaktif tiyatro sahneleme, sınıfta eğitim kullanılmış ve öğretmenlere “ergenleri flört şiddetinden korumaya odaklı yoğunlaştırılmış eğitim” verilmiştir. Programda öğrencilere hem beceri hem de hizmet odaklı bir eğitim tecrübesi kazandırılmak amaçlanmıştır. Öğrencilerin yaşıtlarına, ailelerine ve toplumdaki diğer bireylere flört şiddeti ile ilgili bilgi vererek bu hizmeti sağlamak amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda programın katılımcıların flört şiddetine ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir.

Ball, Kerig ve Rosenbluth (2009) “Expect Respect” adlı flört şiddetinden korunma programını geliştirmişlerdir. Ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen bu program, her biri 55 dakika süren yirmi dört oturumdan oluşmaktadır.

Programın amacı, katılımcıların destekleyici ve saygılı grup içi ilişkiler sayesinde, flört ilişkisinde şiddet ve eşitlik belirtilerinin anlamlarını sağlamak ve sağlıklı iletişim ve ilişki becerileri geliştirmelerine yardım etmektir. Çalışmada yirmi sekiz kişilik gruplar halinde 288 katılımcı ile çalışılmıştır. Kontrol grubu olmayan çalışma sonunda, katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar, iletişim becerileri ve öfke kontrol becerileri gibi şiddete alternatif yollar öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca sağlıklı ilişkiler, flört şiddetinin uyarı işaretleri hakkında bilgilerinin arttığını belirtmiş; kendilerinin ve başkalarının taciz edici davranışlarına ilişkin farkındalık geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca gruplarda duygusal güvenlik deneyiminin ve grup üyeleri arasındaki olumlu ilişkilerin öğrenme sürecinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Roberts (2009) doktora tezi kapsamında “Expect Respect” adlı flörtte şiddetten korunma programının etkililiğini sınamıştır. Bu program, ergenlere yönelik olarak geliştirilen bir programdır. Çalışmaya 247’si erkek, 291’i kadın olmak üzere 538 ergen katılmış ancak öntest-sontest ve izleme testlerine 272 katılımcı cevap vermiştir. Çalışma sonucunda ergenlerin flörtte şiddet davranışlarında bir değişme olmadığı ancak flörte şiddete karşı tutumlarının değiştiği belirlenmiştir. Deney grubunda bulunan ergenlerin flört şiddeti kabul düzeyleri, sontest ve izleme testinde, kontrol grubundakilerden anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir. Buna rağmen erkek katılımcıların flörtte şiddeti kabul düzeylerinin kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Antle ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışmada LoveU2 adlı programının etkililiğini incelenmiştir. Program sınıf temelli olarak yürütülen iki oturumdan oluşmaktadır. Çalışma 233 risk altındaki genç yetişkin katılımcı ile yürütülmüş ve katılımcılara öntest ve sontest uygulanmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların eğitimden memnun oldukları, romantik ilişki ile ilgili bilgileri ve çatışma çözme ile ilgili öz-yeterlilik algılarında anlamlı artışlar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların romantik ilişkide şiddete yönelik tutumlarında yüksek düzeyde iyileşme olduğu belirlenmiştir.

Fawson (2012) yaptığı çalışmada Şiddetsiz İlişkiler Önleme Programı’nın (Relationships Without Violence (RWV) Prevention Program) etkililiğini incelemiştir. Program lise öğrencilere yönelik olarak geliştirilmiş bir flört şiddetinden korunma programıdır. Çalışma bir lisede öğrenimine devam eden 9-12. sınıf öğrencileriyle sınıf temelli olarak yürütülmüştür. Çalışma sonucunda, erkek ve kadın katılımcılar arasında flört şiddeti uygulama ve flört şiddet mağduru olma açısından bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Langhinrichsen-Rohling ve Turner (2012) yaptıkları çalışmada “Building a Lasting Love” adlı programın etkililiğini incelemişlerdir. Dört oturumdan oluşan bu çalışma, lise çağında olan hamile Afro-Amerikalı kadınlara uygulanmıştır. Programda katılımcıların sağlıklı ve sağlıklı ilişkili öğrenmeleri, şiddetsiz iletişim yöntemleri ve duygu düzenleme becerilerini geliştirmeleri amaçlanmıştır. Çalışmada 39’u deney, 33’ü kontrol grubunda olmak üzere toplam 72 katılımcı ile çalışılmıştır. Çalışma sonucunda deney grubundaki katılımcıların bebeğin babasına şiddet uygulama ve bebeğin babasından şiddet görme düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir.

Taylor, Stein, Mumford ve Woods (2012) yaptıkları çalışmada “Shifting Boundaries” adlı programın etkililiğini incelemişlerdir. Ortaokul öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen bu önleyici program, altı oturumdan oluşan sınıf temelli bir programdır. Programda ilişkilerde kişisel sınırları koruma, flört şiddetine yönelik yasa ve yönetmelikler ve flört şiddetine şahit olan izleyicilerin (bystander) bu konuda aktif ve cesur olmalarının önemi konularına değinilmiştir. Çalışmada 2655 katılımcı yer almaktadır. Çalışma sonucunda deney grubundaki öğrencilerine cinsel şiddet uygulama ve cinsel şiddete maruz kalma düzeylerinin düştüğü ve bu etkinin 6 ay sonraki izleme ölçümünde de devam ettiği belirlenmiştir.

Peterson (2014) yaptığı çalışmada flört şiddeti ile ilgili iki farklı eğitimin etkililiğini incelemiştir. Çalışmada geleneksel bilgi verme yöntemine dayalı flört şiddeti programı, izleyicilere (bystander) yönelik geliştirilen bir program ile hiçbir eğitim almayan üniversite öğrencileri karşılaştırılmıştır. Çalışma üniversite birinci sınıf öğrencisi 1279 katılımcı ile yürütülmüştür. Programlar sınıfta ders şeklinde uygulanmıştır. Çalışma sonucunda hem geleneksel yöntemle eğitim alanlar hem de izleyicilere yönelik olarak yapılan programın etkili olduğu ancak izleyicilere yönelik programdaki katılımcıların diğerlerine göre daha fazla gelişim gösterdiği belirlenmiştir. Her iki program sonucunda da katılımcıların tecavüz mitleri, cinsiyet şiddetini kabul düzeylerinde azalma, yardım etme niyetinde artış olduğu belirlenmiştir. Cinsiyetler açısından bakıldığında, kadınların tecavüz mitlerini ve toplumsal cinsiyet şiddetini daha az kabullendiği ve daha fazla yardım etme niyeti ve destekçi davranışlarını gösterdikleri belirlenmiştir.

Hays, Michel, Bayne, Colburn ve Myers (2015) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencileriyle HEART (Help End Abusive Relationship Today) programının etkililiği sınanmıştır. HEART, üniversite öğrencilerinin romantik ilişkide şiddetle ilgili bilgilerini ve farkındalıklarını arttırmayı hedefleyen koruyucu-önleyici nitelikte bir

psiko-eğitim programıdır. Program, deneyimleme, beceri geliştirme, tartışma ve romantik ilişkide şiddet ve sağlıklı ilişki ile ilgili bilgileri içeren birbirinden bağımsız beş oturumdan oluşmaktadır. Program iki yıl boyunca uygulanmıştır. Çalışmaya ilk yıl yaşları 18-24 aralığında olan 124 katılımcı dahil edilmiş ve bu kişilerle dört ayrı grup oluşturularak çalışılmıştır. Katılımcıların 113'ü kadın, 11'i erkektir. İkinci yıl yapılan çalışmaya ise 130'u kadın, 13'ü erkek 143 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışmada hem her oturumdan sonra hem de programın başında ve sonunda ölçümler yapılmıştır. Çalışma sonucunda HEART programının katılımcıların romantik ilişkide şiddetle ilgili farkındalıklarını arttırdığı ve etkili olduğu belirlenmiştir.

Doud (2016) tarafından yapılan çalışmada Zehirli Senaryolar (Toxic Scripts) adlı cinsiyet rollerine yönelik programın etkililiği incelenmiştir. Program üç oturumdan oluşmakta ve katılımcıların toplumsal cinsiyet rol kalıp yargılarını azaltmayı amaçlamaktadır. Çalışma, 9.-12. sınıfa devam eden lise öğrencileriyle yürütülmüştür. Çalışma 13'ü deney, 10'u kontrol grubunda olmak üzere toplam 23 katılımcı ile yürütülmüştür. Çalışma sonucunda deney ve kontrol gruplarında bulunan katılımcıların öntest, son test ve izleme testi puanlarının farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Evans (2017) tarafından yapılan çalışmada 'My Sister's Keeper' adlı yakın ilişkide şiddetten korunma programı geliştirilmiştir. Çalışmaya 13-18 yaş aralığındaki 20 Afrika kökenli Amerikalı kız ergen dahil edilmiştir. Çalışmada katılımcılarla yakın ilişkide şiddetle ilgili görüşmeler yapılmış ve ihtiyaçlar doğrultusunda program oluşturulmuştur. Program, 135'er dakikalık beş oturumdan oluşmaktadır. Program dahilinde katılımcılara, yakın ilişkilerde güç ve kontrolün nasıl sağlandığı, sağlıklı flört ilişkilerinin özellikleri, köken aile ilişkilerinin flört ilişkisinde şiddete etkileri, arkadaş ilişkilerinin yakın ilişkilerde şiddete etkisi ve yakın ilişkide şiddeti bildirmenin önemi gibi konulara değinilmiştir.

Moreno (2017) tarafından yapılan çalışmada 'The Love is Not Abuse' adlı flört şiddetini önleme programının etkililiği incelenmiştir. Çalışmaya 18-24 yaş aralığında 70 üniversite öğrencisi katılmıştır. Program, dört oturumdan oluşmaktadır. Oturumlarda flört şiddetinin ne olduğu, şiddet davranışları, dijital şiddet gibi konulara değinilmektedir. Çalışma sonucunda katılımcıların flört ilişkisinde şiddet ile ilgili bilgilerinin arttığı, flört şiddetine karşı tutumlarının değiştiği ve çatışma çözme becerilerinin geliştiği belirlenmiştir.

Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde, flört şiddetini önlemeye yönelik olarak yapılan deneysel çalışmaların, daha çok ortaokul ve lise öğrencilerine

odaklandığı görülmektedir. Az sayıda da olsa üniversite öğrencilerine yönelik olarak koruyucu-önleyici çalışma olduğu göze çarpmaktadır. Üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapılan bu koruyucu-önleyici çalışmanın, alan yazına bu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2.2. Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar

Türkiye’de flört şiddeti ile ilgili yapılan az sayıda deneysel çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan bir tanesi lise öğrencilerine yönelik atölye çalışmalarından oluşmaktadır. Üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapılan diğer çalışmalar ise daha çok bilgi verme ağırlıklıdır. Yalnızca bir çalışma program haline getirilmiştir. Bu çalışmaların tamamı bu bölümde yer almaktadır.

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (2017) tarafından lise öğrencilerine yönelik olarak yapılan Ne Var Ne Yok projesi yapılmıştır. Proje kapsamında toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık, akran zorbalığı, sanal şiddet, flört şiddeti ve güvenli ilişkiler konusunda pilot bir çalışma yapılmıştır. Projeye hem öğrenciler hem eğitimciler dahil edilmiş; katılımcıların şiddet ile ilgili farkındalıkları artırılarak şiddet vakalarının en aza indirilmesi hedeflenmiştir. Projede okul psikolojik danışmanlarına akran ve flört şiddetini tanıma, önleme ve şiddete müdahaleye yönelik gençlere uygulayabilecekleri on farklı uygulama örneği ve materyal sunulmuştur. Ardından okul psikolojik danışmanlarının en az iki sınıfta gençlerle bu uygulamaları yapmaları sağlanmıştır. 20 okul psikolojik danışmanı 5518 lise öğrencisi ile bu çalışmaları yapmıştır. Ardından bu süreçte bulunan gençlerden proje ekibi tarafından hazırlanan anketler aracılığı ile bilgi toplanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların toplumsal cinsiyet ve şiddet konusundaki algılamalarının görece yüksek olduğu ancak konu romantik ilişkilere geldiğinde algılamaların belirsizleştiği belirlenmiştir. Katılımcıların kıskançlık, sahiplenme, kısıtlama ve kontrolü yüksek oranda sevgi belirtisi olarak algıladıkları belirlenmiştir. Ayrıca müfredatlarında bu konularla ilgili dersler bulunduran okullarda katılımcıların bu konulardaki farkındalıklarının çok daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Üstünel (2020) üniversite öğrencilerine yönelik flört şiddeti konusunda feminist teori temelli önleyici bir program geliştirmiştir. Programda flört ilişkisinde eşitlik, şiddet içermeyen kavramlar, güç dengesi, özerklik, karşılıklılık ve sorumluluk gibi kavramlar tanıtılmış ve kontrol taktikleri ile ilgili de bilgi verilmiştir. Bunların yanında katılımcıların çift ilişkisinde ihtiyaç ve beklentilerini ifade etme becerilerini geliştirmek

hedeflenmiştir. Program sekiz oturumdan oluşmaktadır. Çalışma 47'si (5 grup) deney, 49'u kontrol grubunda olmak üzere toplam 96 katılımcı ile yürütülmüştür. Çalışma sonucunda katılımcılarda duygularla başa çıkma ve uyum gösterme becerileri, kadınlara karşı korumacı cinsiyetçilik, erkeklere karşı çelişik duygulu cinsiyetçilik, psikolojik şiddete ilişkin tutumlar konusunda bir değişim gerçekleşmediği belirlenmiştir. Ancak katılımcıların kadınlara karşı düşmanca cinsiyetçilik düzeyleri ve fiziksel şiddete ilişkin olumlu tutumlarında azalma olduğu belirlenmiştir.

Özdere ve Kürtül (2018) flört şiddeti ile ilgili farkındalıklarını arttırmak adına üniversite öğrencilerine flört şiddeti ile ilgili bilgi verdikleri bir program hazırlamışlardır. Program 450 üniversite öğrencisine bir haftalık süreçte günde 1 saat olmak üzere verilmiştir. Programda kapsamında şiddetin tanımı, türleri, tipolojisi, şiddetin nedenine ilişkin kuramlar, flört şiddeti, sebepleri, ortaya çıkış şekilleri, sonuçları, korunma yolları konularına değinilmiştir. Çalışmada tek grup öntest-sontest modeli kullanılmıştır. Programın etkililiğini ölçmek adına "Flörtte Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçekleri" kullanılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların fiziksel ve duygusal şiddeti kabul düzeylerinde düşüş olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eğitim sonucunda ilişkisinde flört şiddeti uyguladığını ve flört şiddetine maruz kaldığını belirten katılımcı sayısında artış olduğu belirlenmiştir.

Özan ve diğerleri (2020) ise "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bundan Beslenen Flört Şiddeti" başlıklı Sosyal Sorumluluk Özel Çalışma Modülü'ne katılan tıp öğrencilerine yönelik yedi oturumluk bir eğitim planlamışlardır. İki haftaya bir yapılan bu oturumlarda flört şiddeti, toplumsal cinsiyet eşitliği, güvenli ilişki gibi konularda video izlenmiş, interaktif sunumlar yapılmış, küçük grup çalışmaları yapılmış, serbest ve yapılandırılmış tartışmalar yürütülmüştür. Çalışma sonucunda katılımcıların flört şiddeti ve toplumsal cinsiyete yönelik tutumlarında olumlu değişim olduğu belirlenmiştir. Cinsiyetler açısından bakıldığında sadece kadın katılımcıların, flörtte kadınların uyguladığı psikolojik şiddeti kabul düzeylerinin düştüğü; erkek katılımcıların kadınların gösterdiği psikolojik şiddeti kabul düzeylerinde anlamlı bir değişim olmadığı belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi, Türkiye'de flört şiddetini önlemeye yönelik olarak yapılan uygulamalı çalışmalar çok azdır. Hatta üniversite öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen ve etkililiği sınanan yalnızca bir tane deneysel çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmanın flört şiddetini önlemeye yönelik olarak yapılan öncü çalışmalardan olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulanan program, verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistiksel teknikler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin romantik ilişkide duygusal istismarla ilgili farkındalıklarını arttırmayı amaçlayan Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı'nın etkililiğinin incelendiği yarı-deneysel bir çalışmadır. Ayrıca çalışma kapsamında deney grubunda bulunan katılımcılarla psiko-eğitim programı tamamlandıktan sonra program sırasındaki yaşantı ve kazanımlarına ilişkin odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Araştırmada yarı-deneysel desen türlerinden öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmış, sontestte üç ay sonra izleme ölçümü alınmıştır. Öntest-sontest kontrol gruplu modelin deneysel desenlerden farkı, seçkisizliğin olmamasıdır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2008). Araştırmada deney grubu, programa katılma konusunda gönüllü olan öğrenciler arasından aynı gün aynı saatte uygun olanlarla oluşturulmuştur. Bu nedenle gerçek deneysel modellerde olduğu gibi yansız atama yoluyla deney ve kontrol gruplarını oluşturmak mümkün olmamıştır. Ayrıca deney ve kontrol gruplarının öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına, farklılık olan durumlarda da bu farkın kontrol grubundaki bireylerin lehine olmasına özen gösterilmiştir. Araştırma deseni Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Öntest-Sontest Kontrol Gruplu Modelin Simgesel Gösterimi

Gruplar		ÖNTEST		SONTEST	İZLEME
Deney	R	Ö ₁	X	Ö ₃	Ö ₅
Kontrol	R	Ö ₂		Ö ₄	Ö ₆

Ö₁: Deney Grubu Öntest; Ö₂: Kontrol Grubu Öntest; Ö₃:Deney Grubu Sontest; Ö₄:Kontrol Grubu Sontest; Ö₅:Deney Grubu İzleme Testi; Ö₆: Kontrol Grubu İzleme Testi; R: Deneklerin Gruplara Yansız Atanması; X: Deneysel İşlem

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılı Güz döneminde Çukurova Üniversitesi'nin Fransızca Öğretmenliği, Almanca Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Makine Mühendisliği, Ekonometri, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Otomotiv Mühendisliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği gibi farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan, çalışmaya katılmaya gönüllü ve Kısa Semptom Envanteri Rahatsızlık Ciddiyet İndeksi 2.5'in altında olan üniversite öğrencileri oluşturmuştur.

3.2.1. Katılımcıların Seçimi ve Grupların Oluşturulması

Çalışma grubundaki öğrencilerin seçilmesi aşamasında Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı, Eğitim Fakültesi öğrencilerine ders akışını engellemeyecek şekilde, sınıflarına girilerek duyurulmuştur. Bu sayede Psiko-eğitim programına katılmak isteyen öğrencilerin bilgileri alınmıştır. Yapılacak olan çalışma ayrıca diğer fakültelerdeki öğrencilere de sosyal medya hesaplarından duyurulmuştur. Programa katılmak istediğini belirten 100 katılımcı aday, programla ilgili ayrıntılı bilgi vermek için uygun gün ve saatte öngörüşmeye çağırılmıştır. Bu görüşmelerde katılımcı adaylarına programın süresi, içeriği, kuralları v.b. hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Sürece dahil olmak isteyen 85 katılımcı adayına Kişisel Bilgi Formu ve Kısa Semptom Envanteri uygulanmıştır.

Katılımcı adaylarından Kısa Semptom Envanteri Rahatsızlık Ciddiyet İndeksi puanı 2,5'in üstünde olan 15 katılımcı aday, sürecin dışında bırakılmıştır. Geriye kalan 70 katılımcı adaydan Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümü 3. ve 4. sınıf öğrencisi olan 25 katılımcı aday, konu ile ilgili önbilgilerinin fazla olacağı düşünüldükçe elenmiştir. Deney ve kontrol gruplarına atanabilecek 45 katılımcı aday içerisinden ortak gün ve saatleri olan 15 katılımcı deney grubuna atanmıştır. Kontrol grubuna atama ise eşleştirme yöntemine göre yapılmıştır. Yarı-deneysel çalışmalarda çalışmada araştırılan değişkeni etkiliyor olabileceği düşünülen bazı özellikler açısından deney ve kontrol gruplarının eşleştirilebilir (Heppner, Wampold & Kivlighan, 2008). Bu çalışmada da deney ve kontrol grubu cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından eşleştirilmiştir. Böylelikle deney ve kontrol gruplarına 15'er öğrenci atanmıştır. Deney ve kontrol gruplarında bulunan öğrencilerin cinsiyet dağılımları ve sınıf düzeyleri Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Dağılımları

Grubu	Cinsiyet	1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf	4.sınıf	Toplam
Deney	Kadın	1	4	2	4	11
	Erkek	1	0	1	2	4
Kontrol	Kadın	1	4	2	1	8
	Erkek	0	0	1	6	7

Deney ve kontrol grubu belirlendikten sonra çalışma grubunda yer alan bireylere bilgi verilmiş ve katılımcılarla biraraya gelinerek öntestleri doldurmaları sağlanmıştır. Deney ve kontrol grubundaki katılımcılara çalışma kapsamında ‘Ataerkillik Ölçeği’, ‘Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu’, ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’ ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’ ve ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği’ uygulanmıştır.

‘Ataerkillik Ölçeği’ ve ‘Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu’ katılımcılarla ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek adına yalnızca öntest kapsamında uygulanmıştır. Anne-baba arasındaki duygusal istismara tanık olma düzeyini ölçen ‘Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu’nu, ebeveynlerinin erken çocukluk döneminde boşanmış olmalarından dolayı, deney grubundan 2, kontrol grubundan 1 katılımcı, yanıtlamamışlardır. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ataerkillik düzeylerinin ve ebeveynleri arasında duygusal istismara tanık olma durumlarını ölçen ‘Ataerkillik Ölçeği’ ve ‘Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu’ puanları arasındaki farka Mann Whitney U testi ile bakılmış ve sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Deney ve Kontrol Gruplarının ‘Ataerkillik Ölçeği’ ve ‘Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu’ Öntest Puanlarına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Ölçüm	Gruplar	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Ataerkillik	Deney	13	13.67	205.00	85.00	.252
	Kontrol	14	17.33	260.00		
Anneden babaya duygusal istismar	Deney	13	15.00	15.00	78.00	.527
	Kontrol	14	13.07	13.07		
Babadan anneye duygusal istismar	Deney	15	15.46	201.00	72.00	.356
	Kontrol	15	12.64	177.00		

Tablo 3'te görüldüğü gibi deney grubundaki katılımcıların 'Ataerkillik Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 15.62 ($Ss=5.44$); 'Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu'ndan aldıkları puanların aritmetik ortalaması anneden babaya 12.23 ($Ss=8.61$); babadan anneye 17.92 ($Ss=12.43$)'tür. Kontrol grubundaki katılımcıların 'Ataerkillik Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 19.63 ($Ss=8.44$); 'Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu'ndan aldıkları puanların aritmetik ortalaması anneden babaya 9.64 ($Ss=8.12$); babadan anneye 14.20 ($Ss=10.58$)'dir. Tablo 3 incelendiğinde deney ve kontrol grubuna atanan katılımcıların 'Ataerkillik Ölçeği' ve 'Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu' puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcıların tamamı yaşamları boyunca en az bir kere romantik ilişkilerinin olduğunu ya da halihazırda devam eden ilişkileri olduğunu bildirmişlerdir. Deney grubunda yer alan katılımcılar 19-25 yaş aralığındadır ve yaşlarının aritmetik ortalaması 21.86 ($Ss=1.50$)'dır. Deney grubunda şu anda ilişkisi olanların sayısı 7'dir ve ilişkisi olan bireylerin ilişki süreleri 1-60 ay arasında değişmektedir. Deney grubunda bulunan ve ilişkisi olan katılımcıların tamamı, bir aydır ilişkisi olan katılımcı dışında, ilişkisini "ciddi" bir ilişki olarak tanımlamıştır. Deney grubundaki 6 katılımcı daha önce romantik ilişkide şiddetin herhangi bir türünü uyguladığını, 7 katılımcı romantik ilişkide şiddetin herhangi bir türüne maruz kaldığını bildirmiştir. Kontrol grubunda yer alan katılımcılar 19-27 yaş aralığındadır ve yaşlarının aritmetik ortalaması 21.73 ($Ss=2.40$)'tür. Kontrol grubunda şu anda ilişkisi olanların sayısı 9'dur ve ilişkisi olan bireylerin ilişki süreleri 1-55 ay arasında değişmektedir. Kontrol grubunda olan ve ilişkisi olan katılımcıların tamamı, ilişkisini "ciddi" bir ilişki olarak tanımlamıştır. Kontrol grubundaki 2 katılımcı daha önce romantik ilişkide şiddet uyguladığını, 4 katılımcı ise şiddet gördüğünü belirtmiştir.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği, Romantik İlişkide Duygusal İstismar Fakındalık Ölçeği ve Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği'nden aldıkları öntest puanları arasındaki farka Mann Whitney -U testi ile bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Deney ve Kontrol Gruplarının Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği, Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Öntest Puanlarına İlişkin Mann Whitney- U Testi Sonuçları

Ölçüm	Gruplar	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
ÇAŞKÖ	Deney	15	15.90	238.50	106.5	.790
	Kontrol	15	15.10	226.50	0	
RİDİFÖtoplam	Deney	15	11.77	176.50	56.50	.020
	Kontrol	15	19.23	288.50		
İS	Deney	15	13.43	201.50	81.50	.197
	Kontrol	15	17.57	263.50		
İYÖ	Deney	15	11.50	172.50	52.50	.012
	Kontrol	15	19.50	292.50		
İY	Deney	15	11.27	169.00	49.00	.008
	Kontrol	15	19.73	296.00		
ÇBDİÖ Uygulama Toplam	Deney	15	18.37	275.50	69.50	.074
	Kontrol	15	12.63	189.50		
Uygulama Kontrol	Deney	15	17.93	269.00	76.00	.128
	Kontrol	15	13.07	196.00		
Uygulama Aşağılama	Deney	15	17.27	259.00	86.00	.254
	Kontrol	15	13.73	206.00		
Uygulama Düş. geri çekilme	Deney	15	18.03	270.50	74.50	.114
	Kontrol	15	12.97	194.50		
Uygulama Tehdit	Deney	15	17.13	257.00	88.00	.239
	Kontrol	15	13.87	208.00		
ÇBDİÖ Maruz Kalma Toplam	Deney	15	18.27	274.00	71.00	.085
	Kontrol	15	12.73	191.00		
Maruz kalma Kontrol	Deney	15	18.27	274.00	71.00	.083
	Kontrol	15	12.73	191.00		
Maruz kalma Aşağılama	Deney	15	19.10	286.50	18.50	.022
	Kontrol	15	11.90	178.50		
Maruz kalma Düş. geri çekilme	Deney	15	16.47	247.00	98.00	.547
	Kontrol	15	14.53	218.00		
Maruz kalma Tehdit	Deney	15	17.90	268.50	76.50	.105
	Kontrol	15	13.10	196.50		

ÇAŞKÖ=Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği, RİDİFÖtoplam=Romantik İlişkide Duygusal İstismar Ölçeği toplam puanı, İS=İlişkiyi Sürdürme, İYÖ=İlişkiyi Yönetme İY=İlişkiyle İlgili Yargılar, ÇBDİÖ=Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği

Tablo 4 incelendiğinde deney ve kontrol grubuna atanan katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği, RİDİFÖ İlişkiyi Sürdürme ve Yönetme alt ölçekleri, ÇBDİÖ'nin uygulama boyutu ve alt ölçekleri ve ÇBDİÖ'nin aşağılama boyutu dışındaki alt ölçeklerinden aldıkları öntest puanları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Ancak, deney ve kontrol grubuna atanan katılımcıların RİDİFÖ toplam puan ve İlişkiyi Yönetme İlişkiyle İlgili Yargılar alt ölçeklerinin ve ÇBDİÖ'nin maruz kalma boyutunun aşağılama alt ölçeğinin öntest puanlarının anlamlı düzeyde farklı olduğu belirlenmiştir. Her iki ölçekte de bu farkların kontrol grubu lehine olduğu belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcılara ait kişisel bilgileri almak amacıyla Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Ayrıca çalışmaya dahil olacak olan öğrencileri belirlemek amacıyla Kısa Semptom Envanteri uygulanmıştır. Bunlar dışında katılımcılara 'Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Yetişkin Hatırlama Formu' 'Ataerkillik Ölçeği', 'Çiftler Arası Şiddeti Kabul Düzeyi Ölçeği', 'Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği' ve 'Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği' uygulanmıştır. Araştırma kapsamında uygulana ölçme araçları örnekleme betimlemeye yönelik olanlar ve denenceleri test etmeye yönelik olanlar olarak iki başlık altında sunulmuştur.

3.3.1.Örnekleme Betimlemeye Yönelik Kullanılan Ölçme Araçları

3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Bu araştırma kapsamında araştırmacı tarafından hazırlanmış bir formdur. Katılımcılara öntest ile birlikte uygulanmıştır. Bu formdaki bilgilerle katılımcıların psikolojik geçmişleri hakkında bilgi sahibi olmak, kişisel değişkenleri belirlemek ve bu değişkenleri kontrol etmek amaçlanmıştır. Bu sorulardan bazıları; "Hangi bölümde okuyorsunuz?" "Şimdiye kadar romantik bir ilişki yaşadınız mı?" "Şu anda devam eden bir romantik ilişkiniz var mı?" "son altı ay içerisinde travmatik bir olay yaşadınız mı?"

3.3.1.2. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Ölçek, Derogatis (1992) tarafından geliştirilmiş, Şahin ve Durak (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Kısa Semptom Envanteri SCL-90'ın kısaltılarak 53 maddeye düşürülmüş halidir. Çok boyutlu bir semptom taraması sağlayan ölçek, 5'li

Likert türünde (0= hiç, 1=Biraz, 2= Orta derecede, 3=Epey, 4=Çok fazla) bir ölçme aracıdır. Ölçekte tersten kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 212'dir.

Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılan Türkçe'ye uyarlama çalışmasında ölçeğin 5 alt ölçekten (depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite) oluştuğu ve alt ölçek puanlarının yanında 3 tane de global indeks değeri (genel semptom ortalaması, rahatsızlık ciddiyeti indeksi ve belirti toplam) verdiği bilinmektedir. Ölçeğin alt ölçeklerine ilişkin maddeler; Depresyon: 9, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 35, 37, 39; Anksiyete: 12, 13, 28, 31, 32, 36, 38, 42, 43, 45, 46, 47, 49; Olumsuz Benlik: 15, 21, 22, 24, 26, 34, 44, 48, 50, 51, 52, 53; Somatizasyon: 2, 5, 7, 8, 11, 23, 29, 30, 33; Hostilite: 1, 3, 4, 6, 10, 40, 41. Ek maddelerden (11, 25, 39, 52. maddeler) oluşmaktadır. Ek maddeler, ölüm ve ölüm üzerine düşünceler, yeme bozukluğu, uyku bozukluğu ve suçluluk alanlarını kapsamaktadır. Her ölçek ayrı ayrı kullanılabileceği gibi global indeks değerleri de hesaplanabilir. Genel Semptom Ortalaması (GSO), tüm maddelerin toplanıp 53'e bölünmesi ile elde edilir. Belirti Toplamı, sıfırdan farklı olarak işaretlenen madde sayısını temsil etmektedir. Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi ise tüm maddelerden alınan puanın belirti toplamına bölünmesi ile elde edilir. Bu çalışma kapsamında, katılımcıların Kısa Semptom Envanteri'nden aldıkları Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi dışlama kriteri olarak kullanılmıştır. Psiko-eğitim sürecine katılmak isteyenlerden RCİ puanı 2,5'in üstünde olanlar elenmiştir.

3.3.1.3. Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Yetişkin Hatırlama Formu (Form CTS-CA)- Psikolojik Saldırganlık (ÇYÖ-YHF)

Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Yetişkin Hatırlama Formu, Straus ve arkadaşları (1995) tarafından geliştirilmiş ve 31 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek, anlaşma (6 madde), psikolojik saldırganlık (7 madde), fiziksel saldırganlık (12 madde), yaralanma (6 madde) olmak üzere 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu tez kapsamında ölçeğin sadece psikolojik saldırganlık alt ölçeği kullanılmaktadır. Ölçek yetişkin bireylerin, büyürken anne-babaları arasındaki ilişkide belirtilen davranışlara kaç kez şahit olduklarını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçekteki maddeler, hem anneden babaya, hem babadan anneye olmak üzere iki kez sorulmaktadır. Ölçek 7'li Likert (1=büyürken 1 kere, 2= iki kere, 3=üç-beş kere, 4= altı-on kere, 5=on bir-yirmi bir kere, 6= 20 kereden daha fazla 0=hiç olmadı) tipinde bir ölçektir. Ölçekte tersten kodlanan madde

bulunmamaktadır. Ölçekten alınan puanın artması anne-baba arasındaki psikolojik şiddete şahit olma düzeyinin artması anlamına gelmektedir.

Ölçek maddeleri Turhan, Guraksın ve İnand (2006) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, Türkçe'ye çevrilmiş ölçek maddelerinin psikometrik özellikleri ise Toplu-Demirtaş (2015) tarafından incelenmiştir. Ölçeğin babadan anneye ve anneden babaya formları için 275 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Veriler üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda babadan anneye formu için maddelerin standardize edilmiş faktör yüklerinin .46 ile .87 arasında değiştiği; anneden babaya formu için ise .50 ile .73 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık değerleri babadan anneye formu için .87; babadan anneye formu için .83'tür.

3.3.1.4. Ataerkillik Ölçeği (AÖ):

Ataerkillik Ölçeği, Burt (1980) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe'ye Beydoğan (2001) tarafından uyarlanmış bir ölçektir. Tek boyutlu olan ölçekte 9 madde bulunmaktadır. Ölçek maddeleri “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “biraz katılmıyorum”, “biraz katılıyorum”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçeneklerini barındıran 6'lı Likert tipinde maddelerdir. Ölçekte yer alan 6. ve 9. maddeler tersten kodlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 9, en yüksek puan 54'tür. Alınan puan artması ataerkillik düzeyinin artması anlamına gelmektedir.

Ölçeğin orijinalinde yalnızca madde-toplam puan korelasyonuna bakılmıştır ve maddelerin toplam puanla korelasyonlarının .30 ile .57 arasında değiştiği belirlenmiştir (Burt, 1980). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasında ölçeği yapı geçerliliğine bakmak adına Beydoğan (2001) tarafından açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda iki faktörlü bir yapıya ulaşılmışsa da Beydoğan (2001) ölçeğin orijinal formunun kullanılmasını önermiştir. Uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa değeri .83 olarak rapor edilmiştir.

3.3.2 Denenceleri Test Etmeye Yönelik Ölçme Araçları

3.3.2.1. Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği (ÇAŞKÖ):

Ölçek, Foshee, Fothergill ve Stuart (1992) tarafından geliştirilmiş ve Sezer (2008) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinal formu, ergenlerin çiftler arası şiddeti kabul düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Sezer (2008) de ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmalarını lise öğrencileri üzerinde yapmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik çalışması için açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin toplam

varyansın %44'ünü açıkladığı belirlenmiştir (Sezer, 2008). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması, sırasında orjinaline benzer şekilde ölçeğin 11 madde ve tek boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Ölçeğin, benzer ölçekler geçerlilik çalışması, Saldırganlık Ölçeği ile yapılmış ve iki ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ($r=.61$) belirlenmiştir. Ölçeğe ilişkin Cronbach alfa güvenirlik katsayısının .87, test-tekrar test güvenirliğinin .80 ve madde-test korelasyon değerlerinin .52 ile .71 arasında değiştiği saptanmıştır (Sezer, 2008).

Ölçeğin üniversite örneklemine uyarlanması çalışması Kepir-Savoly, Ulaş, ve Demirtaş-Zorbaz (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlilik çalışması için üniversite öğrencilerinden toplanan verilere açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin tek faktörlü yapısını koruduğu saptanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin toplam varyansın %58'ini açıkladığı belirlenmiştir. ölçekte yer alan maddelerin madde faktör yüklerinin .62 ile .83 arasında değiştiği ve ölçeğin Cronbach alfa katsayısının .92 olduğu belirlenmiştir (Kepir-Savoly, Ulaş, & Demirtaş-Zorbaz, 2014).

Ölçek, 4'lü Likert (1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Katılıyorum, 4= Kesinlikle katılıyorum) tipinde 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte tersten kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması bireyin çiftler arası şiddeti kabul düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelir.

3.3.2.2.Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (RİDİFÖ):

Üniversite öğrencilerinin “duygusal istismarla ilgili farkındalık düzeylerini” ölçmek amacıyla bu çalışma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen ölçekte yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda 16 madde bulunmaktadır. Ölçek betimsel derecelendirme ifadeleri “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde 5'li Likert türündedir. Ölçek formunun son halinde 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 15.maddeler ters (reverse) maddelerdir. Düz maddeler için puanlama “Kesinlikle Katılmıyorum=1”, “Katılmıyorum=2”, “Kararsızım=3”, “Katılıyorum=4” ve “Kesinlikle Katılıyorum=5” olacak şekilde, ters (reverse) maddeler içinse “Kesinlikle Katılıyorum=1”, “Katılıyorum=2”, “Kararsızım=3”, “Katılmıyorum=4” ve “Kesinlikle Katılmıyorum=5” biçiminde hesaplanmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 17, en yüksek puan 85'dir. Puan dağılımının ranjı 68'dir. RİDİFÖ'den alınan yüksek puan duygusal istismarla ilgili farkındalığın yüksek olduğunu; RİDİFÖ'nden alınan düşük puan ise

duygusal istismarla ilgili farkındalığın düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği maddelerin birbirleriyle tutarlılığını gösteren Cronbach Alfa katsayısını hesaplayarak gerçekleştirilmiş ve ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirliği .85 olarak bulunmuştur. Yapı-kavram geçerliği sonucunda ölçeğin dört faktörlü olduğu görülmüştür ve bu üç faktörün birlikte toplam varyansın %49.40'ını açıkladığı gözlenmiştir. Sonuç olarak bu ölçeğin geçerli ve güvenilir olma özelliklerine sahip olduğu söylenebilir.

3.3.2.2.1. Madde Havuzunun Oluşturulması

Bu aşamada öncelikle partner istismarına yönelik alanyazın taraması yapılmıştır. Ardından romantik ilişkide duygusal istismarla ilgili yurtdışında ve ülkemizde daha önce geliştirilen ölçekler incelenmiştir. Romantik ilişkide duygusal istismarla ilgili Index of Psychological Abuse (Sullivan & Bybee, 1999), Murphy ve Hoover (1999) tarafından geliştirilen ve Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer ve Murphy (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği, Romantik İlişkide İstismara Maruz Kalma Ölçeği (Topçu-Seçim, 2018), Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (Ersanlı, Yılmaz & Özcan, 2008) maddelerinden yararlanarak ve alan yazın taramasından elde edilen bilgiler doğrultusunda bir madde havuzu hazırlanmıştır. Madde havuzundaki 54 madde tek tek incelenmiş, düzeltilmiş ve her bir maddenin ayrı bir içerik oluşturması ve birbirleriyle ve ölçmek istenilen niteliklerle ilişkili ifadeler olması dikkate alınmıştır.

Deneme formu, daha önce ölçek geliştirmiş ve/veya duygusal istismar ile ilgili çalışan 10 uzman görüşüne sunulmuştur. Bu uzmanların her biri bir devlet üniversitesinde akademisyen olarak görev yapmaktadır. Uzmanlardan 3'ü eğitim bilimleri alanında doktora yapmaktadır. Diğer uzmanlar ise eğitim bilimleri alanında doktorasını tamamlamış ve uzun yıllardır bu alanda ders veren akademisyenlerdir. Bu incelemede her bir maddenin, ölçülmek istenen nitelikte ilgili olup olmadığı; açıklığı, anlaşılabilirliği ve uzunluğu; sadece bir niteliği ölçüp ölçmediği; diğer maddelerle binişik olup olmadığı; düz ya da tersine çevrilmiş (reverse) biçimleri, seçilen betimsel ifadelerle (Kesinlikle katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Kesinlikle katılıyorum) uygunluğu kontrol edilmiştir. Grubun görüşleri doğrultusunda maddeler üzerinde gerekli değişiklikler ve düzenlemeler yapıldıktan sonra deneme formu Çukurova Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı öğrencilerinden 69 öğrenciye uygulanmıştır. Deneme uygulaması sonrasında ölçekte aynı şeyi ölçtüğü

fark edilen maddeler tespit edilmiş; bu maddeler gözden geçirilip, düzeltilerek tek bir madde haline getirilmiştir. Ayrıca, 3 uzman tarafından çıkartılması önerilen 4 madde de ölçekten çıkartılmıştır. Son olarak ölçeğin 50 maddelik uygulama formu oluşturulmuştur. Uzman görüşleri ve deneme uygulamasının ardından 5'li Likert tipinde 24'ü ters olmak üzere 50 maddeden oluşan uygulama formu öncelikle 405 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda 394 geçerli veri elde edilmiştir.

3.3.2.2. Madde Analizi

Maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla, toplanan 394 veri üzerinde maddelerin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Madde toplam korelasyonunun yorumlanmasında değeri .30 ve üzerinde olan maddeler, ölçülecek özelliği ayırt etme açısından yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2004). Bu bilgidan hareketle, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 20, 30, 31, 35, 49 ve 50. maddelerin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu .30'dan küçük olduğu için bu maddeler çıkarılıp analizler tekrar yapılmıştır. Yeniden yapılan düzeltilmiş madde-toplam korelasyon hesaplanmasında 7, 8 ve 9. maddelerin de düzeltilmiş madde-toplam puan korelasyonu .30'dan küçük olduğu belirlenmiş ve bu maddeler de çıkarılmıştır. Geriye kalan 32 maddeye ilişkin değerler Tablo 5'te verilmiştir. Tablo 5'te de görüldüğü gibi düzeltilmiş madde toplam korelasyonuna yönelik sonuçlar .30 ile .59 arasında değişmektedir.

Tablo 5

Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği'nin Maddelerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

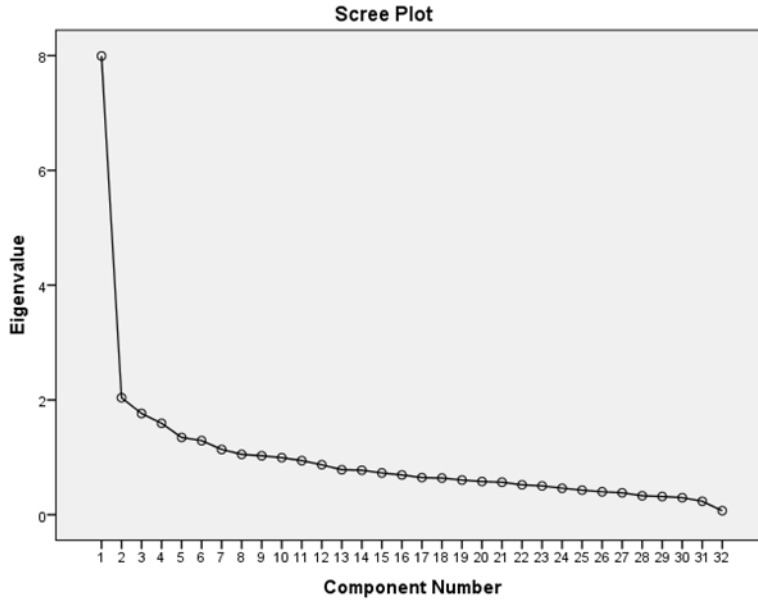
	Ortalama	Standart Sapma	Madde-Toplam Korelasyonları
Madde 2	4.59	.78	.37
Madde 14	4.07	.99	.35
Madde 15	4.08	.95	.43
Madde 16	4.13	.80	.56
Madde 17	4.22	.73	.51
Madde 18	4.39	.73	.47
Madde 19	4.28	.96	.42
Madde 21	4.57	.66	.44
Madde 22	4.09	.95	.47
Madde 23	4.27	.86	.42
Madde 24	3.65	1.14	.49
Madde 25	4.61	.70	.49
Madde 26	3.56	1.15	.42
Madde 27	4.14	.92	.59
Madde 28	4.11	.91	.50
Madde 29	4.20	.87	.50
Madde 32	4.26	.90	.30
Madde 33	4.34	.86	.39
Madde 34	4.31	.86	.47
Madde 36	3.97	1.11	.51
Madde 37	4.00	1.08	.46
Madde 38	4.52	.78	.44
Madde 39	4.09	1.03	.45
Madde 40	4.25	.92	.40
Madde 41	4.17	.98	.51
Madde 42	3.99	1.01	.44
Madde 43	4.11	1.05	.42
Madde 44	4.38	.82	.42
Madde 45	4.60	.64	.45
Madde 46	4.54	.66	.38
Madde 47	4.78	.52	.44
Madde 48	4.38	1.05	.35

3.3.2.2.3.Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla elde edilen 394 geçerli veri üzerinden Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi için verilerin toplandığı çalışma grubu, analiz süreci ve analiz sonucunda elde edilen bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (RİDİFÖ) açımlayıcı faktör analizi çalışmaları 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim gören lisans öğrencileri arasından “ulaşılabilir örnekleme” yoluyla seçilen 394 kişi ile yapılmıştır. Çalışmada 405 ölçek formu uygulanmış ancak bunların 394'ü değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin 303'ü (%76,9) kadınlardan, 89'u (%22,6) ise erkeklerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan bireylerden 2'si (%0,5) cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların sınıf düzeylerine göre dağılımları şu şekildedir; 64 (%16,2) katılımcı 1. sınıf, 103(%26,1) katılımcı 2. sınıf, 148 (%37,6) katılımcı 3. sınıf, 79(%20,1) katılımcı ise 4. sınıf öğrencisidir. Katılımcılardan 133'ü (%33,8) Okul Öncesi Öğretmenliği, 52'si (%13,2) Sınıf Öğretmenliği, 108'i (%27,4) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 42'si (%10,7) Almanca Öğretmenliği, 26'sı (%6,6)Türkçe Öğretmenliği, 18'i (%4,6) Fransızca Öğretmenliği, 15'i (%3,8) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim görmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş aralığı 18-50; yaş ortalaması ise 21,78 ($Ss=2,83$)'dir.

Toplanan verilerin analiz sürecinde analizinde SPSS 20 paket programı kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışması için yapı-kavram geçerliğine bakılmış, bu amaçla faktör analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Küresellik Testi sonuçları incelenmiştir. Faktör analizinin yapılabilmesi için KMO değerinin .70'ten büyük olması ve Barlett Sphericity değerinin ise .05'ten küçük olması gerekmektedir (Şencan, 2005). Otuz iki madde üzerinden yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda KMO değeri .85 bulunmuştur. Ardından Barlett Sphericity testine bakılmış [$\chi^2=4484.835$; $p<.01$] ve elde edilen verilerin faktör analizi yapmaya uygun olduğu belirlenmiştir. Açımlayıcı Faktör Analizi Temel Bileşenler analizi ve Varimax döndürme tekniği sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan 9 faktör olduğu ve bu faktörlerin toplam varyansın %60.13'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Şekil 1'de bu 32 maddenin yamaç-eğim grafiği sunulmaktadır.

Şekil 1. Yamaç-eğim grafiği

Şekil 1 incelendiğinde, grafiğin 5 faktörlü çözümü desteklediği belirlenmiştir. Bu nedenle yapı 5 boyutlu olmaya zorlanmıştır. Bu durumda açıklanan varyansın %46 olduğu görülmüş ve aynı faktör altında toplanan maddelerin isimlendirilmesinde sorun yaşanmıştır. Bilindiği gibi faktör analizinin amacı, çok sayıda birbiriyle ilişkili değişkeni bir araya getirerek, az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler) keşfetmektir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012). Tabachnick ve Fidell (2015) bu keşif için yamaç-eğim grafiğinin, bir yol gösterici olarak ele alınması gerektiği ancak istatistiksel ölçütlerin de varolan kuramsal açıklamalar ışığında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında yamaç-eğim grafiği, farklı araştırmacılar tarafından farklı şekilde yorumlanabilme olasılığı olması nedeniyle eleştirilmektedir (Tabachnick & Fidell, 2015). Bu bilgiler ışığında ve varolan maddeler incelendiğinde kuramsal olarak 3 faktörlü yapının daha uygun olacağı düşünülerek yapı 3 faktörlü yapıya zorlanmıştır.

Döndürülmüş Bileşen Matrisi (Rotated Component Matrix) incelendiğinde, farklı faktörlere yüklenen maddeler olduğu gözlenmiştir. Birden fazla faktöre yüklenen ve faktörlerdeki yük değeri .10'dan küçük olan maddeler ölçekten silinmiştir. (Büyüköztürk, 2021). Bu maddelerin silinmesi ile birlikte dağılan maddeler de silinmiştir. Bu sırada madde kaybını en aza düşürmek ve açıklanan varyansı yüksek tutmak adına maddeler farklı kombinasyonlarla sürece dahil edilmiştir. Yapılan

denemeler sonunda ölçekte faktör yükü .40'ın üzerinde olan 17 madde kalmıştır. Ancak bu 17 maddeden 36 ve 37. maddeler arasındaki korelasyonun .90'ın üzerinde olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu maddelerin aynı şeyi ölçtüğü düşünülmüştür. Bu maddelerin sırayla süreçten çıkartılması sonucu 37. maddenin çıkartılmasının uygun olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin 16 maddelik hali, üç faktörlü çözüm sırasında varyansın %49.40'ını açıklamaktadır. Madde faktör yükleri, madde sayıları, faktörlerin özdeğerleri ve varyans açıklama oranları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6

Madde Faktör Yükleri, Madde Sayıları, Faktörlerin Özdeğerleri, Varyans Açıklama Oranları ve Ranjlar

	Faktörler		
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
M21	.58		
M22	.62		
M24	.49		
M25	.61		
M27	.69		
M28	.65		
M29	.70		
M16		.79	
M17		.86	
M18		.80	
M36		.38	
M19			.51
M30			.57
M32			.70
M33			.69
M34			.68
Açıklanan varyans	%19.62	%15.34	%14.44
Madde sayısı	7	4	5
Özdeğer	4.99	1.51	1.41
Cronbach alfa	.79	.77	.69

Çıkartma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi

Döndürme Yöntemi: Varimaks Döndürme Tekniği

a. döndürme 5 tekrarla gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde birinci faktör yapısındaki 7 maddenin özdeğerinin 4.99 olduğu ve tek başına toplam varyansın %19.62'sini açıkladığı görülmektedir. 4

maddeden oluşan ikinci faktörün özdeğerinin 1.51 olduğu ve toplam varyansın %15.34'ünü açıkladığı; 5 maddeden oluşan üçüncü faktörün özdeğerinin 1.41 olduğu ve toplam varyansın %14.44'ünü açıkladığı görülmektedir. Bu 3 faktör birlikte toplam varyansın %49.40'ını açıklamaktadır. Tablonun izlenmesinde kolaylık sağlamak amacıyla .25 altındaki faktör yükleri yazılmamıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi faktörleştirme tekniği olarak Varimax tekniği kullanılmıştır. Üç faktörün her birindeki maddeler incelenmiş ve faktörlere isim verilerek yapı-kavram geçerliği tamamlanmıştır. Ölçeğin hangi maddelerinin hangi faktörde yer aldığı ve bu faktörlere verilen isimler Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7

Ölçeğin Alt Ölçeklerine Verilen İsimler

1.FAKTÖR İlişkiyi sürdürme(İS)	21. Romantik ilişkide istediği yapılmadığında bir tarafın diğerini cezalandırması duygusal istismar değildir. 22. Romantik ilişkide istediği yapılmadığında bir tarafın diğerine küsmesi duygusal istismar değildir. 24. Romantik ilişkide partnerlerden birinin bir yere giderken diğerinden izin alması duygusal istismar değildir. 25. Romantik ilişkide bazen karşı tarafı ilişkiyi bitirmekle tehdit etmek duygusal istismar değildir. 27. Karşı cinsten yakın arkadaşlarla görüşme konusunda, partnerlerin birbirini kısıtlaması duygusal istismar değildir. 28. Partnerlerden birinin diğerini, gün içinde, rahatsız hissettirecek kadar sık araması duygusal istismar değildir. 29. Romantik ilişkide yolunda gitmeyen şeyler için partnerlerin birbirlerini suçlaması duygusal istismar değildir.
2.FAKTÖR İlişkiyi Yönetme(İYÖ)	16. Romantik ilişkide bir partnerin diğerinden, arkadaşlık ilişkilerinden ödün vermesini istemesi duygusal istismardır. 17. Romantik ilişkide bir partnerin diğerinden, hobilerinden ödün vermesini istemesi duygusal istismardır. 18. Romantik ilişkide bir partnerin diğerinden, hayallerinden ödün vermesini istemesi duygusal istismardır 36. Romantik ilişkide erkeğin kadını yönetmesi duygusal istismardır

3.FAKTÖR İlişki ile ilgili Yargılar (İY)	19. Partnerler birbirlerini ne kadar kıskanıyorsa, o kadar çok seviyor demektir. 30. İyi bir romantik ilişkide partnerler zamanlarının tümünü birlikte geçirmelidirler 32. İyi bir romantik ilişkide çiftler arasında fikir ayrılığı olmamalıdır. 33. Partnerlerden biri tek başına vakit geçirmek istiyorsa, o ilişki bitmeye yüz tutmuş demektir. 34. Partnerlerin birbirlerine kısıtlamalar koyması, ilişkilerini ne kadar ciddiye aldıklarını gösterir.
---	---

Bu bulgulara dayalı olarak 3 alt ölçek ve 16 maddeden oluşan ölçeğe Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve alt ölçeklere de içerdikleri maddelere uygun olarak İlişkiyi Sürdürme (İS), İlişkiyle İlgili Yargılar (İY), İlişkiyi Yönetme (İYÖ) isimleri verilmiştir.

Ölçeğin alt ölçekleri arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları hesaplanarak bulunmuştur. Tablo 8’de alt ölçeklerin korelasyon katsayıları, ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 8

Ölçeğin Alt Ölçekleri Arasında Korelasyon ve Ortalama Değerleri

	İS	İYÖ	İY	Ortalama	SS
İS	1	.49**	.48**	29.38	4.10
İYÖ	.49**	1	.38**	16.70	2.54
İY	.48**	.38	1	21.52	2.92

**p<.001 (İS=İlişkiyi Sürdürme, İY=İlişki ile ilgili Yargılar, İÖ=İlişkide Ödün Verme, YÖ=Yönetme)

Tablo 8’de görüldüğü gibi, alt ölçeklerin birbirleriyle .38 ile .49 arasında değişen ve .001 düzeyinde anlamlı korelasyonları bulunmaktadır. Bu durum, ölçeğin alt ölçeklerinin birbirleriyle anlamlı ilişkiler içinde olduğunu ve tüm maddelerin aynı yapı içerisinde bulunduğunu göstermektedir.

3.3.2.2.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

3.3.2.2.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen 16 maddelik form, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında 525 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. “Ulaşılabilir örnekleme” yoluyla toplanan veriler, hem online ortamda hem de yüz yüze toplanmıştır. Veri toplama sürecinde 640 katılımcıya ulaşılmış, 525 veri analizlere dahil edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi için verilerin toplandığı çalışma grubu, analiz

süreci ve analiz sonucunda elde edilen bilgiler aşağıda yer almaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin 400'ü (%76,2) kadınlardan, 120'si (%22,9) ise erkeklerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan bireylerden 5'i (%1) cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların sınıf düzeylerine göre dağılımları şu şekildedir; 2(%0,4) katılımcı hazırlık sınıfı, 138 (%26,6) katılımcı 1. sınıf, 166 (%32) katılımcı 2. sınıf, 92 (%17,8) katılımcı 3. sınıf, 120 (%23,23) katılımcı ise 4.sınıf öğrencisidir. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş aralığı 18-27; yaş ortalaması ise 20,81 ($Ss=1,61$)'dir.

Doğrulayıcı faktör analizi, daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığının test edildiği bir analizdir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012). Doğrulayıcı faktör analizi öncesinde örneklem yeterliliği ve korelasyon matrisinin uygunluğu sınanmıştır. Kaiser-Meyer Olkin örneklem yeterlilik testi sonucunun .842 olduğu, Bartlett's Küresel Testi sonucunun ise $X^2=1864.745$ ($s.d=120$; $p<.001$) olduğu belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi AMOS paket programı üzerinden maksimum olabilirlik (Maximum likelihood) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizinde 3 faktörlü yapının ortaya çıkması nedeniyle ölçek, 3 faktörlü yapıda incelenmiştir. Doğrulayıcı Faktör analizine göre ölçeğin yapısal denklem model sonucu (Structural Equation Modeling Results) $p=0,000$ düzeyinde anlamlı olduğu, ölçeği oluşturan 16 madde ve 3 alt alt ölçeğin ölçek yapısıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Modelde 1 iyileştirme yapılmıştır.

AMOS çıktısında, faktör yükü tahminleri regresyon ağırlıkları ile gösterilmiştir. Parametre tahminleri maddelerin yeni numaraları ile Tablo 9'da gösterilmiştir. Her parametre tahmini değeri (sütun 1), standart hata (sütun 2) ve kritik oran(sütun 3) olarak listelenmiştir.

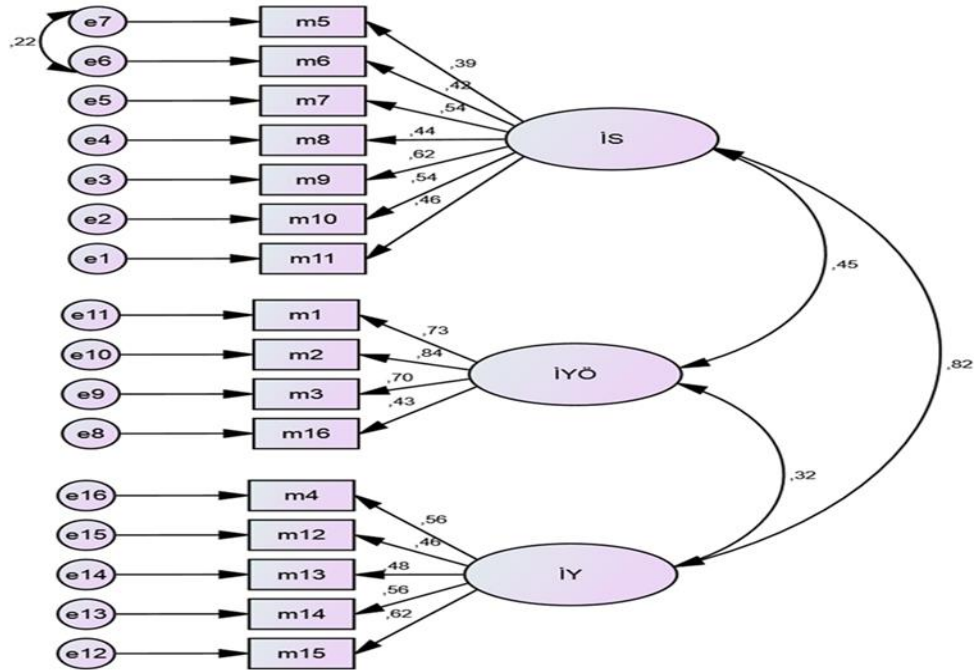
Tablo 9

RİDİFÖ'nün Parametre Tahminleri

	Faktör Yüklenimleri	S.E.	CR	p
M11	İS			
M10	İS			<.001
M9	İS			<.001
M8	İS			<.001
M7	İS			<.001
M6	İS			<.001
M5	İS			<.001
M16	İYÖ			
M3	İYÖ			<.001
M2	İYÖ			<.001
M1	İYÖ			<.001
M15	İY			
M14	İY			<.001
M13	İY			<.001
M12	İY			<.001
M4	İY			<.001

İS=İlişkisi Sürdürme, İYÖ=İlişkisi Yönetme, İY=İlişkisiyle İlgili Yargılar

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda grafik ve uyum indeksleri elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizine ait grafik ve uyum indeksleri ile ilgili bilgiler Şekil 2'de ve Tablo 10'da sunulmuştur.

Şekil 2. Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Düzeyi Ölçeği doğrulayıcı faktör analizi

Şekil 2’de 3 alt ölçek ve 16 maddeden oluşan model görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda her bir alt ölçeği temsil etmekte olan maddelerin faktör yüklerinin sırasıyla İS=İlişkiyi Sürdürme alt ölçeği için .39-.62; İYÖ=İlişkiyi Yönetme alt ölçeği için .43-84; İY=İlişkiyle İlgili Yargılar alt ölçeği için .46-.62 aralığında değiştiği görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği indeksleri Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10.

Modifikasyon Öncesi ve Sonrası RİDİFÖ Doğrulayıcı Faktör Analizleri Uyum İndeksleri

	RMSEA	CFI	IFI	GFI	AGFI	CMIN	CMIN/df
Modifikasyon öncesi	.060	.893	.894	.935	.913	290.781	2.879
Modifikasyon sonrası	.057	.905	.906	.94	.919	267.873	2.679

Tablo 10’da görüldüğü gibi, doğrulayıcı faktör analizi sonuçları; Ki-Kare uyum testi (Chi-Square Godness), GFI (Uyum İyiliği İndeksi), AGFI (Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi), CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), IFI (Artırımlı Uyumu İyiliği İndeksi), RMSEA (Ortalama Kareli Yaklaşım Hatalarının Karekökü) gibi uyum indeksleri ele alınarak değerlendirilmiştir. Modelde iyileştirme yapılmış ve uyum iyiliği indekslerinin iyileştirme yapılmadan önceki ve iyileştirme yapıldıktan sonraki değerleri Tablo 10’da görülmektedir. Modelde iyileştirme yapılırken uyumu azaltan değişkenler belirlenmiş artık değerler arasında kovaryansı en yüksek olan iki madde arasında kovaryans oluşturulmuştur (e6-e7). Sonrasında yenilenen uyum indeksi hesaplamalarında, ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının ($267.873/100 = 2.679$) 5’in altında yeterli bir düzeye sahip olduğu görülmüştür. Diğer uyum indeksleri incelendiğinde RMSEA=.057, CFI=.905, IFI=.906, GFI=.928, AGFI=.919 olarak bulunmuştur. RMSEA’nın .08’den küçük olması, IFI, GFI ve CFI indekslerinin .90’ın üzerinde olması kabul edilebilir uyuma sahip olduğunun göstergesidir (Byrne, 2010). Değerlerin 0’a yaklaşması kötü, 1’e yaklaşması mükemmel uyumu göstermektedir. (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2014). Bu örnekte CFI, IFI, CMIN, CMIN/df, RMSEA, GFI indeksleri kabul edilebilir uyum düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Bu durumda, doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının, ölçeğin 16 maddesi için 3 faktörlü yapı olarak tanımlanan modele ait elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir.

3.3.2.2.5. Güvenirlikle İlgili Bulgular

İç Tutarlılık Katsayısı: Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği'nden elde edilen toplam puan için 525 katılımcıdan toplanan verilerle hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı .81; İlişkiyi Sürdürme alt ölçeği için .70; İlişkiyi Yönetme alt ölçeği için .76 ve İlişkiyle İlgili Yargılar alt ölçeği için .65 olarak elde edilmiştir. Güvenirlik değerleri için alt sınır .60'tır. Bunun yanında .60-.65 arası düşük; .65- .70 arası orta düzey; .70 ve üstü iyi düzey güvenirlilik olarak değerlendirilmektedir (Everit & Skronal, 2010). Bu bağlamda toplam ve alt boyutlar için elde edilen Cronbach Alfa düzeylerinin orta ve üst düzey güvenirliliğe işaret ettiği görülmektedir.

3.3.2.3. Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği (ÇBDİÖ):

Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği, Murphy ve Hoover (1999) tarafından geliştirilmiş Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer ve Murphy (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Murphy ve Hoover (1999) yaptıkları çalışmada hem uygulama hem maruz kalma için 4 faktörlü bir yapıya ulaşmışlardır. Ölçekte flört ilişkisi olan bireylerin flört ilişkilerinde duygusal istismara maruz kalma düzeylerini (28 madde) ve duygusal istismar uygulama (28 madde) düzeylerini belirlemeyi hedefleyen 56 madde bulunmaktadır. Ölçeğin hem maruz kalma hem uygulama boyutu kontrol (7 madde), aşağılama (7 madde), düşmanca geri çekilme (7 madde) ve gözdağı (7 madde) alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçek, 7'li Likert tipinde (0=hiç olmadı, 1=bir kere, 2=iki kere, 3=3-5 kere, 4=6-10 kere, 5=11-20 kere, 6=20+ kere, 7=son 6 ayda hiç olmadı) bir ölçektir. Ölçekte son 6 ayda olan şiddet belirlenmeye çalışıldığından "7" olarak işaretlenen maddelerin "0" olarak kodlanması gerekmektedir. Ölçekte tersten kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekte bulunan her alt ölçekten en az 0, en fazla 42 puan alınır. Ayrıca hem maruz kalma hem de uygulama boyutlarında toplam puan elde edilir. Ölçekten alınan puan arttıkça, kişinin duygusal istismar uygulama ya da duygusal istismara maruz kalma düzeyi de artar.

Ölçeğin psikometrik özellikleri, Murphy ve arkadaşları (1999) tarafından ilişkisi olan Amerikalı üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme test edilmiştir. Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonucunda yapı geçerliliği için maruz kalma ($\chi^2/df = 1.98$, Uyum İyiliği İndeksi [GFI] = .88, Yaklaşımın Ortalama Kare Hatası [RMSEA] = .05, yakın uyum testi için p değeri [PCLOSE] = .50, Parsimony Uyum İyiliği İndeksi [PGFI] = .74) ve uygulama ($\chi^2/df = 1.95$, GFI = .88, RMSEA = .05, PCLOSE = .62,

PGFI = .75) boyutlarında yeterli uyumu sağladığı belirlenmiştir. Hem uygulama hem maruz kalma boyutları için dört faktörlü yapı doğrulanmış ve bu yapının varyansın %55'inin açıkladığı saptanmıştır. Ayrıca her maddenin uygun yapılara uygun şekilde yüklendiği belirlenmiştir. Alt ölçekler arasında pozitif ve orta-yüksek düzey ilişkiler olduğu saptanmıştır. Kapsam geçerliliği için yapılan eşdeğer formlar uygulamasında Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği'nin alt ölçekleri ile fiziksel şiddet, güvensiz bağlanma ve kişilerarası sorunlar arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu ortaya konulmuştur. İlişki doyumu ile depresyon ve ÇBDİÖ arasında da negatif yönlü güçlü korelasyonlar olduğu belirlenmiştir. Sosyal Beğenirlik Ölçeği ile ÇBDİÖ'nün alt ölçekleri arasında da ya hiç korelasyon olmadığı ya da düşük düzeyde korelasyon olduğu saptanmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları (maruz kalma ve uygulama sırasıyla kontrol için .84, .85; aşağılama için .88, .91; düşmanca geri çekilme için .89, .92; tehdit için .83, .91) yüksektir.

Ölçek, Türkçe'ye Toplu-Demirtaş, Hatipoğlu-Sümer ve Murphy (2018) tarafından çevrilmiştir. Uyarlama çalışması 254 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Türk örnekleme faktör yükleri .25 ile .77 arasında değişmektedir. Türk örnekleme Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları (maruz kalma ve uygulama sırasıyla) kontrol için .73, .74; aşağılama için .70, .68; düşmanca geri çekilme için .87, .83; tehdit için .77, .72 olarak belirlenmiştir.

3.3.3. Grup Sürecini Değerlendirme Görüşme Formu

Grup sürecini değerlendirmek amacıyla, üyelerle odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşmenin amacı, üyelerin süreçte elde ettikleri kazanımları belirlemek ve üyelerin programla ilgili görüşlerini almaktır. Bu amaçla son oturumun hemen ardından yapılan odak grup görüşmesinde kullanılan görüşme formunda yer alan sorular şu şekildedir:

1. Yaptığımız grup çalışmasının size hangi alanlarda katkı sağladığını düşünüyorsunuz? Programın günlük yaşamınıza ve ilişkilerinize ne gibi etkileri oldu?
2. Programda en çok etkilendiğiniz/aklınızda kalan oturum hangisiydi? Neden?
3. Bu programın ve sürecin olumlu ve olumsuz bulduğunuz yanları neler?
4. Süreçten memnuniyetinizi 0 ile 10 arasında derecelendirebilir misiniz? Bu puanın sizce anlamı nedir?
5. Bu programın etkili olabilmesi için önerileriniz nelerdir?
6. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

3.4. Pilot Uygulama

Üniversite öğrencilerine yönelik olarak hazırlanan ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın içeriğinde yer alan etkinliklerin amacına ulaşip ulaşmadığını, belirlenen zamanda oturumların tamamlanıp tamamlanmadığını belirlemek amacıyla pilot çalışma yapılmıştır.

“Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın pilot çalışması, 2018-2019 Güz Yarıyılında farklı bölümlerde okuyan gönüllü 10 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmada yalnızca bir tane erkek katılımcı yer almıştır. Pilot çalışma sırasında katılımcılardan alınan gruptaki erkek sayısının artırılması ve her iki cinsiyetin birbirini duyması gerektiği ile ilgili geribildirim alınmıştır. Bu geribildirim doğrultusunda gerçek uygulamada erkek katılımcı sayısını arttırmaya özen gösterilmiştir.

Çalışmalar sırasında ısınma etkinliklerinin ve asıl etkinliğin uygulanmasının ne kadar zaman aldığı hesaplanmış ve oturum süresinin yeterli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca pilot uygulamada yapılan her oturum, katılımcıların izniyle, video kaydına alınmış ve tez danışmanı Prof. Dr. Fulya Cenkseven-Önder tarafından izlenerek geribildirim verilmiştir. Gerekli düzenlemeler araştırmacı ve tez danışmanı tarafından yapılmıştır.

Sonuç olarak pilot çalışmada oturumların belirlenen süre içinde yapılıp yapılamadığı, oturumların sırası ve sayısının uygun olup olmadığı test edilmiştir. Pilot çalışmada eksik kaldığı düşünülen bazı konular programa eklenmiştir. Pilot çalışmada herhangi bir ölçme yapılmamıştır.

3.5. Deneysel İşlem

Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı, haftada bir gün 2 saat olmak üzere planlanmıştır. Oturumlar, Çukurova Üniversitesi Psikolojik Danışma Birimi’nin grupla psikolojik danışma odalarından birinde yürütülmüştür. Oturumlar sırasında katılımcıların yuvarlak şeklinde oturmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılarla her hafta Perşembe günü 15.15 ile 17.15 saatleri arasında çalışılmıştır. Her oturumun başında üyelerin sürece bağlılığını arttırmak ve merak uyandırmak adına konu ile ilgili küçük ısınma etkinlikleri yapılmıştır. Pilot uygulama sonucunda eksik olduğu fark edilen ve programa adapte edilen etkinliklerin oturum süre ve sırasını değiştirmemesine özen gösterilmiştir.

Tüm süreç bir lider uygulayıcı tarafından yürütülmüştür. Deneysel uygulamalar, katılımcıların izni ile, video kaydına alınmıştır. Uygulamaların kalitesini arttırmak amacıyla her oturumun ardından geribildirim ve süpervizyon alınmıştır.

3.6. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı

Program üniversite öğrencilerinin flört şiddetinin öncüsü olarak duygusal istismar davranışlarını fark etmeleri amacıyla, Feminist Teori ve Sosyal Öğrenme Kuramı'na dayalı olarak hazırlanmış önleyici bir çalışmadır. Katılımcıların flört ilişkisinde şiddet türlerini, şiddet döngüsünü, fiziksel ve cinsel şiddetin öncüsü olarak duygusal istismar davranışlarını fark etmelerini, şiddeti destekleyen öğrenmeleri ve bunların bireyler üzerindeki etkisini, duygusal istismar davranışlarının yerine kullanılabilecek olan etkili iletişim yöntemlerini öğrenmeleri hedeflenmiştir. Programın hazırlanmasında flört şiddeti ile ilgili yapılan koruyucu-önleyici programlar incelenmiştir. Bu programlardan bazılarının lise ve orta okul öğrencilerine yönelik (Avery-Leaf ve diğerleri, 1997; Boegler-Daum, 1999; Doud, 2016; Evans, 2017; Fawson, 2012; Foshee ve diğerleri, 2005; McGowan, 1997; Ne Var Ne Yok Projesi, 2017; Roberts, 2009; Rozen & Bezold, 1996; Silverman, 2000; Turner, 2006) bazılarının ise genç-yetişkinlere yönelik (Antle ve diğerleri, 2011; Hays ve diğerleri, 2015; Moreno, 2017; Peterson, 2014; Schwartz ve diğerleri, 2006; Üstünel, 2020) olarak hazırlandığı görülmüştür. İncelenen bu programlarda flört şiddeti, yaygınlığı, türleri ve sonuçları ile ilgili bilgiler, sevgi ve duygusal istismar davranışları arasındaki farklar, şiddet döngüsü, güvenlik planı gibi konuların ele alındığı görülmüştür. Bu bağlamda hazırlanan Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı'na bu konular dahil edilmiştir. Ayrıca alan yazındaki flört şiddetini önlemeye yönelik hazırlanan programların şiddete yönelik farkındalığı sağlamalarına rağmen, şiddet davranışını değiştirmedikleri eleştirisi (Cornelius & Resseguie, 2007) dikkate alınarak, programa katılımcıların iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik oturumlar eklenmiştir.

3.6.1. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı'nın Kapsamı

- Üniversite öğrencilerinin flört şiddetinin öncüsü olarak duygusal istismarı fark etmeleri amacıyla geliştirilmiş bir programdır.
- Bu çalışma koruyucu-önleyici bir çalışmadır.
- Bu çalışmada 18-27 yaş aralığında 15 katılımcı ile çalışılmıştır.

- Program, tanışma ve sonlandırma dahil 9 oturumdan oluşmaktadır.
- Oturumların süresi 90 dakika ile 120 dakika arasında değişmektedir.
- Her oturumda katılımcılara belirlenen konularla ilgili bilgi verilmiş, kendi yaşamlarında bu konuda nasıl davrandıklarını paylaşmaları sağlanmış ve flört şiddetinden korunmak üzere yeni beceriler geliştirmeleri sağlanmıştır.

3.6.2. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı'nın Hedefleri

Programın hedefleri; katılımcıların flört şiddetinin yaygınlığı ile ilgili bilgi sahibi olmasını sağlamak, şiddet döngüsünü fark etmelerini sağlamak, romantik ilişkide fiziksel şiddetin öncüsü olarak duygusal istismarın farkında olmalarını sağlamaktır. Katılımcıların toplumda var olan ve sorgulanmadan devam ettirilen şiddetle ilgili kabulleri fark etmelerini sağlamak hedeflenmiştir. Katılımcıların duygusal istismar uygulamadan ve buna maruz kalmadan ilişkilerini yürütebilmeleri adına, iletişim becerilerini geliştirmeleri hedeflenmiştir. Bunu yaparken katılımcıların varolan güç kaynaklarını fark etmeleri ve işkoşmalarını sağlamak hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda oturumlarda şu konular ele alınmıştır:

- Flört şiddetinin yaygınlığı ve sonuçları
- Şiddete rağmen devam eden ilişkilerdeki şiddet döngüsü
- Şiddet döngüsündeki tehlike işaretlerini belirleme
- Güvenli ilişkinin özellikleri
- Toplumda var olan ve şiddeti destekleyen doğru bilinen yanlışlar
- Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının şiddete katkısı
- Duygusal istismar çeşitleri
- Duygusal istismarı önlemek adına etkili iletişim becerileri
- Şiddet içeren ilişkiden kurtulmak için var olan güç kaynakları

3.6.5. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı Oturumları ve İçeriği

1. Oturum: Tanışma, Romantik İlişkide Şiddete Giriş

Amaç: Katılımcıların, birbirleriyle tanışmasını; grubun amacı, işleyişi, grup kuralları ve romantik ilişkide şiddet hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak.

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Grubun amacı ve işleyişini kavrar.

- Grupta uyulması gereken kuralları açıklar.
- Romantik ilişkide şiddet çeşitlerini açıklar.

İçerik:

- Tanışma
- Isınma Oyunu
- Programın Amacının Açıklanması
- Grup Kuralları
- Romantik İlişkide Şiddet Türleri ve Sonuçları
- Oturumun Özetlenmesi ve Sonlandırılması

Uygulama Süreci: Öncelikle grup üyelerinin birbirleriyle ve liderle tanışmaları sağlanmıştır. Ardından üyeler ile süreç, süreçteki kurallar üzerine konuşulmuş ve tüm üyelerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Ardından üyelere romantik ilişkide şiddet çeşitleri ve romantik ilişkide şiddetin hakkında bilgi verilmiş ve bu konudaki soruları yanıtlanmıştır.

2. Oturum: Şiddet Döngüsü ve Kontrol

Amaç: Üyelerin şiddet döngüsünü ve bu döngünün şiddetin devam etmesindeki rolünü kavramalarını ve duygusal istismarın amacı olan kontrolün yaşama etkisini fark etmelerini sağlamak

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Şiddet döngüsünü açıklar.
- Şiddetin devam etmesinde, şiddet döngüsünün rolünü ifade eder.
- Şiddetin tehlike sinyallerini (duygusal istismar davranışlarını) fark eder.
- Duygusal istismar çeşidi olan kontrolün yaşama etkisini açıklar.

İçerik:

- Isınma oyunu
- Şiddet döngüsü nedir?
- Şiddet döngüsünün, şiddetin devam etmesine katkısı nedir?
- İlişkide kontrolün şiddete etkisi

Uygulama Süreci: Oturuma küçük bir ısınma oyunu ile başlanmıştır. Ardından birinci oturumun özeti yapılmış ve asılan afiş üzerinden şiddet döngüsü hakkında bilgi verilmiştir. Şiddet döngüsünü durdurma konusunda, tehlike sinyallerini fark etmenin öneminden bahsedilmiştir. Bu tehlike sinyallerinin duygusal istismar davranışları

olduğu belirtilmiştir. Ayrıca benzer deneyimi olan gönüllü üyelerin deneyimlerini paylaşımları sağlanmıştır. Ardından süreç özetlenerek sonlandırılmıştır.

3.Oturum: Romantik İlişkide Duygusal İstismar ve Şiddet ile İlgili Mitler ve Gerçekler

Amaç: Üyelerin şiddet ile ilgili varolan mitleri fark etmelerini, bu mitlerin ilişkilerde duygusal istismar davranışlarına katkısını fark etmelerini ve güvenli ilişkinin özelliklerini kavramalarını sağlamak

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Şiddet ile ilgili mitler ve gerçekleri özetler.
- Şiddetle ilgili mitlerin duygusal istismar davranışlarına katkısını örnekler.
- Güvenli ilişkinin özelliklerini açıklar.

İçerik:

- Şiddet ile ilgili mitler ve gerçekler
- Şiddetle ilgili mitler ilişkiyi nasıl etkiler?
- Güvenli ilişkinin özellikleri nelerdir?

Uygulama Süreci: Bu oturumda, romantik ilişkide duygusal istismar ve şiddet ile ilgili varolan mitler üzerinde durulmuştur. Romantik ilişkide şiddete maruz kalanın da aslında bunu istediği gibi mitlerle gerçekler karşılaştırılmıştır. Bu mitlerin ilişkilere olumuz etkileri üzerinde durulmuş ve üyelerin bu konudaki deneyimleri alınmıştır. Ardından üyelere, güvenli ilişkilerin özellikleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Ardından süreç özetlenerek sonlandırılmıştır.

4. Oturum: Toplumsal Cinsiyet Rol Kalıpları ve Duygusal İstismar

Amaç: Üyelerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını fark etmelerini, çok küçük yaşlarda masallarla verilen toplumsal cinsiyete kalıp yargılarının davranışlarına ve ilişkilerine etkilerini kavramalarını sağlamak.

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet arasındaki farkı açıklar.
- Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını örnekler.
- Masallardaki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını tanır.
- Toplumsal cinsiyet kalıp yargıların ilişkide duygusal istismara etkisini örnekler.

İçerik:

- Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet
- Masallardaki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve bunların etkisi
- Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ilişkide duygusal istismara etkisi

Uygulama Süreci: Bu oturumda üyelere, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyete dair kalıp yargılar ile ilgili bilgi verilmiştir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının hem kadın hem de erkeklerin yaşamına getirdiği kısıtlamalar ve bunların ilişkilere yansımaları ile ilgili bilgi verilmiştir. Üyelerin bu konudaki deneyimlerini paylaşmaları sağlanmıştır. Ardından klasik masallar ve bunlara alternatif olarak üretilen eşitlikçi masallar üzerinden, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ilişkilerde yaşanan duygusal istismara ve şiddete etkisi üzerinde durulmuştur. Ardından süreç özetlenerek sonlandırılmıştır.

5.Oturum: İlişkiyi Kötüleştirmenin Yolları (Duygusal İstismar Çeşitleri)

Amaç: Üyelerin duygusal istismar davranışlarını kavramalarını ve bu davranışların maruz kalanda ve ilişkide yarattığı olumsuz etkileri fark etmelerini sağlamak.

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Duygusal istismar çeşitlerini açıklar.
- Duygusal istismar çeşitlerini ve ilişkiyi nasıl etkilediğini örnekler
- Duygusal istismarın mağdurda yarattığı etkiyi kavrar.

İçerik:

- Duygusal istismar çeşitleri
- Duygusal istismarın uygulayanda ve maruz kalanda bıraktığı etki
- Duygusal istismar davranışları ile sevgi göstergeleri arasındaki farklar

Uygulama Süreci: Bu oturumda üyelere duygusal istismar çeşitleri, bu davranışların ilişkilerde yarattığı sorunlar ve maruz kalanda bıraktığı izler hakkında bilgi verilmiştir. Hazırlanan senaryolar, üyeler tarafından canlandırılmış, canlandırmaların ilişkilerinde yaşadıkları çatışmalarla benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulmuştur. Ardından süreç özetlenerek sonlandırılmıştır.

6. Oturum: Duygusal İstismarı Önlemede Etkin Dinleme ve İletişim

Amaç: Üyelerin ilişkilerinde duygusal istismar davranışlarının olup olmadığını, duygusal istismarın varlığı durumunda ne yapabileceklerini, duygusal istismarı önlemede etkin dinleme ve iletişim becerilerinin önemini fark etmelerini sağlamak

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Duygusal istismarı önlemek için iletişimin önemini açıklar.
- İletişim sırasında oluşan iletişim engellerini ayırt eder.
- Etkin dinlemenin özelliklerini açıklar
- İletişim sırasında etkin dinleme becerisini kullanır

İçerik:

- İlişkide duygusal istismarın fark edilmesi durumunda yapılması gerekenler
- İlişkide duygusal istismarı önlemek ya da durdurmak için iletişimin önemi
- İletişim engelleri ve bireyde yarattığı duygular
- Etkin dinleme becerilerinin geliştirilmesi için uygulamalar yapma

Uygulama Süreci: Bu oturumda üyelere duygusal istismarın bulunmadığı güvenli ilişki için etkili iletişimin önemi hakkında bilgi verilmiştir. Üyelerin iletişim engelleri ve etkili iletişim ile ilgili bilgi sahibi olması sağlanmıştır. Ardından senaryolar üzerinden etkili iletişim becerilerini geliştirmek için uygulamalar yapılmıştır. Ardından oturum özetlenerek sonlandırılmıştır.

7.Oturum: Sen Dili ve Ben Dili

Amaç: Üyelerin iletişimde etkin dinleme, duygularını ifade etme ve ben dilini kullanma becerilerini geliştirmelerini sağlamak.

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- İletişim sırasında etkin dinleme becerilerini uygular.
- İletişim sırasında duygularını ifade etme becerisini kullanır.
- İletişim sırasında ben dili kullanır.

İçerik:

- Etkin dinleme alıştırmaları
- Sen dili ve ben dili arasındaki farklar
- İletişimde duyguları fark etme ve ifade etmenin önemi
- Ben dili kullanma alıştırmaları yapma

Uygulama Süreci: Bu oturumda üyelere ben dili ve sen dili ile ilgili bilgi verilmiştir. İletişimde karşı tarafı etkin dinlemek kadar kendini ifade etmenin de önemli olduğu belirtilmiştir. Üyelerden ilişkilerinde kendilerini ifade etmek istedikleri durumlara örnekler alınmış ve bu durumları canlandırmaları sağlanmıştır. Ardından oturum özetlenerek sonlandırılmıştır.

8. Oturum: Güç Kaynakları ve Yaşam İrmağı

Amaç: Üyelerin sahip oldukları güç kaynaklarını fark etmelerini, kullanmadıkları güç kaynaklarını işe koşmalarını ve şimdiye kadar üstesinden geldikleri yaşam olaylarını fark etmelerini sağlamak

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Sahip olduğu güç kaynaklarını tanımlar.
- Kullanmadığı güç kaynaklarını ayırt eder.
- Şimdiye kadar çözdüğü sorunları örnekler.

İçerik:

- Sahip olunan güç kaynakları
- Geçmişte yaşanan zorlukların üstesinden gelmek için kullanılan güç kaynakları
- Sahip olunan ancak kullanılmayan güç kaynakları
- Gelecekte yaşanacak olası bir duygusal istismar ya da şiddet durumunda kullanılabilecek güç kaynakları

Uygulama Süreci: Bu oturumda bir önceki oturumu özeti yapılarak başlanmıştır. Ardından üyelerin yaşamlarında sahip oldukları güç kaynaklarını fark etmeleri, kullanabilecekleri güç kaynaklarını keşfetmelerini sağlamak amacıyla kendi yaşam ırmaklarını çizmeleri sağlanmıştır. Üyelerin yaşam ırmaklarındaki kritik olayları işaretlemeleri ve o olay sırasında onlara destek olan güç kaynaklarını yazmaları sağlanmıştır. Gönüllü bir üyenin yaşam ırmağını grupta paylaşarak canlandırması sağlanmış ve bunun üzerinden şiddet içeren bir ilişkide şimdiye kadar işe koşmadıkları hangi güç kaynaklarını kullanabilecekleri üzerinde durulmuştur. Haftaya son oturum olacağı hatırlatılmış, oturum özetlenmiş ve sonlandırılmıştır.

9. Oturum: Sonlandırma

Amaç: Üyelerin birbirleriyle ve lider ile vedalaşmalarını sağlamak

Kazanımlar: Bu oturumda katılımcılar;

- Gruptan geribildirim alma ve verme becerisini uygular.
- Grup sürecinin bitişi ile ilgili duygularını açıklar.

İçerik:

- Süreçte çalışılan konuların kısaca özetlenmesi
- Grup üyeleri, lider ve grup süreci ile vedalaşma

Uygulama Süreci: Bu oturumda, Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı'nın son oturumu olduğu üzerinde durulmuş ve tüm süreçte ele alınan konular üyelerle birlikte özetlenmiştir. Ardından son oturum olması dolayısıyla üyelerin birbirlerine geribildirim vermelerini sağlayacak bir oyun oynanmıştır. Ardından iyi dileklerle süreç sonlandırılmıştır.

3.7. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeyleri, romantik ilişkide duygusal istismar farkındalık düzeyleri ve duygusal istismar uygulama ve maruz kalma düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkeni “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”dır. Bağımlı değişkenleri ise çiftler arası şiddeti kabul düzeyleri, romantik ilişkide duygusal istismar farkındalık düzeyleri ve duygusal istismar uygulama ve maruz kalma düzeyleridir. Ayrıca odak grup görüşmesiyle katılımcıların “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”ndan elde ettikleri kazanımları değerlendirmek amaçlanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bu çalışmada deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup bulunmaktadır. Deney ve kontrol gruplarından Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği, Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği ile toplanan öntest puanlarının normaldağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu nedenle deney ve kontrol gruplarının öntest puanları arasında fark olup olmadığına parametrik olmayan analiz yöntemlerinden Mann Whitney U Testi ile bakılmıştır.

Deney ve kontrol gruplarından Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği, Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği ile toplanan öntest, sontest ve izleme puanları arasındaki fark, araştırmanın denencelerine yönelik olarak SPSS 22 programı kullanılarak çözümlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki katılımcı sayıları 30'un altında olduğundan, nicel verilerin analizinde parametrik olmayan testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır (Büyüköztürk, 2021). Analiz sürecinde deney ve kontrol grubuna ait veriler ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Katılımcılara hazırlanan “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın çalışmasının bitiminde genel olarak süreçten elde ettikleri kazanımlar ve uygulamanın etkililiğine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bunun için son oturumun bitiminde deney grubundaki katılımcılarla odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmesi katılımcıların ilgilerini, deneyimlerini, yaşantılarını, duygularını, algılarını ve bakış açılarını derinlemesine anlamak amacıyla kullanılan nitel bir veri toplama yöntemidir (Bowling, 2002). Odak grup görüşmesinden elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, birbirine benzeyen temaları belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde biraraya getirmek ve bunları okuyucunun anlayacağı şekilde düzenleyip yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Odak grup görüşmesi verilerinin analizinde öncelikle kamera kayıtlarından yararlanılarak, görüşmenin yazılı hale getirilmiştir. Ardından görüşme metni araştırmacı tarafından birkaç kez okunarak olası kodlarla ilgili notlar alınmıştır. Kodlama yapılırken, katılımcılar tarafından ifade edilen kavramlar, alanyazın doğrultusunda ifade edilmiştir. Kodlar altında toplanacak ana temalar daha çok görüşme soruları doğrultusunda belirlenmiştir. Kodlama aşamasından sonra ortaya çıkan kavram ve temaların sunumunda tablolardan yararlanılmıştır. Görüşme verilerinin bir rapor haline getirilmesinde öncelikle varolan durumu belirlemek esas alınmıştır. Katılımcıların bakış açılarını yansıtmak ve betimlenen durumun okuyucu tarafından daha net anlaşılmasını sağlamak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bulguları sunarken katılımcılardan yapılan alıntılar “K” harfi ile gösterilmiş ve katılımcılara verilen numaralar (örneğin K2 gibi) alıntılarının sonuna eklenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde denencelerin test edilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen nicel bulgular ve programın etkililiğine dair katılımcılarla yapılan odak grup görüşmesi sonucunda elde edilen nitel bulgular yer almaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular denence sırasına uygun olarak aşağıda sunulmuştur.

4.1.Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

4.1.1. ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’nden Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denenceye dair bulgular sunulmuştur:

Denence 1.0: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Deney ve kontrol grubunda bulunan katılımcıların ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’nden aldıkları öntest ve sontest puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Öntest ve Sontest Test Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (N=15)				Kontrol Grubu (N=15)			
	Öntest		Sontest		Öntest		Sontest	
Ölçek	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
ÇAŞKÖ	12.73	2.55	11.27	.59	13.20	3.28	14.74	8.64

ÇAŞKÖ=Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği

Tablo 11 incelendiğinde deney ve kontrol grubunun Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’nden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığına dair

yapılan İlişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması

Gruplar	Sontest-Öntest	N	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	p
Deney Grubu	Negatif Sıra	9	5.00	45.0	2.70	.007
	Pozitif Sıra	0	0.00	0.00		
	Eşit	6				
Kontrol grubu	Negatif Sıra	4	3.75	15.0	.17	.87
	Pozitif Sıra	3	4.33	13.0		
	Eşit	8				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 12 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($z=-2.70$; $p<.01$) görülmüştür. Hiçbir işlemin uygulanmadığı kontrol grubundaki katılımcıların ise öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($z=-.17$; $p>.05$) görülmüştür.

Bu bulguya göre, uygulanan psiko-eğitim programının deney grubu öğrencilerinin ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’nden aldıkları sontest ve öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık varken; kontrol grubu öğrencilerinin sontest ve öntest puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bu durumda araştırmanın 1.0 numaralı denencesi doğrulanmıştır.

4.1.2. ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’nden (RİDİFÖ)

Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denencelere dair bulgular sınanmıştır.

Denence 2.0: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2.1: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘İlişkiyi Sürdürme’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2.2: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘İlişkiyi Yönetme’ öntest-sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 2.3: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘İlişkiyle İlgili Yargılar’ öntest-sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları öntest ve sontest testi puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo13’de yer almaktadır.

Tablo 13

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların RİDİFÖ’nün toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (N=15)				Kontrol Grubu (N=15)			
	Öntest		Sontest		Öntest		Sontest	
Ölçek	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
RİDİFÖtoplam	59.73	9.82	70.73	7.69	68.20	7.76	66.68	7.85
İS	27.00	4.47	31.67	3.20	29.13	4.05	29.14	3.92
İYÖ	14.13	3.11	16.80	4.62	17.00	2.33	16.13	2.17
İY	18.60	3.56	22.27	3.10	22.07	2.96	21.40	2.99

RİDİFÖtoplam=Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puanı, İS=İlişkiyi Sürdürme, İYÖ=İlişkiyi Yönetme, İY=İlişkiyle İlgili Yargılar

Tablo 13 incelendiğinde deney grubundaki katılımcıların deney öncesi RİDİFÖtoplam ortalama puanının $\bar{x}$ =59.73 iken, bu değer deney sonrasında $\bar{x}$ = 70.73 olduğu; kontrol grubu katılımcılarının aynı ortalama puanlarının sırasıyla $\bar{x}$ = 68.20 ve $\bar{x}$ = 66.68 olduğu görülmektedir. Benzer şekilde deney grubundaki katılımcıların deney öncesi ve sonrası ortalama puanlarının sırasıyla İlişkiyi Sürdürme için $\bar{x}$ =27.00 ve $\bar{x}$ = 31.67; İlişkiyi Yönetme için $\bar{x}$ = 14.13 ve $\bar{x}$ = 16.80; İlişkiyle İlgili Yargılar için $\bar{x}$ =18.60 ve $\bar{x}$ = 22.27 olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların deney öncesi ve sonrası ortalama puanlarında değişim ise sırasıyla, İlişkiyi Sürdürme için $\bar{x}$ =29.13 ve $\bar{x}$ = 29.14; İlişkiyi Yönetme için $\bar{x}$ = 17.00 ve $\bar{x}$ = 16.13; İlişkiyle İlgili Yargılar için $\bar{x}$ =22.07 ve $\bar{x}$ = 21.40 şeklindedir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puanı ve tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasındaki bu değişimin anlamlı olup olmadığına

parametrik olmayan yöntemlerden İlişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 14'de yer verilmiştir.

Tablo 14

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar	Sontest- Öntest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
RİDİFÖtoplam	Deney	Negatif sıra	1	2.00	21.00	3.30*	.001
		Pozitif Sıra	14	8.43	118.00		
		Eşit	0				
	Kontrol	Negatif sıra	10	6.25	62.50	1.19*	.233
		Pozitif Sıra	3	9.50	28.50		
		Eşit	2				
İlişkiyi Sürdürme	Deney	Negatif sıra	1	5.00	5.00	2.99*	.003
		Pozitif Sıra	13	7.69	100.00		
		Eşit	1				
	Kontrol	Negatif sıra	8	6.44	51.50	.063*	.950
		Pozitif Sıra	6	8.92	53.50		
		Eşit	1				
İlişkiyi Yönetme	Deney	Negatif sıra	4	5.38	21.50	1.95*	.051
		Pozitif Sıra	10	8.35	83.50		
		Eşit	1				
	Kontrol	Negatif sıra	7	6.00	42.00	1.49*	.136
		Pozitif Sıra	3	4.43	13.00		
		Eşit	5				
İlişkiyle İlgili Yargılar	Deney	Negatif sıra	3	3.17	27.00	2.52*	.012
		Pozitif Sıra	10	8.15	93.00		
		Eşit	2				
	Kontrol	Negatif sıra	9	6.11	55.00	1.28*	.201
		Pozitif Sıra	3	7.67	23.00		
		Eşit	3				

*Negatif sıralar temeline dayalı

RİDİFÖtoplam=Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puanı

Tablo 14 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ortalama puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların öntest ve sontest puanları arasında RİDİFÖtoplam ($z=-3.30$; $p>.05$) ve İlişkiyi Sürdürme ($z=-2.99$; $p>.05$), İlişkiyle İlgili Yargılar ($z=-2.52$; $p>.05$) alt ölçeklerinin ortalama puanları için anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Ancak deney grubundaki katılımcıların ölçeğin İlişkiyi Yönetme ($z=-1.95$; $p<.05$) alt ölçeği öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Kontrol grubundaki katılımcıların öntest ve sontest puanları arasında RİDİFÖ toplam ($z=-1.19$; $p<.05$) ve tüm alt ölçeklerinin [İlişkiyi

Sürdürme ($z=-0.63$; $p<.05$), İlişkiyi Yönetme ($z=-1.95$; $p<.05$), İlişkiyle İlgili Yargılar ($z=-1.28$; $p<.05$)] ortalama puanları için anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

Bu bulgular, uygulanan psiko-eğitim programının deney grubundaki katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puanlarına, İlişkiyi Sürdürme ve İlişkiyle İlgili Yargılar alt ölçeklerinden aldıkları puanlara anlamlı düzeyde katkısı olduğunu göstermektedir. Bunun yanında bu bulgular, uygulanan psiko-eğitim programının deney grubundaki katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği'nin İlişkiyi Yönetme alt ölçeğinden aldıkları puana önemli bir katkısının olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak araştırmanın 2.0, 2.1 ve 2.3 numaralı denenceleri doğrulanmış; 2.2 numaralı denencesi doğrulanmamıştır.

4.1.3. 'Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği'nin Uygulama Boyutundan Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denencelere dair bulgular sıranmıştır.

Denence 3.0: Deney grubu ile kontrol grubunun 'Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği- Uygulama Boyutu' öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.1: Deney grubu ile kontrol grubunun 'Uygulama Kontrol' öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.2: Deney grubu ile kontrol grubunun 'Uygulama Aşağılama' öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.3: Deney grubu ile kontrol grubunun 'Uygulama Düşmanca Geri Çekilme' öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 3.4: Deney grubu ile kontrol grubunun 'Uygulama Tehdit' öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların 'Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği'nin Uygulama boyutunun toplamından ve alt ölçeklerinden aldıkları öntest ve

sontest puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ'nin Uygulama Boyutu ve Onun Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (N=15)				Kontrol Grubu (N=15)			
	Öntest		Sontest		Öntest		Sontest	
Ölçek	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
ÇBDİÖ uyg. toplam	25.53	19.67	22.27	16.51	18.56	24.21	22.16	24.94
Kontrol	8.27	9.10	5.60	4.39	5.53	8.04	7.40	10.73
Aşağılama	3.47	5.36	3.67	6.56	2.16	4.50	1.53	2.29
Düş. geri çekilme	11.87	7.22	11.60	8.94	9.87	12.77	11.16	10.27
Tehdit	1.93	2.81	1.40	2.35	1.07	2.43	2.07	3.94

ÇBDİÖ uyg. toplam=Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutu toplam puanı,
Düş.geri çekilme=Düşmanca geri çekilme

Tablo 15 incelendiğinde deney grubundaki katılımcıların deney öncesi Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutu toplam ortalama puanının $\bar{x}=25.53$ iken, bu değer deney sonrasında $\bar{x}= 22.27$ olduğu; kontrol grubu katılımcılarının aynı ortalama puanlarının sırasıyla $\bar{x}= 18.56$ ve $\bar{x}= 22.16$ olduğu görülmektedir. Benzer şekilde deney grubundaki katılımcıların deney öncesi ve sonrası ÇBDİÖ Uygulama boyutu alt ölçeklerinin ortalama puanlarının sırasıyla Kontrol için $\bar{x}=8.27$ ve $\bar{x}= 5.60$; Aşağılama için $\bar{x}= 3.47$ ve $\bar{x}=3.67$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=11.87$ ve $\bar{x}= 11.6$; Tehdit için $\bar{x}=1.93$ ve $\bar{x}=1.40$ olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların deney öncesi ve sonrası ÇBDİÖ Uygulama boyutunun alt ölçeklerinin ortalama puanlarında değişim ise sırasıyla, Kontrol için $\bar{x}=5.53$ ve $\bar{x}= 7.40$; Aşağılama için $\bar{x}= 2.16$ ve $\bar{x}= 1.53$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=9.87$ ve $\bar{x}= 11.16$; Tehdit için $\bar{x}=1.07$ ve $\bar{x}=2.07$ şeklindedir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Çok boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutu toplam puanı ve tüm alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki bu değişimin anlamlı olup olmadığına parametrik olmayan yöntemlerden İlişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 16'da yer verilmiştir.

Tablo 16

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama Boyutunun Toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar	Sontest- Öntest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
ÇBDİÖ Uygulama Toplam	Deney	Negatif sıra	6	10.25	61.50	.085*	.932
		Pozitif Sıra	9	6.50	58.50		
		Eşit	0				
	Kontrol	Negatif sıra	4	6.63	26.50	1.634*	.102
		Pozitif Sıra	10	7.85	78.50		
		Eşit	1				
Uygulama Kontrol	Deney	Negatif sıra	6	7.50	45.00	.474*	.635
		Pozitif Sıra	6	5.50	33.00		
		Eşit	3				
	Kontrol	Negatif sıra	4	7.00	28.00	1.226*	.220
		Pozitif Sıra	9	7.00	63.00		
		Eşit	2				
Uygulama Aşağılama	Deney	Negatif sıra	5	5.30	26.50	.102*	.919
		Pozitif Sıra	5	5.70	28.50		
		Eşit	5				
	Kontrol	Negatif sıra	5	5.60	28.00	.663*	.507
		Pozitif Sıra	4	4.25	17.00		
		Eşit	6				
Uygulama Düşmanca geri çekilme	Deney	Negatif sıra	7	8.71	61.00	.057*	.955
		Pozitif Sıra	8	7.38	59.00		
		Eşit	0				
	Kontrol	Negatif sıra	5	6.90	34.50	.773*	.440
		Pozitif Sıra	8	7.06	56.50		
		Eşit	2				
Uygulama Tehdit	Deney	Negatif sıra	4	5.13	20.50	.352*	.725
		Pozitif Sıra	4	3.88	15.50		
		Eşit	7				
	Kontrol	Negatif sıra	1	3.00	3.00	1.577*	.115
		Pozitif Sıra	5	3.60	18.00		
		Eşit	9				

*Negatif sıralar temeline dayalı

ÇBDİÖ Uygulama Toplam= Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutu toplam puanı

Tablo 16 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların ‘ÇBDİÖ Uygulama Boyutu’ toplamı ($z=-.085$; $p>.05$) ve kontrol ($z=-.474$; $p>.05$), aşağılama ($z=-.102$; $p>.05$), düşmanca geri çekilme ($z=-.057$; $p>.05$), tehdit ($z=-.352$; $p>.05$) alt ölçeklerinden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde hiçbir işlemin uygulanmadığı kontrol grubundaki katılımcıların da ‘ÇBDİÖ Uygulama Boyutu’ toplamı ($z=-1.634$; $p>.05$) ve kontrol ($z=-1.226$; $p>.05$), aşağılama ($z=-.663$; $p>.05$), düşmanca geri çekilme ($z=-.773$; $p>.05$),

tehdit ($z=-1.577$; $p>.05$) alt ölçeklerinden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Bu bulgular doğrultusunda, deney öncesine göre değerlendirme yapıldığında, uygulanan psiko-eğitim programının, deney grubu öğrencilerinin ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama Boyutu’nun toplamından ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların artırılmasına anlamlı düzeyde katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırmanın 3.0, 3.1, 3.2, 3.3 ve 3.4 numaralı denenceleri doğrulanmamıştır.

4.1.4. ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği’nin Maruz Kalma Boyutundan Alınan Öntest-Sontest Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denencelere dair bulgular sınanmıştır.

Denence 4: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği- Maruz Kalma Boyutu’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır

Denence 4.1: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Kontrol’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4.2: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Aşağılama’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4.3 Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Düşmanca Geri Çekilme’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Denence 4.4: Deney grubu ile kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Tehdit’ öntest- sontest puan ortalamalarının farkları arasında deney grubunda yer alan katılımcıların lehine anlamlı fark vardır.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği’nin Maruz Kalma boyutunun toplamından ve alt ölçeklerinden aldıkları öntest ve sontest puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ'nin Maruz Kalma Boyutu ve Onun Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (N=15)				Kontrol Grubu (N=15)			
Ölçek	Öntest		Sontest		Öntest		Sontest	
	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
ÇBDİÖ mar. kal. toplam	35.75	22.45	31.62	24.86	23.27	23.04	26.93	27.14
Kontrol	10.84	6.90	10.79	8.90	7.13	9.59	8.33	10.92
Aşağılama	7.80	10.86	5.60	9.56	2.33	3.85	2.00	4.21
Düş. geri çekilme	12.92	8.94	13.40	9.51	11.73	10.23	13.40	10.13
Tehdit	4.20	5.05	1.83	2.94	2.07	5.16	3.20	6.33

ÇBDİÖ mar. kal. toplam=Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutu toplam puanı,
Düş.geri çekilme=Düşmanca geri çekilme

Tablo 17 incelendiğinde deney grubundaki katılımcıların deney öncesi Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutu toplam ortalama puanının $\bar{x}=35.75$ iken, bu değer deney sonrasında $\bar{x}= 31.62$ olduğu; kontrol grubu katılımcılarının aynı ortalama puanlarının sırasıyla $\bar{x}= 23.27$ ve $\bar{x}= 26.93$ olduğu görülmektedir. Benzer şekilde deney grubundaki katılımcıların deney öncesi ve sonrası ÇBDİÖ Maruz Kalma boyutu alt ölçeklerinin ortalama puanlarının sırasıyla Kontrol için $\bar{x}=10.84$ ve $\bar{x}= 10.79$; Aşağılama için $\bar{x}= 7.80$ ve $\bar{x}=5.60$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=12.92$ ve $\bar{x}= 13.40$; Tehdit için $\bar{x}=4.20$ ve $\bar{x}=1.83$ olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların deney öncesi ve sonrası ÇBDİÖ Maruz Kalma boyutunun alt ölçeklerinin ortalama puanlarında değişim ise sırasıyla, Kontrol için $\bar{x}=7.13$ ve $\bar{x}= 8.33$; Aşağılama için $\bar{x}= 2.33$ ve $\bar{x}= 2.00$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=11.73$ ve $\bar{x}= 13.40$; Tehdit için $\bar{x}=2.07$ ve $\bar{x}=3.20$ şeklindedir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutu toplam puanı ve tüm alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki bu değişimin anlamlı olup olmadığına parametrik olmayan yöntemlerden ilişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma Boyutu ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar	Sontest- Öntest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
ÇBDİÖ Maruz Kalma Toplam	Deney	Negatif sıra	7	8.29	58.00	.114*	.909
		Pozitif Sıra	8	7.75	62.00		
		Eşit	0				
	Kontrol	Negatif sıra	6	6.92	41.50	.691*	.490
		Pozitif Sıra	8	7.94	63.50		
		Eşit	1				
Maruz Kalma Kontrol	Deney	Negatif sıra	7	7.07	49.50	.188*	.851
		Pozitif Sıra	7	7.93	55.50		
		Eşit	1				
	Kontrol	Negatif sıra	6	4.50	27.00	.947*	.344
		Pozitif Sıra	6	8.50	51.00		
		Eşit	3				
Maruz Kalma Aşağılama	Deney	Negatif sıra	7	7.14	50.00	.865*	.387
		Pozitif Sıra	5	5.60	28.00		
		Eşit	3				
	Kontrol	Negatif sıra	5	6.90	34.50	.717*	.474
		Pozitif Sıra	5	4.10	20.50		
		Eşit	5				
Maruz Kalma Düşmanca geri çekilme	Deney	Negatif sıra	4	8.75	35.00	.735*	.463
		Pozitif Sıra	9	6.22	56.00		
		Eşit	2				
	Kontrol	Negatif sıra	8	5.25	42.00	.245*	.806
		Pozitif Sıra	5	9.80	49.00		
		Eşit	2				
Maruz Kalma Tehdit	Deney	Negatif sıra	7	5.00	35.00	1.487*	.137
		Pozitif Sıra	2	5.00	10.00		
		Eşit	6				
	Kontrol	Negatif sıra	2	3.75	7.50	1.109*	.268
		Pozitif Sıra	5	4.10	20.50		
		Eşit	8				

*Negatif sıralar temeline dayalı

ÇBDİÖ Maruz Kalma Toplam=Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutu toplam puanı

Tablo 18 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların ‘ÇBDİÖ Maruz Kalma Boyutu’ toplamı ($z = -.114$; $p > .05$) ve kontrol ($z = -.188$; $p > .05$), aşağılama ($z = -.865$; $p > .05$), düşmanca geri çekilme ($z = -.735$; $p > .05$), tehdit ($z = -1.487$; $p > .05$) alt ölçeklerinden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde hiçbir işlemin uygulanmadığı kontrol grubundaki katılımcıların da ‘ÇBDİÖ Maruz Kalma Boyutu’ toplamı ($z = -.691$; $p > .05$) ve kontrol

($z = -.947$; $p > .05$), aşağılama ($z = -.717$; $p > .05$), düşmanca geri çekilme ($z = -.245$; $p > .05$), tehdit ($z = -1.109$; $p > .05$) alt ölçeklerinden aldıkları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Bu bulgular doğrultusunda, deney öncesine göre değerlendirme yapıldığında, uygulanan psiko-eğitim programının, deney grubundaki katılımcıların ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma Boyutu’nun toplamından ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların arttırılmasına anlamlı düzeyde katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın 4.0, 4.1, 4.2, 4.3 ve 4.4 numaralı denenceleri doğrulanmamıştır.

4.2. Sontest-İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

4.2.1. ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Düzeyi Ölçeği’nden Alınan Sontest-İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denenceye dair bulgular sınanmıştır.

Denence 5.0: Deney ve kontrol grubunun ‘Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Deney ve kontrol grubunda bulunan katılımcıların ‘Çiftlerarası Şiddeti Kabul Ölçeği’nden aldıkları sontest ve izleme testi puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo19’da yer almaktadır.

Tablo 19

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (N=14)				Kontrol Grubu (N=15)			
	Sontest		İzleme		Sontest		İzleme	
Ölçek	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
ÇAŞKÖ	11.27	.59	11.43	1.34	14.74	8.64	12.33	2.82

ÇAŞKÖ=Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği

Tablo 19 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği’nden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığı, İlişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi istatistiksel analiz yöntemi ile

incelenmiştir. Analiz sürecinde deney ve kontrol grubuna ait veriler ayrı ayrı analiz edilmiş, elde edilen bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20

Deney Grubundaki Katılımcıların Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Sontest ve İzleme Puanlarının Karşılaştırılması

Gruplar	Sontest-İzleme	N	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamı	z	P
Deney Grubu	Negatif Sıra	3	2.67	8.00	.137*	.891
	Pozitif Sıra	2	3.50	7.00		
	Eşit	9				
Kontrol grubu	Negatif Sıra	6	4.17	25.00	.981*	.326
	Pozitif Sıra	2	5.50	11.00		
	Eşit	7				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 20 incelendiğinde deney grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($z = -.137$; $p > .05$) görülmüştür. Benzer şekilde kontrol grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı ($z = -.981$; $p > .05$) belirlenmiştir.

Bu bulgular doğrultusunda, sontest ve izleme testi arasında geçen zamanda deney ve kontrol grubundaki katılımcıların çiftler arası şiddeti kabul düzeylerinde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırmanın 5.0 numaralı denencesi doğrulanmıştır.

4.2.2. ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalığı Ölçeği’nden Alınan

Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denencelere dair bulgular sıranmıştır

Denence 6.0: Deney ve kontrol grubunun ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 6.1: Deney ve kontrol grubunun ‘İlişkiyi Sürdürme’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 6.2: Deney ve kontrol grubunun ‘İlişkiyi Yönetme’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 6.3: Deney ve kontrol grubunun ‘İlişkiyle İlgili Yargılar’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların RİDİFÖ’nün toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (N=14)				Kontrol Grubu (N=15)			
	Sontest		İzleme		Sontest		İzleme	
Ölçek	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
RİDİFÖ toplam	70.73	7.69	72.71	6.87	66.68	7.85	68.93	7.25
İS	31.67	3.20	32.50	3.20	29.14	3.92	31.27	3.65
İYÖ	16.80	4.62	17.79	2.36	16.13	2.17	15.67	3.64
İY	22.27	3.10	22.43	2.62	21.40	3.00	22.00	2.73

RİDİFÖ toplam=Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puanı, İS=İlişkiyi Sürdürme, İYÖ=İlişkiyi Yönetme, İY=İlişkiyle İlgili Yargılar

Tablo 21 incelendiğinde deney grubundaki katılımcıların sontest RİDİFÖtoplam ortalama puanının $\bar{x}=70.73$ iken, bu değer izleme testinde $\bar{x}= 72.71$ olduğu; kontrol grubu katılımcılarının aynı ortalama puanlarının sırasıyla $\bar{x}= 66.68$ ve $\bar{x}= 68.93$ olduğu görülmektedir. Benzer şekilde deney grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi ortalama puanlarının sırasıyla İlişkiyi Sürdürme için $\bar{x}=31.67$ ve $\bar{x}= 32.50$; İlişkiyi Yönetme için $\bar{x}= 16.80$ ve $\bar{x}= 17.79$; İlişkiyle İlgili Yargılar için $\bar{x}=22.27$ ve $\bar{x}= 22.43$ olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların deney sontest ve izleme testi ortalama puanlarında değişim ise sırasıyla, İlişkiyi Sürdürme için $\bar{x}=29.14$ ve $\bar{x}= 31.27$; İlişkiyi Yönetme için $\bar{x}= 16.13$ ve $\bar{x}= 15.67$; İlişkiyle İlgili Yargılar için $\bar{x}=21.40$ ve $\bar{x}= 22.00$ şeklindedir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puanı ve tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasındaki bu değişimin anlamlı olup olmadığına parametrik olmayan yöntemlerden İlişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 22’de yer verilmiştir.

Tablo 22

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar	İzleme-Sontest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
RİDİFÖtoplam	Deney	Negatif sıra	5	5.00	25.00	1.10*	.271
		Pozitif Sıra	7	7.57	53.00		
		Eşit	2				
	Kontrol	Negatif sıra	6	7.92	47.50	.711*	.477
		Pozitif Sıra	9	8.06	72.50		
		Eşit	0				
İlişkiyi Sürdürme	Deney	Negatif sıra	1	6.50	6.50	2.172*	.030
		Pozitif Sıra	9	5.39	48.50		
		Eşit	4				
	Kontrol	Negatif sıra	5	4.90	24.50	1.471*	.141
		Pozitif Sıra	8	8.31	66.50		
		Eşit	2				
İlişkiyi Yönetme	Deney	Negatif sıra	6	4.50	27.00	.051*	.959
		Pozitif Sıra	4	7.00	28.00		
		Eşit	4				
	Kontrol	Negatif sıra	8	5.75	46.00	.035*	.972
		Pozitif Sıra	5	9.00	45.00		
		Eşit	2				
İlişkiyle İlgili Yargılar	Deney	Negatif sıra	3	4.00	12.00	3.444*	.731
		Pozitif Sıra	4	4.00	16.00		
		Eşit	7				
	Kontrol	Negatif sıra	6	5.50	33.00	.475*	.635
		Pozitif Sıra	6	7.50	45.00		
		Eşit	3				

*Negatif sıralar temeline dayalı

RİDİFÖtoplam=Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puanı

Tablo 22 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ortalama puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında RİDİFÖtoplam ($z=-1.10$; $p<.05$) ve İlişkiyi Yönetme ($z=-.051$; $p<.05$), İlişkiyle İlgili Yargılar ($z=-3.444$; $p<.05$) alt ölçeklerinin ortalama puanları için anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Sadece deney grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında İlişkiyi Sürdürme ($z=-2.172$; $p>.05$) alt ölçeği için anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Kontrol grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında RİDİFÖ'nün toplamı ($z=-.408$; $p<.05$) ve alt ölçekleri [İlişkiyi Sürdürme ($z=-1.471$; $p<.05$), İlişkiyi Yönetme ($z=-.035$; $p<.05$), İlişkiyle İlgili Yargılar ($z=-.475$; $p<.05$)] için anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

Bu bulgular doğrultusunda, sontest ve izleme testi arasında geçen zamanda her iki grupta da katılımcıların Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği toplam puan ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. Sadece deney grubundaki katılımcıların İlişkiyi Sürdürme alt ölçeğinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu farklılık, deney grubundaki katılımcıların ilişkiyi sürdürme ile ilgili farkındalık düzeylerinin psiko-eğitim süreci bittikten sonra da artarak devam ettiği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak araştırmanın 6.0, 6.2 ve 6.3 numaralı denenceleri doğrulanmış; 6.1 numaralı denencesi doğrulanmamıştır.

4.2.3. ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği’nden Alınan Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

4.2.3.1. ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama Boyutu’ndan Alınan Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denencelere dair bulgular sınanmıştır

Denence 7.0: Deney ve kontrol grubunun ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama Boyutu’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.1: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Kontrol’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.2: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Aşağılama’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.3: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Düşmanca Geri Çekilme’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 7.4: Deney ve kontrol grubunun ‘Uygulama Tehdit’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama’ boyutunun toplamından ve alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 23’te yer almaktadır.

Tablo 23

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ Uygulama Boyutunun Toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (n=14)				Kontrol Grubu (n=15)			
	Sontest		İzleme		Sontest		İzleme	
Ölçek	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
ÇBDİÖ uyg. toplam	22.27	16.51	9.64	5.80	22.16	24.94	16.67	25.11
Kontrol	5.60	4.39	2.00	2.22	7.40	10.73	4.60	10.11
Aşağılama	3.67	6.56	.50	.94	1.53	2.29	1.73	4.37
Düş. geri çekilme	11.60	8.94	6.50	4.36	11.16	10.27	8.60	11.22
Tehdit	1.40	2.35	.64	1.08	2.07	3.94	1.73	3.77

ÇBDİÖ uyg. toplam=Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutu toplam puanı,

Düş.geri çekilme=Düşmanca geri çekilme

Tablo 23 incelendiğinde deney grubundaki katılımcıların sontest ÇBDİÖ Uygulama boyutu toplam ortalama puanının $\bar{x}=22.27$ iken, bu değer izleme testinde $\bar{x}= 9.64$ olduğu; kontrol grubu katılımcılarının aynı ortalama puanlarının sırasıyla $\bar{x}= 22.16$ ve $\bar{x}= 16.67$ olduğu görülmektedir. Benzer şekilde deney grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi ortalama puanlarının sırasıyla Kontrol için $\bar{x}=5.60$ ve $\bar{x}= 2.00$; Aşağılama için $\bar{x}= 3.67$ ve $\bar{x}= .50$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=11.60$ ve $\bar{x}= 6.50$; Tehdit için $\bar{x}=1.40$ ve $\bar{x}= .64$ olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi ortalama puanlarındaki değişim ise sırasıyla, Kontrol için $\bar{x}=7.40$ ve $\bar{x}= 4.60$; Aşağılama için $\bar{x}= 1.53$ ve $\bar{x}= 1.73$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=11.16$ ve $\bar{x}=8.60$; Tehdit için $\bar{x}=2.07$ ve $\bar{x}=1.73$ şeklindedir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutu toplam puanı ve tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasındaki bu değişimin anlamlı olup olmadığına parametrik olmayan yöntemlerden İlişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 24'te yer verilmiştir.

Tablo 24

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların ÇBDİÖ Uygulama Boyutu ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Puanlarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar	İzleme-Sontest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
ÇBDİÖ Uygulama Toplam	Deney	Negatif sıra	8	8.00	64.00	1.963*	.050
		Pozitif Sıra	4	3.50	14.00		
		Eşit	2				
	Kontrol	Negatif sıra	9	6.94	62.50	1.188*	.235
		Pozitif Sıra	4	7.13	28.50		
		Eşit	2				
Uygulama Kontrol	Deney	Negatif sıra	10	6.75	67.50	2.255*	.024
		Pozitif Sıra	2	5.25	10.50		
		Eşit	2				
	Kontrol	Negatif sıra	9	6.67	60.00	1.649*	.099
		Pozitif Sıra	3	6.00	18.00		
		Eşit	3				
Uygulama Aşağılama	Deney	Negatif sıra	8	4.50	36.00	2.555*	.011
		Pozitif Sıra	0	.00	.00		
		Eşit	6				
	Kontrol	Negatif sıra	5	5.50	27.50	0.000*	1.00
		Pozitif Sıra	5	5.50	27.50		
		Eşit	5				
Uygulama Düş. geri çekilme	Deney	Negatif sıra	9	6.33	57.00	1.414*	.157
		Pozitif Sıra	3	7.00	21.00		
		Eşit	2				
	Kontrol	Negatif sıra	8	7.31	58.50	.910*	.363
		Pozitif Sıra	5	6.50	32.50		
		Eşit	2				
Uygulama Tehdit	Deney	Negatif sıra	3	3.83	11.50	1.084*	.279
		Pozitif Sıra	2	1.75	3.50		
		Eşit	9				
	Kontrol	Negatif sıra	4	3.75	15.00	.170*	.865
		Pozitif Sıra	3	4.33	13.00		
		Eşit	8				

*Negatif sıralar temeline dayalı

ÇBDİÖ Uygulama Toplam=Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutu toplam puanı,
Düş. geri çekilme=Düşmanca geri çekilme

Tablo 24 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama boyutunun kontrol ($z=-2.255$; $p<.05$) ve aşağılama ($z=-2.555$; $p<.05$) alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bunun yanında deney grubundaki katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Uygulama toplamından ($z=-1.963$; $p>.05$) ve düşmanca geri çekilme ($z=-.910$; $p>.05$), tehdit ($z=-1.084$; $p>.05$) alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık

olmadığı belirlenmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların bu puan türlerinden hiçbirinde sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (sırasıyla $z=-1.188$; $p>.05$; $z=-1.649$; $p>.05$; $z=-.000$; $p>.05$; $z=-.910$; $p>.05$; $z=-.170$; $p>.05$).

Bu bulgular, “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın uygulandığı deney grubu katılımcılarının ÇBDİÖ Uygulama boyutunun kontrol ve aşağılama alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında zaman içinde anlamlı bir değişim olduğunu; ancak ÇBDİÖ Uygulama toplam ve düşmanca geri çekilme, tehdit alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında zamanla bir değişim olmadığını göstermektedir. Bu durumda araştırmanın 7.1 ve 7.2 numaralı denencelerini doğrulanmamış ancak 7.0, 7.3 ve 7.4 numaralı denenceleri doğrulanmıştır.

4.2.3.2 ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma Boyutu’ndan Alınan Sontest ve İzleme Testi Puan Ortalamaları Arasındaki Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında şu denencelere dair bulgular sınanmıştır

Denence 8.0: Deney ve kontrol grubunun ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.1: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Kontrol’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.2: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Aşağılama’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.3: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Düşmanca Geri Çekilme’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Denence 8.4: Deney ve kontrol grubunun ‘Maruz Kalma Tehdit’ sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ‘Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma’ boyutunun toplamından ve alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 25’te yer almaktadır.

Tablo 25

Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Katılımcıların ÇBDİÖ Maruz Kalma Boyutunun toplamından ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	Deney Grubu (n=14)				Kontrol Grubu (n=15)			
	Sontest		İzleme		Sontest		İzleme	
Ölçek	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss	$\bar{x}$	Ss
ÇBDİÖ mar. kal. toplam	31.62	24.86	11.57	9.14	26.93	27.14	2.87	30.32
Kontrol	10.79	8.90	4.21	3.98	8.33	10.92	6.27	10.37
Aşağılama	5.60	9.56	1.29	1.94	2.00	4.21	2.27	6.28
Düş. geri çekilme	13.40	9.51	5.79	4.81	13.40	10.13	9.20	11.48
Tehdit	1.83	2.94	.29	.61	3.20	6.33	3.13	6.94

ÇBDİÖ mar. kal. toplam=Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutu toplam puanı,
Düş.geri çekilme=Düşmanca geri çekilme

Tablo 25 incelendiğinde deney grubundaki katılımcıların sontest ÇBDİÖ Maruz Kalma boyutu toplam ortalama puanının $\bar{x}=31.62$ iken, bu değer izleme testinde $\bar{x}=11.57$ olduğu; kontrol grubu katılımcılarının aynı ortalama puanlarının sırasıyla $\bar{x}=26.93$ ve $\bar{x}=2.87$ olduğu görülmektedir. Benzer şekilde deney grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi ortalama puanlarının sırasıyla Kontrol için $\bar{x}=10.79$ ve $\bar{x}=4.21$; Aşağılama için $\bar{x}=5.60$ ve $\bar{x}=1.28$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=13.40$ ve $\bar{x}=5.78$; Tehdit için $\bar{x}=1.83$ ve $\bar{x}=0.28$ olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi ortalama puanlarındaki değişim ise sırasıyla, Kontrol için $\bar{x}=8.33$ ve $\bar{x}=6.27$; Aşağılama için $\bar{x}=2.00$ ve $\bar{x}=2.27$; Düşmanca Geri Çekilme için $\bar{x}=13.40$ ve $\bar{x}=9.20$; Tehdit için $\bar{x}=3.20$ ve $\bar{x}=3.13$ şeklindedir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutu toplam puanı ve tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasındaki bu değişimin anlamlı olup olmadığına parametrik olmayan yöntemlerden İlişkili Ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 26'da yer verilmiştir.

Tablo 26

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların ÇBDİÖ Maruz Kalma Boyutu ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Sontest ve İzleme Puanlarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Gruplar	İzleme-Sontest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
ÇBDİÖ Maruz Kalma Toplam	Deney	Negatif sıra	10	7.50	75.00	2.063*	.039
		Pozitif Sıra	3	5.33	16.00		
		Eşit	1				
	Kontrol	Negatif sıra	9	6.72	60.50	1.049*	.294
		Pozitif Sıra	4	7.63	30.50		
		Eşit	2				
Maruz Kalma Kontrol	Deney	Negatif sıra	8	6.94	55.50	2.003*	.045
		Pozitif Sıra	3	3.50	10.50		
		Eşit	3				
	Kontrol	Negatif sıra	8	6.50	52.00	1.021*	.307
		Pozitif Sıra	4	6.50	26.00		
		Eşit	3				
Maruz Kalma Aşağılama	Deney	Negatif sıra	8	6.31	50.50	1.560*	.119
		Pozitif Sıra	3	5.17	15.50		
		Eşit	3				
	Kontrol	Negatif sıra	4	3.38	13.50	.086*	.931
		Pozitif Sıra	3	4.83	14.50		
		Eşit	8				
Maruz Kalma Düşmanca geri çekilme	Deney	Negatif sıra	9	7.94	71.50	1.819*	.069
		Pozitif Sıra	4	4.88	19.50		
		Eşit	1				
	Kontrol	Negatif sıra	10	6.60	66.00	.1435*	.151
		Pozitif Sıra	3	8.33	25.00		
		Eşit	2				
Maruz Kalma Tehdit	Deney	Negatif sıra	5	3.80	19.00	1.787*	.074
		Pozitif Sıra	1	2.00	2.00		
		Eşit	8				
	Kontrol	Negatif sıra	4	3.25	13.00	.169*	.866
		Pozitif Sıra	3	5.00	15.00		
		Eşit	8				

*Negatif sıralar temeline dayalı

ÇBDİÖ Maruz Kalma Toplam:Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutu toplam puanı

Tablo 26 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki katılımcıların sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre, deney grubundaki katılımcıların ÇBDİÖ Maruz Kalma toplam ($z=2.063$; $p<.05$) ve Kontrol ($z=-2.003$; $p<.05$) alt ölçeğinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bunun yanında deney grubundaki katılımcıların Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği Maruz Kalma boyutunun aşağılama ($z=-1.560$; $p>.05$), düşmanca geri çekilme ($z=-1.819$; $p>.05$) ve tehdit ($z=-1.787$; $p>.05$) alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Kontrol

grubundaki katılımcıların bu puan türlerinden hiçbirinde sontest ve izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (sırasıyla $z=-1.049$; $p>.05$; $z=-1.021$; $p>.05$; $z=-.086$; $p>.05$; $z=-1.435$; $p>.05$; $z=-.169$; $p>.05$).

Bu bulgular, “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın uygulandığı deney grubu katılımcılarının ÇBDİÖ Maruz Kalma toplam ve Kontrol alt ölçeğinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında zaman içinde anlamlı bir değişim olduğunu; ancak Aşağılama, Düşmanca Geri Çekilme ve Tehdit alt ölçeklerinden aldıkları sontest ve izleme testi puanları arasında zamanla bir değişim olmadığını göstermektedir. Bu durumda araştırmanın 8.0 ve 8.1 numaralı denenceleri doğrulanmamış; ancak 8.2, 8.3 ve 8.4 numaralı denenceleri doğrulanmıştır.

4.3. Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Bu bölümde deney grubundaki katılımcıların “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın süreçten elde ettikleri kazanımlara ilişkin değerlendirmeleri ve uygulamanın etkililiğine ilişkin görüşleri sunulmuştur. Veriler sonlandırma oturumunda hemen sonra odak grup görüşmesi yapılarak toplanmıştır. Bulguların sunumunda katılımcıların odak grup görüşmesinde söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Gizlilik gereği isimleri “K” ile kodlanmış ve transkriptlerdeki sıralamaya göre 1-15'e kadar olan numaralar verilmiştir.

4.3.1. Programın Günlük Yaşamlarına ve İlişkilerine Etkilerine Yönelik Değerlendirmeleri

“Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın katılımcıların yaşamlarına ve ilişkilerine ne gibi etkileri olduğu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 27’de yer almaktadır.

Tablo 27

Programın Katılımcıların Günlük Yaşamlarına ve İlişkilerine Etkisi

Yanıtlar	Frekans
Etkin dinlemeyi öğrendim	5
İletişim engellerini fark etmeye başladım	2
İletişimsizliğin ilişkiyi bozduğunu fark ettim	2
Duygusal istismarın ne olduğunu ve dışarıdan nasıl görüldüğünü fark ettim	2
İlişkide sınırlarımı çizmeyi öğrendim	2
Yalnız olmadığımı fark ettim	1
Empati kurmayı öğrendim	1
Ben dilini kullanmayı öğrendim	1

Tablo 27 incelendiğinde katılımcıların yarısına yakını bu süreçte etkin dinlemeyi öğrendiğini ifade etmiştir. Daha az sayıda katılımcı ise iletişim engellerini fark etmeye başladığını, iletişimsizliğin ilişkiyi bozduğunu fark ettiğini, duygusal istismarın ne olduğunu ve dışarıdan nasıl görüldüğünü fark ettiğini, yalnız olmadığını fark ettiğini, empati kurmayı öğrendiğini ve ben dilini kullanmayı öğrendiğini belirtmiştir.

İki katılımcının psiko-eğitim sürecinin yaşamına ve ilişkilerine katkısı ile ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

“Ben de aynı şekilde iletişim konusundaki oturumda fazlasıyla verim aldığımı fark ettim. Hayatıma da uyarladım bayağı bir. Hatta geçenlerde bir arkadaşımın kız arkadaşı ile ilgili bir sıkıntısı vardı. Bayağı rahatladığını hissettim. Kendisi de geri dönüt olarak bayağı iyi geldiğini söyledi.” (K4)

“Ben burada paylaştıkça yalnız olmadığımı anladım bazı konularda.....yani mesela eski ilişkimde yaşadığım problemleri sadece ben yaşamıyordum. Çünkü hep sadece benim başıma mı geliyor diyordum ama fark ettim ki öyle değilmiş.”(K7)

4.3.2. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı’nda En Çok Akılda Kalan Oturum

Katılımcılara ikinci olarak, “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın oturumlarından en çok hangisinin akıllarında kaldığı ve bunun nedeni sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28

Programda Katılımcıların En Çok Akılda Kalan Oturum ve Nedeni

Yanıtlar	Frekans	Nedenler
Yaşam İrmağı	3	Yaşadığım ve atlattığım zorlukları hatırladım
İletişim engelleri	3	Empati kurmama yardımcı oldu İletişime tarafsız olarak bakmamı sağladı
Duygusal istismar senaryoları	2	Duygusal istismarın zararını fark ettim Yaşadıklarına çok yakındı
Toplumsal cinsiyet ve masallar	2	Şiddete kültürün etkisini fark ettim
Etkin dinleme	2	
Toplumsal mitler	1	Sınırlarımı fark ettim
Ben dili	1	
Şiddet döngüsü	1	

Tablo 28 incelendiğinde katılımcılar en çok yaşam ırmağı ve iletişim engelleri ile ilgili oturumlardan etkilendiklerini belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ise duygusal istismar senaryolarının canlandırıldığı oturumdan, toplumsal cinsiyet ve masallar

oturumundan, etkin dinleme oturumundan, toplumsal mitler, ben dili ve şiddet döngüsünün ele alındığı oturumlardan etkilendiklerini belirtmişlerdir.

İki katılımcının psiko-eğitim sürecinin yaşamına ve ilişkilerine katkısı ile ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

“Yaşam ırmağı.....Çünkü geçmişime göttürdü beni. Unuttuğum şeyleri hatırladım. Yaşadığım zorluklar geçirdiğim zor zamanları hatırladım. Geçirdiğim zor zamanları falan hatırladım.”(K1)

“Beni de iletişim engelleri çok etkiledi Yani onlar iletişim kurarken böyle dışarıdan bakmak tamamen objektif olarak.”(K12)

4.3.3. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-Eğitim Programı’nın ve Sürecin Olumlu ve Olumsuz Bulduğunuz Yanları

Katılımcılara üçüncü olarak programın olumlu ve olumsuz yanlarının neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 29’da yer almaktadır.

Tablo 29

Programın Olumlu ve Olumsuz Yanları

	Yanıtlar	Frekans
Olumlu Yanlar	Karşı cinsin düşüncelerini duymamı sağladı	2
	Tüm üyelerin kendisiyle ilgili paylaşım yapması	1
	Oturumun başında konuyla ilgili ısınma etkinliklerinin yapılması	1
	Canlandırma yapılması	1
	Farkındalığım arttı	1
	Partnerimi anlamaya çalıştım	1
	Grup üyelerinin iyi seçilmişti	1
	Oturma düzeninin yuvarlak olması	1
Olumsuz Yanlar	Gün boyu okulda olmak	1
	Oturumdan derse gitmek zorunda olmak	1

Tablo 29 incelendiğinde katılımcıların süreci genel olarak olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcılar karşı cinsin düşüncelerini duyma, tüm üyelerin paylaşımda bulunması, konuyla ilgili ısınma etkinliklerinin yapılması, canlandırmaların yapılması, farkındalığın artması, partnerini anlamaya çalışma, grup üyelerinin konuyla ilgili olması ve oturma düzeninin yuvarlak olması gibi olumlu özelliklerin onlara iyi geldiğini belirtmişlerdir. İki katılımcı ise gün boyu okulda olmak ve psiko-eğitimden sonra derse gitmek zorunda olmak gibi olumsuzlukların süreçteki verimlerini düşürdüğünü belirtmişlerdir.

İki katılımcının psiko-eğitim süreciyle ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

“Benim şey oldu mesela, herkesin kendinden bir şey anlatması, samimi olan duyguları ortaya koyduğunu düşündüm. O bana iyi geldi. Zaten buradan çıkınca hep kız arkadaşım diyor ki pamuk gibi olup gelmişsin falan diyor. O açıdan olumlu olduğunu düşünüyorum. Bana da olumlu şeyler kattı yani.”(K3)

“Benim için olumlu yani şeydi, bir şeyle ilgili bir konuya giriş yapmadan önce o konu ile ilgili uygulama yapıyorduk. Böyle aklıma hep şey geliyor mesela. Sınırı biz sınırlarla ilgili konuşmadan önce böyle ayağa kalktık. Birbirimizi geçme gibi hareketler yaptık. Ya da ne bileyim iletişim problemlerinden önce burada taçları taktık ya da bir şekilde canlandırdık. Canlandırma olayı benim için olumlu bir şey. Daha da çünkü kalıcı olmasını sağlıyor. Olumsuz yanı benim açımdan sabah 8’de geliyorum, 3’e kadar buradayım. Bir de 3’ten sonra da burada olmak benim için zorluktu. Başka da bir sıkıntı yoktu diye düşünüyorum.”(K2)

4.3.4. Süreçten Memnuniyetin Değerlendirmesi

Katılımcılara dördüncü soru olarak süreçten memnuniyet düzeylerini 0 ile 10 arasında değerlendirmeleri ve bu puanın onlar için ne anlama geldiğini açıklamaları istenmiştir. Katılımcıların yarısına yakını (f=7) süreçten memnuniyet düzeyine “10 puan” vermiştir. Daha az sayıda katılımcı (f=2) süreçten memnuniyet düzeyine “9 puan” vermiştir. Süreçten memnuniyet düzeyine “8 puan” veren katılımcı sayısı ise 2’dir. Bir katılımcı ise süreçten memnuniyet düzeyine “7 puan” vermiştir.

İki katılımcının psiko-eğitim sürecinden memnuniyet düzeyleri ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

“Benim için de 8 olurdu herhalde. 8 olmasının nedeni de bu oturumlarda açıkçası arkadaşların yani yargılamak da istemiyorum, arkadaşların anlattığı şeyler çok genel ve sıradan konulardı ve sürekli bu gibi konuların tartışılıp konuşulması, hiçbir şekilde hiçbir şeyin değişmemesi beni biraz sıkıyordu en baştaki süreçte yani. Sonrasında daha farklı oldu ama. Dediğim gibi uygulamaya ya da kendi hayatımda da değiştirmeye başlayınca daha iyi oldu benim için.”(K11).

“Hocam ben düşünüyorum hani olumsuz bir şey veya diyecek bir şey bulamıyorum yani. Katılmadığım oturumlar için de bir şey söyleyemem yani. Zaman olarak evet ben de 8’den 5’e kadar buradayım, yani burayla ilgili 5’e kadar buradayım.

Ama bunu zaten bilerek işaretledim ondan da şey değilim. Olumsuz bir şey de olmadı onun için 10 vermek istiyorum.”(K1)

4.3.5. Bu Programın Daha Etkili Olabilmesi İçin Öneriler

Katılımcılar en son soru olarak sürecin daha iyi olabilmesi adına önerilerinin neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30

Programın Daha Etkili Olması İçin Öneriler

Yanıtlar	Frekans
Haftada 2 gün 1’er saat yapılabilir	1
Her oturumun sonunda haftaya neler yapılacağı söylenebilirdi	1
Oturum sayısı daha fazla olabilirdi.	1
Bir önerim yok	8

Tablo 30 incelendiğinde katılımcıların oturumların haftada 2 gün 1’er saat yapılması, her oturumun sonunda haftaya neler yapılacağı ile ilgili bilgi verilmesi, oturum sayısının daha fazla olması gibi önerilerde bulundukları görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası da programında bu hali ile yeterli olduğunu ve bir önerisi olmadığını ifade etmiştir.

İki katılımcının psiko-eğitim süreci ile ilgili önerileri aşağıda yer almaktadır.

“Hocam mesela diyelim bugünkü oturumu yaptık. Haftaya ne yapacağımızla ilgili bilgi verip bizde merak uyandırmak gibi bir konuşma olabilirdi. Genelde “her zaman nasıl geldiniz, nasıl gidiyorsunuz?” diye sormanız aslında güzel hani etkinlik gibi. Ama haftaya ne konuşacağımızla ilgili de küçük bir son bilgilendirme de güzel olabilirdi yani. Haftaları birbirine bağlamak açısından.”(K6)

“...Çünkü yani şu an belli bir ivme kazanmıştık aslında ve bunun devamında daha fazla şey görebilirdik diye düşünüyorum....Evet, istismar ve iletişimle ilgili. Evet biz burada farkındalığı aldık ama bunun üstüne daha fazla ne yapabiliriz, nasıl biz bir şeye yönelebiliriz gibi, belki bu konuda eksik olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında direkt koşa koşa geldiğim seanslara. Alarm kurdum unutmayayım diye.”(K3)

Deney grubundaki katılımcılarla “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı” ile ilgili odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşme sonucunda, katılımcılar genel olarak süreçten memnun olduklarını, süreç sonunda duygusal istismar farkındalık düzeylerinin arttığını ve süreçte birçok oturumdan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, psiko-eğitim programının karşı cinsin düşüncelerini duymak, tüm üyelerin kendisiyle ilgili paylaşım yapması, konuyla ilgili farkındalıklarının artması gibi birçok katkısının olduğunu belirtmişlerdir. Olumsuz yanlarla ilgili verilen geribildirimlerin ise programın yapısıyla ilgili değil, uygulama zamanı ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde öncelikle “Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı”nın üniversite öğrencileri üzerindeki etkisine ilişkin tartışma ve yorumlara yer verilmiştir. Ardından da psiko-eğitim programına katılan üniversite öğrencilerinin sürece ilişkin görüşlerinin yer aldığı nitel verilerin tartışma ve yorumlarına yer verilmiştir.

5.1. Nicel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu bölümde nicel bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar yer almaktadır.

5.1.1. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın Çiftler Arası Şiddeti Kabul Ölçeği Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu bölümde duygusal istismar farkındalığı psiko-eğitim programının üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeyleri üzerindeki etkisi ve bu etkinin uzun süreli kalıcılığını test etmek üzere oluşturulan denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Söz konusu denencelere ait yapılan istatistiksel analizler sonucunda duygusal istismar farkındalığı psiko-eğitim programının deney grubundaki öğrencilerin çiftler arası şiddeti kabul düzeyleri puanlarının düşmesinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Üç ay sonra yapılan izleme ölçümünde de bu etkinin devam ettiği görülmüştür.

Alan yazın incelendiğinde, bireylerin yakın ilişkide şiddete yönelik olumlu tutumlara sahip olmaları ile şiddet içeren bir ilişki içinde bulunmalarının ilişkili olduğu görülmektedir (Archer & Graham-Kevan, 2003; Carr & VanDeusen, 2002; Follingstad, Bradley, Laughlin & Burke, 1999; Nabors ve diğerleri, 2006; Toplu-Demirtaş, 2015). Hatta şiddete yönelik olumlu tutumun flört şiddetinin yordayıcısı olduğunu ortaya koyan çalışma sonuçları mevcuttur (Archer & Graham-Kevan, 2003; Greene & Bogo, 2002; Machado, Caridade & Martins, 2010; Nabors, Dietz, & Jasinski, 2006). Bu nedenle flört şiddetini önleme programlarında şiddetin türleri, kişiye verdiği zarar,

şiddetin kabul edilebilir bir çatışma çözme yöntemi olmadığı ve şiddetle ilgili normlara değinildiği görülmektedir (Antle ve diğerleri, 2011; Avery-Leaf ve diğerleri, 1997; Boegler-Daum, 1999; Doud, 2016; Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2017; Evans, 2017; Fawson, 2012; Foshee ve diğerleri, 2005; Hays ve diğerleri, 2015; Moreno, 2017; Peterson 2014; Roberts, 2009; Rozen & Bezold, 1996; Schwartz ve diğerleri, 2006; Silverman, 2000; Turner, 2006; Üstünel, 2020). Bu çalışma kapsamında da alan yazındaki koruyucu-önleyici çalışmalarda olduğu gibi şiddetin türleri, kişiye verdiği zarar ve kabul edilemez bir davranış olması üzerinde durulmuş ve özellikle duygusal istismar davranışı yerine kişilerin kullanabilecekleri becerileri geliştirmeleri hedeflenmiştir. Araştırma sonucu dikkate alındığında yapılan çalışmaların katılımcıların çiftler arası şiddeti kabul düzeylerini azaltmada etkili olduğu söylenebilir.

Çalışma sonucunda elde edilen bu bulgu, alan yazında yer alan flört şiddetini önlemeye yönelik deneysel nitelikteki araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2017; Foshee ve diğerleri, 2005; Peterson 2014; Özdere & Kürtül, 2018). Foshee ve diğerleri (2005) tarafından okul temelli olarak geliştirilen Güvenli Flört (Safe Date) programının ergenlerde şiddet normları ve cinsiyet rolü normları ile ilgili farkındalık oluşturduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Peterson (2014) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada hem geleneksel bilgi verme yönteminin hem de izleyicilere (bystander) yönelik olarak uygulanan programın, üniversite öğrencilerinin cinsiyete dayalı şiddeti kabul düzeylerini düşürdüğünü belirlemiştir.

5.1.2. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı'nın Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu bölümde duygusal istismar farkındalığı psiko-eğitim programının üniversite öğrencilerinin duygusal istismar farkındalık düzeyi üzerindeki etkisi ve bu etkinin uzun süreli kalıcılığını test etmek üzere oluşturulan denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Söz konusu denencelere ait yapılan istatistiksel analizler sonucunda duygusal istismar farkındalığı psiko-eğitim programının deney grubundaki öğrencilerin duygusal istismar farkındalık düzeylerinin toplamı, ilişkiyi sürdürme ve ilişkiyle ilgili yargılar puanlarının artmasında anlamlı bir etkisinin olduğu ve bu etkinin uzun süreli kalıcılığının izleme ölçümünde de devam ettiği görülmüştür. Ancak duygusal istismar

farkındalığı psiko-eğitim programının, deney grubundaki öğrencilerin ilişkiyi yönetme puanlarında anlamlı bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır.

Alan yazında ergen ve genç yetişkinlerin duygusal/psikolojik şiddeti sorun olarak görmek yerine; aşk, sevgi, kıskançlık adı altında normalleştirerek kabullendikleri bilinmektedir (Kaplan, 2020; Toplu-Demirtaş ve diğerleri, 2017; McLeod ve ark., 2014; Sünnetçi, Say, Gümüştepe, Enginkaya, Yıldızdoğan & Yalçın, 2016). Sünnetçi ve diğerleri (2016) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kadın katılımcıların %59.6'sının, erkek katılımcıların ise %70.4'ünün kıskançlığı şiddet olarak görmediğini belirlemişlerdir. Yine aynı çalışmada erkek katılımcıların %97.7'si sevgilisinin giyiminden hoşlanmadığında onu kısıtlayabileceğini ifade etmiştir. Fidan ve Yeşil (2018) üniversite öğrencileri arasında flört ilişkisinin 'sahiplenme' ve 'sahip olma' anlayışıyla değerlendirilmesinin şiddete neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, duygusal istismar farkındalığının romantik ilişkide şiddeti durdurmak için kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Alan yazında üniversite öğrencilerinin şiddet içeren davranış ile kabul edilebilir sevgi davranışı hakkında yanlış inançlara sahip olabileceği; bu nedenle önleme çalışmalarında, romantik ilişkideki şiddetin düzeyi, baş etme stratejileri, çatışma çözümü ve hangi davranışların şiddet olarak değerlendirildiği gibi konulara değinilmesi gerektiği belirtilmektedir (Bird, Stith & Schlada, 1991; Gormley & Lopez, 2010). Bu nedenle de flört şiddetini önleme amaçlı yapılan çalışmaların çoğunda duygusal istismar davranışları ile sevgi davranışları arasındaki farka vurgu yapılmaktadır (Antle ve diğerleri, 2011; Avery-Leaf ve diğerleri, 1997; Boegler-Daum, 1999; Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2017; Doud, 2016; Hays ve diğerleri, 2015; Turner, 2006; Üstünel, 2020). Romantik ilişkide şiddeti önleme çalışmalarında bu vurgunun yapılması, çalışma sonuçlarına yansımaktadır. Örneğin; Hays ve diğerleri (2015) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada uygulanan HEART programının katılımcıların duygusal istismar farkındalık düzeylerini arttırdığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Turner (2006) ise lise öğrencilerine yönelik hazırladığı okul temelli programın katılımcıların flört şiddeti ile ilgili farkındalık düzeylerini arttırdığını saptamıştır.

Bu çalışma kapsamında da ilişkide bulunan şiddet şekilleri ve bunların düzeyi, etkili iletişim becerileri, duygusal istismar davranışları ile sevgi ifadeleri arasındaki farklar gibi konulara değinilmiştir. Bu nedenle deney grubundaki katılımcıların duygusal istismar farkındalık düzeylerinin toplamından, ilişkiyi sürdürme ve ilişkiyle ilgili yargılar alt ölçeklerinden aldıkları puanların artmasının oturumların amacına

ulaştığının bir göstergesi olduğu söylenebilir. Bu artışın ilişkiyi yönetme alt ölçeğinde görülmemesinin, ilişkide mutlaka birilerinin yöneten olması gerektiği konusundaki yaygın inanç ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Alt ölçek maddelerinden bir tanesi “Romantik ilişkide erkeğin kadını yönetmesi duygusal istismardır” şeklindedir. Bu madde, ataerkil kültürde çok yerleşik bir bakış açısıyla ilgilidir. İçinde yaşadığımız kültürde erkeğin; kadının davranışlarından sorumlu olduğu ve normlara uygun davranmayan kadını cezalandırma hakkına sahip olduğu düşüncesi yaygındır. Hatta kadınlar da bu düşüncüyü paylaşmaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılında yapılan Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması raporunda, Türkiye’deki evli kadınların yaklaşık olarak yarısının “kadının davranışlarından erkeğin sorumlu olduğunu” düşündüğü belirlenmiştir (Jansen, Yüksel & Çağatay, 2009). Bu oran maalesef ki 2015 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yinelenen çalışmada da değişmemiştir (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015). Deney grubundaki katılımcıların içinde yaşadıkları toplumdan bağımsız olarak değerlendirilmeleri ise mümkün değildir. Bu bağlamda, yapılan koruyucu önleyici çalışmanın, katılımcıların romantik ilişki ile ilgili bakış açılarında değişim oluştursa da “erkeğin kadını yönetmesi” ile ilgili yerleşik bir bakış açısının değişimi için yeterli olmadığı görülmektedir. Toplumun genelinde yaygın olarak görülen bu bakış açısındaki değişiminin ancak toplum temelli ve sürekli çalışmalarla mümkün olabileceği düşünülmektedir.

5.1.3. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın Çok Boyutlu Duygusal İstismar Ölçeği’nin Uygulama ve Maruz Kalma Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu bölümde duygusal istismar farkındalığı psiko-eğitim programının üniversite öğrencilerinin duygusal istismar uygulama ve duygusal istismara maruz kalma düzeyleri üzerindeki etkisi ve bu etkinin uzun süreli kalıcılığını test etmek üzere oluşturulan denencelere ait bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Söz konusu denencelere ait yapılan istatistiksel analizler sonucunda duygusal istismar farkındalığı psiko-eğitim programının deney grubundaki öğrencilerin duygusal istismar uygulama ve maruz kalma puanlarının düşmesinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Ancak izleme ölçümünde uygulama boyutunun kontrol ve aşağılama puanlarında; maruz kalma boyutunun toplam ve kontrol puanlarında anlamlı bir düşüşün olduğu belirlenmiştir.

Alan yazın incelendiğinde flört şiddetini önleyici nitelikteki deneysel çalışma sonuçlarının, birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Üstünel (2020), flört şiddetiyle ilgili yaptığı deneysel çalışmada, katılımcıların kadınlara karşı düşmanca cinsiyetçilik düzeyleri ve fiziksel şiddete ilişkin olumlu tutumlarında azalma olduğunu; ancak duygularla başa çıkma ve uyum gösterme becerileri, kadınlara karşı korumacı cinsiyetçilik, erkeklere karşı çelişik duygulu cinsiyetçilik ve psikolojik şiddete ilişkin olumlu tutumlarında bir değişim gerçekleşmediğini belirlemiştir. Fawson (2012) flört şiddetini önleyici nitelikteki deneysel çalışması sonucunda, katılımcılarda flört şiddeti uygulama ve flört şiddetine maruz kalma açısından bir farklılık olmadığını bildirmiştir. Foshee ve diğerleri (2005) flört şiddetini önlemek amacıyla yaptıkları deneysel çalışma sonucunda katılımcıların flörtte psikolojik şiddet, orta düzey fiziksel şiddet ve cinsel şiddet uygulayıcısı olma düzeylerinde ve orta düzey fiziksel şiddete maruz kalma düzeylerinde anlamlı değişimler olduğunu belirlemişlerdir. Bunun yanında flört şiddeti ile ilgili tutumları değiştirmekte etkili olmasına rağmen; flört şiddeti ile ilgili davranışları değiştirme konusunda etkisiz olan çalışmalar da vardır (Silverman, 2000; Roberts, 2009; Avery-Leaf ve diğerleri, 1997). Nitekim, Cornelius ve Resseguie (2007) da şiddeti önlemeye yönelik programların bu yetersizliğini dile getirmiş ve koruyucu-önleyici çalışmalarda problem çözme becerilerine odaklanmak gerektiğini belirtmişlerdir. Alan yazındaki bu bilgilerden hareketle, bu çalışma sonucunda davranış değişiminin sınırlı oluşu ve değişimin izleme testinde belirlenmesinin, şiddet davranışının yapısıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bilindiği gibi, şiddet davranışının bireysel, ailesel, toplumsal ve kültürel birçok boyutu vardır (LaTaillade, Epstein & Werninich, 2006). Bu boyutların farklı şekillerde etkileşimi, bireyin şiddet ile ilgili fikirlerini, düşüncelerini, kabul düzeyini ve şiddet davranışını sergileme ihtimalini etkiler. Bu çalışma kapsamında hazırlanan psiko-eğitim programı ile bireylerin duygusal istismar ve şiddet davranışını etkileyen toplumsal ve bireysel kabulleri fark etmeleri, bu konuda sorumluluk almaları hedeflenmiş ve içerikte etkili iletişim becerileri ile ilgili etkinliklere yer verilmiş olsa da; şiddetin tüm boyutlarına derinlemesine değinmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle, alan yazın ile benzer şekilde bu çalışma kapsamında geliştirilen ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın, davranış değişimini belirli alanlarda sağlamış olabileceği düşünülmektedir.

Duygusal istismar sevgi ile en çok karıştırılan şiddet şeklidir (Fidan & Yeşil, 2018; Papp ve diğerleri, 2017). Yeşil ve Fidan (2018) üniversite öğrencileri ile

yaptıkları araştırma sonucunda katılımcıların flörtü birliktelik ve özel arkadaşlıktan çok, “sahiplenme” ve “sahip olma” anlayışı ile değerlendirdiklerini ve bunun şiddetin ana nedeni olduğunu belirlemişlerdir. Aynı araştırma sonucunda katılımcıların ilişkilerinde yaşadıkları duygusal/psikolojik şiddetin boyutlarından birinin konuşma veya tavırlar ile alay etme olduğunu da belirtmişlerdir. Kaplan (2020) ise yaptığı nitel çalışma sonucunda flört şiddetinin ortaya çıkmasında kıskançlık, sahiplenme duygusu, kontrol sağlama, hâkimiyet oluşturma isteklerin belirleyici olduğunu belirlemiştir. Türkiye’deki üniversite öğrencileriyle yapılan bu çalışma sonuçları, sevgi ile en çok karıştırılan davranışın karşı tarafa hakim olma, onu kontrol etme davranışı olduğunu göstermektedir. Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı kapsamındaki oturumların çoğunda sevgi davranışı ile duygusal istismar davranışları arasındaki farka değinilmiştir. Bu oturumlarda aşağılamanın, “şaka yapmak”; kontrol ve kısıtlamanın, “sevgi” adı altında normalleştirilemeyeceğine değinilmiştir. Bu konuların, deney grubundaki katılımcıların duygusal istismar konusunda yeni bir anlayış geliştirmelerini ve yeni davranışlar denemelerini sağlamış olduğu düşünülebilir. Bunun yanında deney grubunun hem uygulama hem maruz kalma boyutlarının düşmanca geri çekilme ve tehdit puanlarında değişim olmadığı görülmektedir. Tehdit ile ilgili durum, katılımcıların tehdit alt ölçeğinden aldıkları puanın en başından beri çok düşük olmasından kaynaklanıyor olabilir. Düşmanca geri çekilme alt ölçeğinde bir değişim olmaması ise bu davranışın yapısıyla ilgili olabilir. Bu alt ölçek “Bir konu hakkında konuşmayı reddettim, surat astım/küstüm./Partnerim bir konu hakkında konuşmayı reddetti, surat astı/küstü” , “Partnerim bir sorun hakkında tartışmaya çalışırken, kasıtlı olarak konuyu değiştirdim/Ben bir sorun hakkında tartışmaya çalışırken, partnerim kasıtlı olarak konuyu değiştirdi” şeklinde ifadelerden oluşmaktadır. Engel (2002) bu davranışların, duygusal istismarın hemen göze çarpmayan, üstü kapalı ifade şekilleri olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda üstü kapalı olarak işleyen bu süreci fark etme ve değiştirmenin daha zor olduğu, bu konuda bir değişim sağlayabilmek için daha spesifik çalışmalara ihtiyaç duyulabileceği söylenebilir.

5.2. Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma kapsamında deney grubuna katılan üniversite öğrencilerinin duygusal istismar farkındalığı programına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Deney grubundaki katılımcılar tüm oturumlardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar sürecin

kendilerine katkılarını; etkin dinlemeyi öğrenme, iletişim engellerini fark etme, iletişimsizliğin ilişkiyi bozduğunu fark etme, duygusal istismarın ne olduğunu ve dışarıdan nasıl görüldüğünü fark etme, ilişkide sınır çizmeyi öğrenme, yalnız olmadığını fark etme, empati kurmayı öğrenme, ben dilini kullanmayı öğrenme olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılar oturumlar sayesinde genel olarak yaşadıkları ve atlattıkları zorlukları hatırladıklarını, empati kurma ve iletişime tarafsız bakmayı öğrendiklerini, duygusal istismar senaryolarını kendi yaşadıkları durumlara yakın bulduklarını, duygusal istismarın zararlarını fark ettiklerini, kültürün şiddete etkisini fark ettiklerini ve sınırlarını çizmeyi öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, benzer çalışmalardan elde edilen nitel sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Özcan ve diğerleri (2020) bilgilendirici çalışmaları içeren oturumların öğrencilerde farkındalık yaratan öğretici bir süreç olduğunu belirtmiştir. Özdemir ve Kürtül (2018) ise bir hafta boyunca günde bir saat üniversite öğrencilerine flört şiddeti ile ilgili bilgi verdikleri sürecin sonunda flört ilişkisinde şiddete uğradığını ve şiddete maruz kaldığını belirten kişi sayısının arttığını belirtmişlerdir. Rozen ve Bezold (1996) tarafından flört şiddeti ile ilgili olarak yapılan grup çalışmasının ardından katılımcılar gruba güvendiklerini, ilişkide öz-yeterlilik düzeylerinin artarak kendi sınırlarını belirlediklerini, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirdiklerini ve kendi doğrularını fark ettiklerini belirtmiştir.

Deney grubundaki katılımcılar program aracılığıyla karşı cinsin fikirlerini duymanın onlara iyi geldiğini belirtmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkide şiddeti önleme ve durdurmaya yönelik deneysel çalışmaların bazılarının çiftlere (Woodin & O’Leary, 2010; LaTaillade ve diğerleri, 2006; Renick, Blumberg & Markman, 1992), bazılarının sadece erkeklere (Fals-Stewart & Clinton-Sherrod, 2009; Rivett & Rees, 2004; Dobash, Dobash & Cavanagh, 1999), bazılarının kadınlara (Aisha, 2017; Evans, 2017) bazılarının da cinsiyet ayrımı gözetmeksizin her iki cinsiyete (DeGannes, 2009; Fawson, 2012; Gill, 2003; Hays ve ark., 2015; Lewman, 2001; Peterson, 2014; Roberts, 2009; Vadovic, 2013) yönelik olduğu görülmektedir. Bu çalışma kapsamında karma bir grupta çalışılmıştır. Katılımcılar bu sayede karşı cinsin fikirlerini duyduklarını ve bundan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç, alan yazında genç kadın ve erkeklerin karma bir grupta çalışmayı tercih ettiğini, bu gruplarda birbirlerinin fikirlerini öğrenmenin onlara iyi geldiğini belirten çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Elias-Lambert, Black & Sharma, 2010; Üstünel, 2020).

Katılımcılar, tüm grup üyelerinin kendisiyle ilgili paylaşım yapmasının, her oturumun başında konuyla ilgili ısınma etkinliklerinin yapılmasının, canlandırma yapılmasının, süreçteki üyelerin konuyla ilgili olmasının, oturma düzenin yuvarlak olmasının ve ilişkilerle ilgili farkındalığın artması ile partnerini anlamaya çalışmanın onlara iyi geldiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, alan yazındaki deneysel çalışmalardan elde edilen bulgulara benzerdir. Konuyla ilgili deneysel çalışmalardan sonra katılımcıların, grubun destekleyici özelliğinden yararlandıkları (Rozen & Bezold, 1996), flört şiddeti ile ilgili farkındalıklarının arttığı (Turner, 2006), programdan yararlanarak kendi durumları ile ilgili farkındalıklarının arttığı (Schwartz ve diğerleri, 2006) belirlenmiştir.

Katılımcılar sürecin genelinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ancak, sürecin etkili hale getirilmesi adına bazı önerilerde de bulunmuşlardır. Bunlar; oturumların haftada bir gün iki saat yerine, haftada iki gün birer saat olarak planlanması, her oturumda bir sonraki oturumda neler yapılacağına dair bilgi verilmesi ve oturum sayısının arttırılmasıdır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar ve bundan sonraki çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

1. Bu araştırmada üniversite öğrencilerine uygulanan ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın deney grubundaki katılımcıların çiftler arası şiddeti kabul düzeylerinin düşmesinde etkili olduğu ve uzun dönemde bu etkinin devam ettiği görülmüştür.

2. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerine uygulanan ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın deney grubundaki öğrencilerin romantik ilişkide duygusal istismar farkındalık düzeylerinin artmasında etkili olduğu ve uzun dönemde bu etkinin devam ettiği görülmüştür. Programın, deney grubundaki öğrencilerin ilişkiyi sürdürme ve ilişkiyle ilgili yargılar konularında da farkındalık düzeylerinin artmasında etkili olduğu ve uzun dönemde bu etkinin devam ettiği görülmüştür. Ancak programın, ilişkiyi yönetme konusunda, deney grubundaki öğrencilerin farkındalık düzeylerine bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

3. Deney grubundaki katılımcılara uygulanan ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın katılımcıların romantik ilişkide duygusal istismar uygulama ve maruz kalma düzeyleri üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Ancak uzun dönemde katılımcıların duygusal istismar uygulama boyutunun kontrol ve aşağılama alt ölçeklerinden ve maruz kalma toplam puanı ve kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanların düşmesinde etkili olduğu görülmüştür.

4. Araştırmanın nitel boyutunda ise deney grubundaki üniversite öğrencilerinin duygusal istismar farkındalığı psiko-eğitim programına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Deney grubundaki katılımcılar programın onlara etkin dinleme, iletişim engelleri ve iletişimsizliğin ilişki üzerindeki olumsuz etkisi, duygusal istismar ve dışarıdan nasıl görüldüğü, ilişkide sınır çizme, yalnız olmadığını fark etme, empati kurma, ben dilini kullanma konularında katkı sağladığını belirtmişlerdir. Katılımcılar oturumlar sayesinde

genel olarak yaşadıkları ve atlattıkları zorlukları hatırladıklarını, empati kurma ve iletişime tarafsız bakmayı öğrendiklerini, duygusal istismar senaryolarını kendi yaşadıkları durumlara yakın bulduklarını, duygusal istismarın zararlarını fark ettiklerini, kültürün şiddete etkisini fark ettiklerini ve sınırlarını çizmeyi öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca karşı cinsin ne düşündüğünü öğrenmenin de onlara katkı sağladığını belirtmişlerdir.

6.2. Öneriler

Romantik ilişkide duygusal istismar farkındalığını arttırmaya ve şiddeti önlemeye yönelik olarak geliştirilen ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın üniversite öğrencileri üzerindeki etkisini araştırmaya yönelik olarak yapılan bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda getirilen öneriler, uygulama ve araştırmaya yönelik öneriler olarak iki başlık halinde sunulmuştur.

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Araştırmada geliştirilen ve uygulanan ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’ ile ilgili uygulayıcılara yönelik bir el kitabı hazırlanabilir.
2. ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’ kapsamında verilen bilgiler broşür haline getirilerek üniversite öğrencilerine sunulabilir.
3. Flört şiddeti ile ilgili bilgilerin üniversite öğrencileri arasında yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla, üniversitelerin psikolojik danışma birimlerinde bulunan uzmanların bu konuda eğitilmesi sağlanabilir.
4. Flört şiddeti ile ilgili farkındalık geliştirmek adına, programla ilgili akran eğitimciler yetiştirilerek, bu eğitimcilerin flört şiddeti ile ilgili bilgileri akranlarına aktarmaları sağlanabilir.
5. Program içeriği geliştirilerek üniversite birinci sınıf öğrencilerin alacağı seçmeli bir ders haline getirilebilir.
6. Programın duygusal istismar ile ilgili farkındalığı arttırdığı ancak davranış değişimi yaratma konusunda sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu bilgidен hareketle daha sonraki çalışmalarda davranış değişimine dair daha fazla oturum içeren programlar geliştirilebilir.
7. Bu çalışma flört ilişkisinde duygusal istismarı ele alan bir çalışmadır. Ancak grup çalışmaları sırasında katılımcıların aile içinde ve arkadaşlık ilişkilerinde de

duygusal istismar davranışlarıyla ilgili zorluklar yaşadıkları gözlenmiştir. Daha sonra yapılacak çalışmalar, tüm ilişkilerdeki duygusal istismar davranışlarını ele alınacak şekilde genişletilebilir.

8. Bu çalışma kapsamında hazırlanan oturumların içerikleri değiştirilerek program, bireysel psikolojik danışma oturumlarında çalışmaya uygun hale getirilebilir.

9. Bu çalışma kapsamında, yakın partner şiddeti ile ilgili yasal konulara değinilmemiştir. Sonraki çalışmalarda yasal konuları da içeren flört şiddeti önleme programlarının geliştirilmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6.2.2. Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışma kapsamında geliştirilen program, romantik ilişkide duygusal istismar davranışıyla ilgili farkındalık oluşturmayı ve bu davranışı önlemeyi hedeflemektedir. Başka çalışmalarda romantik ilişkide duygusal istismarın yanında cinsel ve fiziksel şiddeti de içeren programlar geliştirilebilir.

2. Bu çalışma, romantik ilişkide duygusal istismar konusunda önleyici bir çalışmadır ve genel öğrenci popülasyonuna yönelik olarak geliştirilmiştir. İlerleyen çalışmalarda aynı konu ile ilgili duygusal istismar uygulayan ve/veya maruz kalanlara yönelik müdahale programları geliştirilebilir.

3. Programda düzenlemeler yapılarak programın çiftlerle çalışılabilecek hale getirilmesi sağlanabilir ve deneysel çalışmalarla programın etkililiği yeniden test edilebilir.

4. Bu çalışma kapsamında yapılan programın etkililiği duygusal istismar farkındalık düzeyi, çiftler arası şiddeti kabul düzeyi ve duygusal istismar uygulama ve maruz kalma düzeylerine bakılarak belirlenmiştir. Aynı programın başka değişkenler (çelişik duygulu cinsiyetçilik, ilişki doyumu, toplumsal cinsiyet rol tutumları v.b.) üzerindeki etkisi ile ilgili çalışmalar yapılabilir.

5. Bu çalışma kapsamında ‘Duygusal İstismar Farkındalığı Psiko-eğitim Programı’nın etkililiği öntest-sontest kontrol gruplu modelle sınanmıştır. Sonraki çalışmalarda, programın etkililiği, Solomon Dört Grup Modeli ile sınanabilir.

6. Araştırma kapsamında deney ve kontrol gruplarından öntest, sontest ve 3 ay sonra da izleme testi alınmıştır. Bu sayede programın kısa süreli kalıcılığın test edilmiştir. Sonraki çalışmalarda ikinci bir izleme testi ile programın uzun süreli kalıcılığı test edilebilir.

7. Bu araştırma kapsamında geliştirilen ‘Romantik İlişkide Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği’nin geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları daha büyük örneklemelerde yenilenebilir.

8. Programın değerlendirilmesinde nicel ve nitel ölçümlerden yararlanılmıştır. Programın etkililiğine dair daha ayrıntılı bilgi elde etmek adına idiyografik yöntemlerden yararlanılabilir.

9. Bu çalışma üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapılmıştır. Ancak dünyada flört şiddeti ile ilgili önleyici çalışmaların daha küçük yaşlardan itibaren yapıldığı bilinmektedir. Bu nedenle bu program geliştirilerek lise öğrencilerine yönelik okul temelli bir program haline getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aba, Y. A. (2008). Çatışmaların çözümüne yaklaşım ölçeği'nin üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenirlik çalışması. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2009). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet*. Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2009). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Aisha, H. M. (2017). Experiences of women survivors of sexual violence in seeking medicalcare in kibaha district, coast region. Doctoral dissertation, University of Nairobi, Tanzania.
- Albaugh, L. M., & Nauta, M. M. (2005). Career decision self-efficacy, career barriers, and college women’s experiences of intimate partner violence. *Journal of Career Assessment*, 13(3), 288–306.
- Amar, A. F., & Gennaro, S. (2005). Dating violence in college women: associated physical injury, healthcare usage, and mental health symptoms. *Nursing Research*, 54(4), 235–242.
- Amerika Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC), 2003.
- Anderson, D. J. (2003). The impact on subsequent violence of returning to an abusive partner. *Journal of Comparative Family Studies*, 34, 93–112.
- Anderson, D. K., & Saunders, D. G. (2003). Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. *Trauma, Violence, and Abuse*, 4, 163–191.
- Antle, B. F., Sullivan, D. J., Dryden, A., Karam, E. A., & Barbee, A. P. (2011). Healthy relationship education for dating violence prevention among high-risk youth. *Children and Youth Services Review*, 33(1), 173-179.
- Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 126, 651–680.
- Archer, J., & Graham-Kevan, N. (2003). Do beliefs about aggression predict physical aggression to partners?. *Aggressive Behavior*, 29(1), 41-54.
- Arias, I., Street, A. E., & Brody, G. H, (1996). *Depression and alcohol abuse: Women's responses to psychological victimization*. Presented at the American Psychological Association's National Conference on Psychosocial and

- Behavioral Factors in Women's Health; Research, Prevention, Treatment, and Service Delivery in Clinical and Community Settings. Washington, DC.
- Arias, L, Lyons, C. M., & Street, A. E. (1997). Individual and marital consequences of victimization: Moderating effects of relationship efficacy and spouse support. *Journal of Family Violence*, 12, 193-210.
- Arias, I., & Pape, K. T. (1999). Psychological abuse: Implications for adjustment and commitment to leave partners. *Violence and Victims*, 14, 55-67.
- Arias, I. & Pape, K.T. (2001). Psychological abuse: Implications for adjustment commitment to leave violent partners. In K. Daniel O’Leary& Roland D. Maiuro (Eds)., *Psychological abuse in violent domestic relation* (pp.137-152). Canada: Springer Publishing Company
- Arslan, D. İ. (2002). Türk üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi duygusal ilişkilerinde şiddet: psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet oranları ve bunlarla ilişkili faktörler. Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, D. , Vefikulucay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T. & Temel, F. (2008). Ankara’da iki Hemşirelik Yüksekokulu’nun birinci ve dördüncü sınıflarında okuyan öğrencilerin flört şiddetine maruz kalma, flört ilişkilerinde şiddet uygulama durumlarının ve bu konudaki görüşlerinin saptanması araştırması. *Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi*.
- Avery-Leaf, S., Cascardi, M., O’Leary, K. D., & Cano, A. (1997). Efficacy of a dating violence prevention program on attitudes justifying aggression. *Journal of Adolescent Health*, 21, 11– 17.
- Avşar-Baldan, G. & Akış, N. (2017). Flört şiddeti. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 43(1), 41-44.
- Babcock, J. C., Costa, D. M., Green, C. E., & Eckhardt, C. I. (2004). What situations induce intimate partner violence? A reliability and validity study of the proximal antecedents to violent episodes (PAVE) Scale. *Journal of Family Psychology*, 18(33), 433–442.
- Babcock, J. C., Waltz, J., Jacobson, N. S., & Gottman, J. M. (1993). Power and violence: the relation between communication patterns, power discrepancies, and domestic violence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(1), 40-50.

- Baker, C. R., & Stith, S. M. (2008). Factors predicting dating violence perpetration among male and female college students. *Journal of Aggression, Maltreatment, and Trauma*, 17(2), 227–244.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244.
- Bell, K. M. & Naugle, A. E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review*, 28, 1096–1107.
- Beydoğan, B. (2001). Attitudes toward women in managerial positions: The effects of ambivalent sexism, patriarchy, and gender differences on these attitudes. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Bird, G. W., Stith, S. M., & Schladale, J. (1991). Psychological resources, coping strategies and negotiation styles as discriminators of violence in dating relationships. *Family Relations*, 40, 45–50.
- Black, M. C., Basile, K. C., Breiding, M. J., Smith, S. G., Walters, M. L., Merrick, M. T. . . . Stevens, M. R. (2011). The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2010 summary report. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Blasco-Ros, C., Sánchez-Lorente, S., & Martinez, M. (2010). Recovery from depressive symptoms, state anxiety and post-traumatic stress disorder in women exposed to physical and psychological, but not to psychological intimate partner violence alone: a longitudinal study. *BMC Psychiatry*, 10, 98–110.
- Boegler-Daum, J. L. (1999). The effects of dating violence program on adolescent awareness. Master thesis, Kean University, New Jersey.
- Bookwala, J., Frieze, I. H., Smith, C., & Ryan, K. (1992). Predictors of dating violence: A multivariate analysis. *Violence and Victims*, 7(4), 297–311.
- Bowlby, J. (2020). *Bağlanma* (Tuğrul Veli Soylu Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık (*Orijinal çalışma 1983 yılında yayınlanmıştır*)
- Bowling, A. (2002). *Research methods in health: investigating health and health services*. Philadelphia, PA: McGraw-Hill House.
- Bryant, S. A., & Spencer, G. A. (2003). University students' attitudes about attributing blame in domestic violence. *Journal of Family Violence*, 18(6), 369–376.

- Bugay, A. & Çok, F. (2015, Temmuz). Gençlikte romantik ilişkilerde şiddet ve istismar. *Okul Psikolojik Danışmanı e-Bülteni*, 5, <https://pdr.org.tr/okul-pdr-e-bultenleri/>. Erişim tarihi: 15.03.2018.
- Bulut, M., Aslan, R. & Arslantaş, H.(2020). Kabul edilmesi gereken toplumsal bir gerçek: Yakın partner şiddeti. *Sakarya Tıp Dergisi*, 10(2) 334-347.
- Burt, M.R.(1980). Cultural Myths and Supports for Rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217-230.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Deneysel desenler* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (29. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara:Pegem Akademi.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS Basic concepts, applications, and programming (Multivariate Applications Series)*. New York: Routledge.
- Campbell, J. C., & Soeken, K. L. (1999). Forced sex and intimate partner violence: Effects on women's risk and women's health. *Violence Against Women*, 5(9), 1017-1035.
- Caeser P. (1998). Exposure to violence in the families of origin among wife abusers and maritally nonviolent men. *Violence and Victims*, 3, 49–63.
- Cankardaş-Nalbantçılar, S. (2018). Yakın ilişkide psikolojik şiddet deneyimi olan travmatik stres belirtileri arasında peritratmatik sıkıntı ve kontrol kaybı ile posttravmatik duyguların aracı rolü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Capaldi, D. M., Knoble, N. B., Shortt, J. W., & Kim, H. K. (2012). A systematic review of risk factors for intimate partner violence. *Partner Abuse*, 3(2), 231–280.
- Carbone-Lopez, K. (2016). The transcendence of intimate violence across the life course. In Carlos A. Cuevas & Callie Marie Rennison (Eds.), *The Wiley Handbook of Psychology of Violence* (pp. 411- 438). Wiley Blackwell
- Carpenter, G. L., & Stacks, A. M. (2009). Developmental effects of exposure to intimate partner violence in early childhood: A review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 31(8), 831-839.

- Carr, J. L., & VanDeusen, K. M. (2002). The relationship between family of origin violence and dating violence in college men. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(6), 630-646.
- Cascardi, M., & Vivian, D. (1995). Context for specific episodes of marital violence: Gender and severity of violence differences. *Journal of Family Violence*, 10, 265–293.
- Chan, K. L., Straus, M. A., Brownridge, D. A., Tiwari, A., & Leung, W. C. (2008). Prevalence of dating partner violence and suicidal ideation among male and female university students worldwide. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 53(6), 529-537.
- Chapple, C. L. (2003). Examining intergenerational violence: Violent role modeling or weak parental controls? *Violence & Victims*, 18(2), 143-162.
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2017. Ne Var Ne Yok?!: Bir Gençlik Projesi. <https://cinselsiddetlemucadele.org/ne-var-ne-yok-gencler/>
- Coffey, P., Leitenberg, H., Henning, K., Bennett, R., & Jankowski, M. (1996). Dating violence: The association between methods of coping and women's psychological adjustment. *Violence and Victims*, 11, 227- 238.
- Coker, A. L., Pope, B. O., Smith, P. H., Sanderson, M., & Hussey, J. R. (2001). Assessment of clinical partner violence screening tools. *Journal of the American Medical Women's Association*, 56(1), 19-23.
- Coker, A.L., Smith, P.H., Bethea, L., King, M.R., & McKeown, R.E. (2002). Physical Health Consequences of Physical and Psychological Intimate Partner Violence. *Archives of Family Medicine*, 9, 451 – 457.
- Cornelius, T. L., & Resseguie, N. (2007). Primary and secondary prevention programs for dating violence: A review of the literature. *Aggression and violent behavior*, 12(3), 364-375.
- Chronister, K. M., Marsiglio, M. C., Linville, D., & Lantrip, K. R. (2014). The influence of dating violence on adolescent girls' experiences. *The Counselling Psychologist*, 42(3), 374-405.
- Cyr, M., McDuff, P., & Wright, J. (2006). Prevalence and predictors of dating violence among adolescent female victims of sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 21, 1000–1017.

- Çetin-Dağlı, S. (2009). Düzce üniversitesi düzce meslek yüksekokulu öğrencilerinde şiddet sıklığının ve kısa semptom envanteri'nin değerlendirilmesi. Tıpta uzmanlık tezi, Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Daigle, L. E., Scherer, H., Fisher, B. S. & Azimi, A. (2016). Intimate Partner Violence Among College Students. In Carlos A. Cuevas & Callie Marie Rennison (Eds.), *The Wiley Handbook of Psychology of Violence* (pp. 411- 438). Wiley Blackwell.
- Dardis, C.M. Dixon, K.J. Edwards, K.M. Turchik, J.A. (2015). An examination of the factors related to dating violence perpetration among young men and women and associated theoretical explanations: A review of the literature. *Trauma Violence Abuse*, 16, 136–152.
- DeGannes, A. B. (2009). *Evaluation of a sexual assault and dating violence prevention program for middle school students*. Doctoral dissertation, Temple University, Philadelphia.
- DeKeseredy, W. S. & Kelly, K. (1993). The incidence and prevalence of woman abuse in Canadian university and college dating relationships. *Canadian Journal of Sociology*, 18, 137-159.
- Desmarais, S. L., Reeves, K. A., Nicholls, T. L., Telford, R. P., & Fiebert, M. S. (2012). Prevalence of physical violence in intimate relationships, Part 1: Rates of male and female victimization. *Partner Abuse*, 3(2), 140-169.
- Dillon, G., Hussain, R., Loxton, D., & Rahman, S. (2013). Mental and physical health and intimate partner violence against women: A review of the literature. *International Journal of Family Medicine*, 1- 15.
- Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1977). Wives: The appropriate victims of marital violence. *Victimology*, 2, 426–442.
- Dobash, R. E., & Dobash, R. (1979). *Violence against wives: A case against the patriarchy* (pp. 179-206). New York: Free Press.
- Dobash, R. P., Dobash, R. E., Cavanagh, K., & Lewis, R. (1999). A research evaluation of British programmes for violent men. *Journal of Social Policy*, 28(2), 205-233.

- Donovan J. (2019). *Feminist teori* (Aksu Bora, Fevziye Sayılan & Meltem Ağduk-Gevrek, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (*Orjinal çalışma 1997 yılında yayımlanmıştır*).
- Doud, K. M. (2016). Dating violence prevention through a change in gender norms. Doctoral dissertation, Loyola University, Chicago.
- Doumas, D., Margolin, G., & John, R. S. (1994). The intergenerational transmission of aggression across three generations. *Journal of Family Violence*, 9, 157-175.
- Dutton, D. G. (1988). Profiling of wife assaulters: Preliminary evidence for a trimodal analysis. *Violence and Victims*, 3(1), 181-191.
- Dutton, D. G. (1995). Male abusiveness in intimate relationships. *Clinical Psychology Review*, 15(6), 567-581.
- Dutton, D. G., & Corvo, K. (2006). Transforming a flawed policy: A call to revive psychology and science in domestic violence research and practice. *Aggression and Violent Behavior*, 11(5), 457-483.
- Dutton, M. A., Kaltman, S., Goodman, L. A., Weinfurt, K., & Vankos, N. (2005). Patterns of intimate partner violence: Correlates and outcomes. *Violence and Victims*, 20, 483-497.
- Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization), (2002). *World Report On Violence And Health*, (Edited by Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano), Geneva.
- Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization), (2014). Healthcare for women subjected to intimate partner violence or sexual violence: A clinical handbook. Geneva, Switzerland.
- Engel, B. (2002). The emotionally abusive relationship: How to stop being abused and how to stop abusing. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Ehrensaft, M. K., Langhinrichsen-Rohling, J., Heyman, R. E., O'Leary, K. D., & Lawrence, E. (1999). Feeling controlled in marriage: A phenomenon specific to physically aggressive couples? *Journal of Family Psychology*, 13(1), 20-32.
- Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. & Alpkan, L. (2004). Kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddet: Üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam*, 17(4), 196-204.
- Ersanlı, K., Yılmaz, M., & Özcan, K. (2013). Algılanan duygusal istismar ölçeği (ADİÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 32(1), 147-164.

- Evans, A. J. (2017). My sister's keeper: An african american adolescent intimate partner violence prevention program. Doctoral dissertation, The Chicago School of Professional Psychology, Chicago.
- Everitt, B. & Skrondal, A. (2010) The Cambridge dictionary of statistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fals-Stewart, W., & Clinton-Sherrod, M. (2009). Treating intimate partner violence among substance-abusing dyads: The effect of couples therapy. *Professional Psychology: Research and Practice*, 40, 257–263.
- Fawson, P. R. (2012). Fostering healthy teen intimate relationships through an in-school violence prevention program. Doctoral dissertation, University of Utah, Utah.
- Fidan F. & Yeşil, Y. (2018). Nedenleri ve sonuçları itibariyle flört şiddeti. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 16-24.
- Fincham, F. D., Cui, M., Braithwaite, S., & Pasley, K. (2008). Attitudes toward intimate partner violence in dating relationships. *Psychological Assessment*, 20(3), 260-269.
- Fisher, B. S., Cullen, F. T., & Turner, M. G. (2000). *The sexual victimization of college women*. Washington: U.S. Department of Justice Office of Justice Programs
- Fleury, R. E., Sullivan, C. M., & Bybee, D. I. (2000). When ending the relationship does not end the violence: Women's experiences of violence by former partners. *Violence Against Women*, 6, 1363–1383.
- Follingstad, D. R. (2009). The impact of psychological aggression on women's mental health and behavior: The status of the field. *Trauma, Violence & Abuse*, 10(3), 271–289.
- Follingstad, D. R., Bradley, R. G., Laughlin, J.E. & Burke, L. (1999). Risk factor and correlation of dating violence: The relevance and examining frequency and severity levels in a college sample. *Violence and Victims*, 17, 35-47.
- Follingstad, D. R. & Edmundson, M. (2010). Is psychological abuse reciprocal in intimate relationships? Data from a national sample of American Adults. *Journal Family Violence*, 25, 495- 508.
- Follingstad, D. R., Rutledge, L. L., Berg, B. J., Hause, E. S., & Polek, D. S. (1990). The role of emotional abuse in physically abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 5(2), 107-120.
- Foo, L., & Margolin, G. (1995). A multivariate investigation of dating aggression. *Journal of Family Violence*, 10, 351–377.

- Forke, C. M., Myers, R. K., Catallozzi, M., & Schwartz, D. F. (2008). Relationship violence among female and male college undergraduate students. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 162(7), 634–641.
- Foshee, V. A., Bauman, K. E., Ennett, S. T., Suchindran, C., Benefield, T., & Linder, G. F. (2005). Assessing the effects of the dating violence prevention program “Safe Dates” using random coefficient regression modeling. *Prevention Science*, 6(3), 245–258.
- Foshee, V., Bauman, K. & Linder, F. (1999). Family violence and the perpetration of adolescent dating: examining social learning and social control processes. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 331–342.
- Foshee, V. A., Linder, G. F., Bauman, K. E., Langwick, S. A., Arriaga, X. B., Heath, J. L., ... & Bangdiwala, S. (1996). The Safe Dates Project: Theoretical basis, evaluation design, and selected baseline findings. *American Journal of Preventive Medicine*, 12(5), 39–47.
- Foshee, V. A., Bauman, K. E., Ennett, S. T., Suchindran, C., Benefield, T., & Linder, G. F. (2005). Assessing the effects of the dating violence prevention program “Safe Dates” using random coefficient regression modeling. *Prevention Science*, 6(3), 245–258.
- Foshee, V. A., & Reyes, H. L. M. (2009). Primary prevention of adolescent dating abuse perpetration: When to begin, whom to target, and how to do it. In D. J. Whitaker & J. R. Lutzker (Eds.), *Preventing partner violence: Research and evidence-based intervention strategies* (pp. 141–168). Washington, DC: American Psychological Association.
- Franchina, J. J., Eisler, R. M., & Moore, T. M. (2001). Masculine gender role stress and intimate abuse: Effects of masculine gender relevance of dating situations and female threat on men’s attributions and affective responses. *Psychology of Men and Masculinity*, 2, 34–41.
- Franklin, C. A., Menaker, T. A., & Kercher, G. A. (2012). Risk and resiliency factors that mediate the effect of family-of-origin violence on adult intimate partner victimization and perpetration. *Victims & Offenders*, 7(2), 121–142.
- Frieze, I. H. (2000). Violence in close relationships-development of a research area: Comment on Archer (2000). *Psychological Bulletin*, 126, 681–684.
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H. A., Ellsberg, M., Heise, L., & Watts, C. H. (2006). Prevalence of intimate partner violence: findings from the WHO multi-country

- study on women's health and domestic violence. *The Lancet*, 368(9543), 1260-1269.
- Gill, A. (2006). Patriarchal violence in the name of 'Honour'. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 1(1), 1-12.
- Goodyear-Smith, F. A., & Laidlaw, T. M. (1999). Aggressive acts and assaults in intimate relationships: Towards an understanding of the literature. *Behavioral Sciences & the Law*, 17(3), 285-304.
- Gormley, B., & Lopez, F. G. (2010). Psychological abuse perpetration in college dating relationships: Contributions of gender, stress, and adult attachment orientations. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(2), 204-218.
- Gover, A. R., Kaukinen, C. & Fox, K. A. (2008). The relationship between violence in the family of origin and dating violence among college students. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(12), 1667-1693.
- Gray-Little, B., Baucom, D. H., & Hamby, S. L. (1996). Marital power, marital adjustment, and therapy outcome. *Journal of Family Psychology*, 10, 292-303.
- Gray, H. M., & Foshee, V. (1997). Adolescent dating violence: Differences between one-sided and mutually violent profiles. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(1), 126-141.
- Griffing, S., Ragin, D. F., Sage, R., Madry, L., Bingham, L. E., & Primm, B. J. (2002). Domestic violence survivors' self-identified reasons for returning to abusive relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 306-319.
- Greene K. & Bogo, M.(2002). The different faces of intimate violence: Implication for assesment and treatment. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28(4), 455-466.
- Gross, A. M., Winslett, A., Roberts, M., & Gohm, C. L. (2006). An examination of sexual violence against college women. *Violence Against Women*, 12(3), 288-300
- Hammer, R. (2003). Militarism and family terrorism: A critical feminist perspective. *The Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 25, 231-256.
- Harned, M. S. (2002). A multivariate analysis of risk markers for dating violence victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 1179-1197.
- Hooks, b. (2019). Feminizm Herkes İçindir. (Zeynep Demirsu & Onur Günay, Çev.). İstanbul: BGST Yayınevi. (Orijinal çalışma 2012 yılında yayımlanmıştır).

- Hoover, S. A., Murphy, C. M., & Taft, C. T. (1999, July). Gender differences in reporting, perpetration, and correlates of emotional abuse. Paper presented at the 6th International Family Violence Research Conference, Durham, NH.
- Hanley, M. J., & O'Neill, P. (1997). Violence and commitment: A study of dating couples. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(5), 685–703.
- Harned, M. S. (2001). Abused women or abused men? An examination of the context and outcomes of dating violence. *Violence and Victims*, 16(3), 269–285.
- Harned, M. S. (2002). A multivariate analysis of risk markers for dating violence victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 1179–1197.
- Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control, (2006). Understanding intimate partner violence. <https://www.cdc.gov/violenceprevention/intimatepartnerviolence/index.html>
- Hays, D.G., Michel, R. E., Bayne, B., Colburn, A. A. N. & Myers, J. S. (2015). Counseling with HEART: A relationship violence prevention program for college students. *Journal of College Counseling*, 18, 49-65.
- Heppner, P. P., Wampold, B.E., Kivlinghan, D. M. (2008). Psikoloji danışmada araştırma yöntemleri (Diğdem Müge Siyez Çev. Edt.). Ankara: Metis Yayınları.
- Hines, D. A., Dauglas, E. M. & Straus, M.A. (2016). Controversies in partner violence. In Carlos A. Cuevas & Callie Marie Rennison (Eds.), *The Wiley Handbook of Psychology of Violence* (pp. 411- 438). Wiley Blackwell.
- Hoffman, P. (1984). Psychological abuse of women by spouses and live-in lovers. *Women & Therapy*, 3(1), 37-49.
- Holt, M. K. & Espalage, D. L. (2005). Social support as a moderator between dating violence victimization and depression/anxiety among African American and Caucasian adolescents. *School Psychology Review*, 34(3), 309-328.
- Hou, W. L., Lin, C. Y., Wang, Y. M., Tseng, Y. H., & Shu, B. C. (2020). Assessing related factors of intention to perpetrate dating violence among university students using the Theory of Planned Behavior. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(3), 2-16.
- Howell, K.H., Barnes, S. E., Miller, L.E. & Graham-Bermann, S.A. (2015). Developmental variations in the impact of intimate partner violence exposure during childhood. *Journal of Injury and Violence Research*, 8(1), 43-57.

- Hyden, M. (1995). Verbal aggression as a prehistory of woman battering. *Journal of Family Violence*, 10, 55–71.
- İftar, M. (2016). Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutum ve davranışları. Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Jacobson, N. S., Gottman, J. M., Gortner, E., Berns, S., & Shortt, J. W. (1996). Psychological factors in the longitudinal course of battering: When do the couples split up? When does the abuse decrease?. *Violence and Victims*, 11(4), 371-392.
- Jaffe, P., Lemon, N., Sandler, J., & Wolfe, D. (1996). *Working together to end domestic violence*. Tampa, FL: Mancorp.
- Jain, S., Buka, S. L., Subramanian, S. V., & Molnar, B. E. (2010). Neighborhood predictors of dating violence victimization and perpetration in young adulthood: A multilevel study. *American Journal of Public Health*, 100(9), 1737–1744.
- Jankowski, M. K., Leitenberg, H., Henning, K., & Coffey, P. (1999). Intergenerational transmission of dating aggression as a function of witnessing only same sex parents vs. opposite sex parents vs. both parents as perpetrators of domestic violence. *Journal of Family Violence*, 14, 267-279.
- Jaycox, L. H., McCaffrey, D., Eiseman, B., Aronoff, J., Shelley, G. A., Collins, R. L. & Marshall, G. N. (2006). Impact of school-based dating violence program among Latino teens: Randomized controlled effectiveness trial. *Journal of Adolescent Health*, 39, 694-704.
- Joly, L. E., & Connolly, J. (2016). Dating violence among high-risk young women: A systematic review using quantitative and qualitative methods. *Behavioral Sciences*, 6(1), 2-16.
- Johnson, M.P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and Family*, 57(2), 283-294.
- Johnson, M. P. (2006). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, 12(11), 1003-1018.
- Jansen, H. Yüksel, İ. & Çağatay, P. (2009). Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı. *Türkiye’de Aile İçi Şiddet* içinde (s. 45-70). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2019 Raporu. <http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu>

- Kagıtcıbası, C. (1982). Old-age security value of children: Cross-national socioeconomic evidence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 13, 29-42.
- Kaplan, B., (2020). Şiddetin Toplumsal Taşıyıcısı Olarak Flört Şiddeti: Ankara Örneği, *Kent Akademisi*, 13(3), 526-538.
- Katz, J., & Arias, I. (1999). Psychological abuse and depressive symptomsin dating women: Do different types of abuse have differential effects? *Journal of Family Violence*, 14, 281-295.
- Kaufman, M.R. Williams, A.M. Grilo, G. Marea, C.X. Fentaye, F.W. Gebretsadik, L.A. Yedenekal, S.A.(2019).“We are responsible for the violence, and prevention is up to us”: A qualitative study of perceived risk factor for gender-based violence among Ethiopian university students. *Womens Health*, 19, 1–10.
- Kaya-Sakarya, A. (2013). Üniversitede öğrenim gören gençlerde flörtte şiddet. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Kelly, V. A. (2004). Psychological abuse of women: A review of the literature. *The Family Journal*, 12, 383–388.
- Kendra, R., Bell, K. M., & Guimond, J. M. (2012). The impact of child abuse history, PTSD symptoms, and anger arousal on dating violence perpetration among college women. *Journal of Family Violence*, 27(3), 165-175.
- Kepir-Savoly, D. D., Ulaş, Ö., & Demirtaş-Zorbaz, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeylerini etkileyen etmenler. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 5(42), 173-183.
- Kılınçer, A. S., & Tuzgöl-Dost, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismar. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 5(42), 160-172.
- Krajewski, S. S., Rybarik, M., Dosch, M. F., & Gilmore, G. D. (1996). Results of curriculum intervention with seventh graders regarding violence in relationships. *Journal of Family Violence*, 11(2), 93-112.
- Kuffel, S.W. & Katz, J. (2002). Preventing physical, psychological and sexual aggression in college dating relationships. *The Journal of Primary Prevention*, 22(4), 361-374.
- Kumcağız, H., Orak, O. S., & Şahin, C. (2018). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismarı yordamada algılanan anne baba tutumları ve boyun eğici davranışlar. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 389-399.

- Langhinrichsen-Rohling, J., Hankla, M., & Stormberg, C. D. (2004). The relationship behavior networks of young adults: A test of the intergenerational transmission of violence hypothesis. *Journal of Family Violence, 19*, 139-151.
- Langhinrichsen-Rohling, J., & Turner, L. A. (2012). The efficacy of an intimate partner violence prevention program with high-risk adolescent girls: A preliminary test. *Prevention Science, 13*(4), 384-394.
- LaTaillade, J. J., Epstein, N. B. & Werlinch, C. A. (2006). Conjoint treatment of intimate partner violence: A cognitive behavioral approach. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly, 20*(4), 393-410.
- Lavoie, F., Vezina, L., Piche, C., & Boivin, M. (1995). Evaluation of a prevention program for violence in teen dating relationships. *Journal of Interpersonal Violence, 10*, 516-524.
- Lehrer, J. A., Lehrer, E. L., & Zhao, Z. (2010). Physical dating violence victimization in college women in Chile. *Journal of Women's Health, 19*(5), 893-902.
- Lenton, R. L. (1995). Power versus feminist theories of wife abuse. Canadian Journal of Criminology Special Issue: Focus on the Violence Against Women Survey, 37, 305-330.
- Leonard, K. E., Quigley, B. M., & Collins, R. L. (2002). Physical aggression in the lives of young adults: Prevalence, location and severity among college and community samples. *Journal of Interpersonal Violence, 5*, 433-550.
- Leonard, K. E., & Senchak, M. (1996). Prospective prediction of husband marital aggression within newlywed couples. *Journal of Abnormal Psychology, 105*, 369-380.
- Luthra, R., & Gidycz, C. A. (2006). Dating violence among college men and women: Evaluation of a theoretical model. *Journal of Interpersonal Violence, 21*(6), 717-731.
- Machado, C., Caridade, S. & Martins, C. (2010). Violence in juvenile dating relationships self-reported prevalence and attitudes in a Portuguese Sample. *Journal of Family Violence, 25*, 43-52.
- Makepeace, J. M. (1981). Courtship violence among college students. *Family Relationships, 30*(1), 97-102.
- Magdol, L., Moffitt, T., Caspi, A., Newman, D., Fagan, J., & Silva, P. (1997). Gender differences in partner violence in a birth cohort of 21-year-olds: Bridging the

- gap between clinical and epidemiological approaches. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65, 68–78.
- Marcus, R. F., & Swett, B. (2002). Violence and intimacy in close relationships, *Journal of Interpersonal Violence*, 17(5), 570–586.
- Marshall, L.L. (2001). Effects on men's subtle and overt psychological abuse on low-income women. In K. Daniel O'Leary & Roland D. Maiuro (Eds.), *Psychological abuse in violent domestic relation* (pp.153-176). Canada: Springer Publishing Company.
- Marshall, L. L., & Rose, P. (1988). Family of origin violence and courtship abuse. *Journal of Counseling and Development*, 66, 414-418.
- Martsolf, D. S., Colbert, C. & Draucker, C. B. (2012). Adolescent dating violence prevention and intervention in a community setting: Perspectives of young adults and professionals. *The Qualitative Report*, 17(99), 1-23.
- Macgowen, M. J. (1997). An evaluation of dating violence prevention program for middle school students. *Violence and Victims*, 12(3), 223-235.
- McLeod, A. L., Muldoon, J., & Hays, D. G. (2014). Intimate partner violence. In L. Jackson-Cherry & B. T. Erford (Eds.), *Crisis intervention and prevention* (2nd ed., pp. 157–191). Boston, MA: Pearson.
- McMahon, M., & Pence, E. (1996). Replying to Dan O'Leary. *Journal of Interpersonal Violence*, 11, 452–455.
- Mihalic, S. W. & Elliott, D. (1997). A social learning theory model of marital violence. *Journal of Family Violence*, 12(1), 21-47.
- Miller, L. M. (2011). Physical abuse in a college setting: A study of perceptions and participation in abusive dating relationships. *Journal of Family Violence*, 26, 71–80.
- Miller-Perrin, C. L., Perrin, R.D. & Renzetti, K.M. (2020). Yakın ilişkilerde şiddet ve istismar (S. Gürdoğan, Çev.). İstanbul: Apamer Psikoloji Yayınları (*Orjinal çalışma 2018 yılında yayınlanmıştır*).
- Moreno, A. A. (2017). The impact of a dating abuse prevention program on college students' knowledge, attitudes, and conflict resolution skills. Doctoral dissertation, La Verne University, Los Angeles.
- Murphy, C. M., & O'Leary, K. D. (1989). Psychological aggression predicts physical aggression in early marriage. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(5), 579

- Murphy, C. M., & Cascardi, M. (1999). Psychological abuse in marriage and dating relationships. In R. L. Hampton (Ed.), *Family violence prevention and treatment* (2nd ed.). Beverly Hills, CA: Sage.
- Murphy, C. M., & Hoover, S. A. (1999). Measuring emotional abuse in dating relationships as a multifactorial construct. *Violence and Victims*, 14(1), 39–53.
- Murray, C. E., & Kardatzke, K. N. (2007). Dating violence among college students: Key issues for college counselors. *Journal of College Counseling*, 10(1), 79-89.
- Murray, C. E., Wester, K. L. & Paladino, D. A. (2008). Dating violence and self-injury among undergraduate college students: Attitudes and experiences. *Journal of College Counseling*, 11, 42-57.
- Nabors, E. L., Dietz, T. L., & Jasinski, J. L. (2006). Domestic violence beliefs and perceptions among college students. *Violence and Victims*, 21(6), 779-795.
- Neufelde, J. McNamara, J.R. & Ertl, M. (1999). Incidence and prevalence of dating partner abuse and its relationship to dating practices. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 125-137.
- Nicolaidis, C., Curry, M., McFarland, B., & Gerrity, M. (2004). Violence, mental health, and physical symptoms in an academic internal medicine practice. *Journal of General Internal Medicine*, 19(8), 819-827.
- Obradovic-Tomasevic, B., Santric-Milicevic, M., Vasic, V., Vukovic, D., Sipetic-Grujicic, S., Bjegovic-Mikanovic, V., Terzic-Supic, Z., Tomasevic, R., Todorovic, J. & Babic, U. (2019). Prevalence and predictors of violence victimization and violent behavior among youths: A population-based study in Serbia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(17), 1-19.
- İbiloğlu, A. O. (2012). Aile içi şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 204-222.
- O’Keefe, M. (1997). Predictors of dating violence among high school students. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 546–568.
- O’Keefe, M. (1998). Factors mediating the link between witnessing interparental violence and dating violence. *Journal of Family Violence*, 13, 39–57.
- O’Leary, K. D. (1999). Psychological abuse: A variable deserving critical attention in domestic violence. *Violence and Victims*, 14, 3-23.
- O’Leary, K. & Smith-Slep, A. M., (2012). Prevention of partner violence by focusing on behaviors of both young males and females. *Prevention Sciences*, 13, 329-339.

- O’Leary, K. D., & Woodin, E. M. (2005). Partner aggression and problem drinking across the lifespan: How much do they decline? *Clinical Psychology Review*, 25, 877–894.
- Outlaw, M. (2009). No one type of intimate partner abuse: Exploring physical and non-physical abuse among intimate partners. *Journal of Family Violence*, 24, 263–272.
- Öngün, E. (2016). Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin romantik ilişkileri üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özan, S., Miman, Ö., Güvercin, C. H., & Uyaniker, Z. D. (2020). Yapılandırılmış bir eğitim modülünün, tıp fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet ve flört şiddetine yönelik algı ve tutumlarına etkisi. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 19(58), 24-41.
- Özcebe, H., Aslan, D., Karabiber, A. H., Küçüköztaş, M. F., Oransoy, K., & Ölmez, İ. (2002). Bir grup üniversite öğrencisinin “Flört Şiddeti” konusundaki görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 20-28.
- Özdere, M., & Kürtül, N. (2018). Flört şiddeti eğitiminin, üniversite öğrencilerinin flört şiddetine ilişkin tutumlarına etkisi. *Social Science Development Journal*, 3(9) 123-136.
- Papp, L. J., Liss, M., Erchull, M. J., Godfrey H. & Waaland-Kreutzer, L. (2017). The dark side of heterosexual romance: Endorsement of romantic beliefs relates to intimate partner violence. *Sex Roles*, 76, 99-109.
- Pence, E., & Paymar, M. (1993). Education groups for men who batter: The Duluth Model. New York, NY: Springer.
- Peterson, K. A. (2014). *An evaluation of two dating violence prevention programs on a college campus*. Doctoral dissertation, John Hopkins University, Baltimore.
- Price, E.L., Byers, E.S. & The Dating Research Team, (1999). The attitudes towards dating violence scales: development and initial validation. *Journal of Family Violence* 14, 351–375.
- Renick, M. J., Blumberg, S. L. ve Markman, H. J. (1992). The Prevention Relationship Enhancement Program (PREP) an empirically based preventive intervention program for couples. *Family Relations*, 41(2), 141-147.
- Riggs, D., & O’Leary, K. (1989). A theoretical model of courtship aggression. In M. A. Pirog-Good & J. E. Stets (Eds.), *Violence in dating relationships* (pp. 53-71). New York: Praeger.

- Riggs, D., & O’Leary, D. (1996). Aggression between heterosexual dating partners: An examination of a causal model of courtship aggression. *Journal of Interpersonal Violence*, 11, 519–541.
- Rivett, M., & Rees, A. (2004). Dancing on a razor's edge: systemic group work with batterers. *Journal of Family Therapy*, 26(2), 142-162.
- Roberts, K. E. C. (2009). *An evalutaion of Expect Respect: Preventing Teen Dating Violence high school program*. Unpublished doctoral dissertation, Ohio University, USA.
- Rozen K. & Bezold, A. (1996). Dating Violence Prevention: A didactic support group for young women. *Journal of Counseling &Developing*, 74, 91-95.
- Rosen, K., & Stith, S. (1995). Women terminating abusive dating relationships: A qualitative study. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12, 155–160.
- Rutter, L. A., Weatherill, R. P., Taft, C. T, & Orazem, R. J. (2012). Examining gender differences in the relationship between dating violence victimization and anger in college students. *Violence and Victims*, 27(1), 70–77.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63(3), 397-427.
- Sackett, L. A. & Saunders, D. G. (2001). The impact of different forms of psychological abuse on battered women. K. Daniel O’Leary & Roland D. Maiuro (Ed.) in *Psychological abuse in violent domestic relations* (p. 197-210). New York: Springer
- Sagrestano, L. M., Heavey, C. L., & Christensen, A. (1999). Perceived power and physical violence in marital conflict. *Journal of Social Issues*, 55(1), 65-79.
- Sahin, N. H., & Durak, A. (1994). Kisa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory-BSI): Turk Gencleri Icin Uyarlanmasi [A study of the Brief Symptom Inventory in Turkish Youth]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44–56
- Sakalli, N. (2001). Beliefs about wife beating among turkish college students: the effects of patriarchy, sexism, and sex differences. *Sex Roles* 44, 599–610.
- Salman, Y. (2015). Çocukluk çağı istismarı ve ebeveynlerarası şiddete tanık olmanın psikolojik sıkıntı aracılığıyla flört şiddeti üzerindeki rolü. Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Schwartz, J. P., Griffin, L. D., Russell, M. M. & Frontaura-Duck, S. (2006). Prevention of dating violence on college campuses: An innovative program. *Journal of College Counseling*, 9, 90-96.

- Sears, H. A., Byers, E. S., & Price, E. L. (2007). The co-occurrence of adolescent boys' and girls' use of psychologically, physically and sexually abusive behaviours in their dating relationships. *Journal of Adolescence*, 30, 487–504.
- Sezer, Ö. (2008). Çiftler arası şiddeti kabul ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(16), 1-15.
- Shen, A.C.T. (2013). Dating violence and coping strategies among college students. *Formosa Journal of Mental Health*, 26, 1–31.
- Shorey, R. C., Cornelius, T. L., & Bell, K. M. (2008). A critical review of theoretical frameworks for dating violence: Comparing the dating and marital fields. *Aggression and Violent Behavior*, 13(3), 185-194.
- Shorey, R. C., Temple, J. R., Febres, J., Brasfield, H., Sherman, A. E., & Stuart, G. L. (2012). The consequences of perpetrating psychological aggression in dating relationships: A descriptive investigation. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(15), 2980-2998.
- Silverman, A. (2000). Evaluating the efficacy of The Rhode Island Teen Dating Violence Prevention Program (TDVPP): A process & outcome approach to determining the success of both primary & secondary prevention projects. Doctoral Dissertation, University of Rhode Island, Kingston.
- Smith, D. M. & Donnelly, J. (2001). Adolescent dating violence: A multi-systemic approach of enhancing awareness in educators, parents, and society. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 21, 53-64.
- Smith, S.G., Chen, J., Basile, K.C., Gilbert, L.K., Merrick, M.T., Patel, N., Walling, M., & Jain, A. (2017). The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010-2012 State Report. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Spencer, G. A., & Bryant, S. A. (2000). Dating violence: A comparison of rural, suburban, and urban teens. *Journal of Adolescent Health*, 27(5), 302–305.
- Stets, J. E. (1988). Domestic violence and control. New York: Springer-Verlag.
- Stets, J. E. (1990). Verbal and physical aggression in marriage. *Journal of Marriage and Family*, 52, 501–514.
- Straight, E. S., Harper, W. K., & Arias, I. (2003). The impact of partner psychological abuse on health behaviors and health status in college women. *Journal of Interpersonal Violence*, 9, 1035-1054.

- Straus, M. A. (1976). Sexual inequality, cultural norms, and wife-beating. *Victimology*, 1, 54–70.
- Straus, M.A. (1977). Wife beating: How common and why? *Victimology*, 2, 443-458.
- Straus, M. A. (1990). Injury, frequency, and the representative sample fallacy in measuring wife beating and child abuse. In M. A. Straus & R. J. Gelles (Eds.), *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8145 families* (pp. 75–89). New Brunswick, NJ: Transaction Publications.
- Straus, M. A. (2004). Prevalence of violence against dating partners by male and female university students worldwide. *Violence Against Women*, 10(7), 790-811.
- Straus, M. A. & Ramirez I. L. (2007). Gender symmetry in prevalence, severity, and chronicity of physical aggression against dating partners by university students in Mexico and USA. *Aggressive Behaviour*, 33, 281-290.
- Sullivan, C. M., & Bybee, D. I. (1999). Reducing violence using community-based advocacy for women with abusive partners. *Journal of consulting and clinical psychology*, 67(1), 43-53.
- Sünetçi, B., Say, A., Gümüštepe, B., Enginkaya, B., Yıldızdoğan, Ç., Yalçın, M. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 16 (1), 56-83.
- Şencan, H. (2005). Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik (1. Baskı). Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L.S. (2015). Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı. (M. Baloğlu Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık. (*Orjinal çalışma 2013 yılında yayımlanmıştır*).
- Taylor, B. G., Stein, N. D., Mumford, E.A. & Woods, D. (2012). Shifting boundaries: An experimental evaluation of a dating violence prevention program in middle schools. *Prevention Science Journal*, 14, 64-76.
- Tharp, A.T., McNaughton Reyes, H.L., Foshee, V., Swahn, M.H., Hall, J.E., Logan, J. (2017). Examining the prevalence and predictors of injury from adolescent dating violence. *Journal of Aggression Maltreatment & Trauma*, 26, 445–461.
- Topçu-Seçim, G. (2019). Romantik İlişkide Duygusal İstismara Maruz Kalma: İstismara Maruz Kalmanın Ölçülmesi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tolman, R. M. (1989). The development of a measure of psychological maltreatment of women by their male partners. *Violence and Victims*, 4(3), 159-177.

- Toplu-Demirtaş, (2015). Psychological aggression perpetration among dating college students: The interplay of societal, parental and personal factors. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Toplu, E., & Hatipoğlu-Sümer, Z. (2011, Ekim). Flört ilişkisinde şiddetin yaygınlığı ve türleri. Sözlü Bildiri, XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 2011, İzmir, Türkiye.
- Toplu-Demirtaş, E., Hatipoğlu-Sümer, Z., & Fincham, F. D. (2017). Intimate partner violence in Turkey: The Turkish intimate partner violence attitude scale-revised. *Journal of Family Violence*, 32(3), 349-356.
- Toplu-Demirtaş, E., Hatipoğlu-Sümer, Z., & Murphy, C. M. (2018). Turkish version of the Multidimensional Measure of Emotional Abuse: Preliminary psychometrics in college students. *Violence and Victims*, 33(2), 275-295.
- Toplu-Demirtaş, E., Hatipoğlu-Sümer, Z., & White, J. W. (2013). The relation between dating violence victimization and commitment among Turkish college women: Does the investment model matter? *International Journal of Conflict and Violence (IJCIV)*, 7(2), 203-215.
- Turhan, E., Guraksin, A., & Inandi, T. (2006). Validity and reliability of the Turkish version of the revised Conflict Tactics Scales. *Turkish Journal of Public Health*, 4(1), 1-13.
- Turner, C. J. (2006). Using peers to influence dating relationships: an evaluation of dating violence prevention program. Master thesis, Delaware University, Delaware.
- Türk, B., Hamzaoğlu, N., & Yayak, A. (2020). Flört şiddeti üzerine bir inceleme. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 17(1), 73-81.
- Uluocak, Ş., Gökulu, G. & Bilir, O. (2014). Kadına yönelik şiddetin durdurulmasında stratejik bir başlangıç noktası: Partner şiddeti. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 362-387.
- Üstünel, A. Ö. (2020). Eşit, Güvenli, Özgür İlişki: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Flört Şiddeti Önleme Programının Etki Değerlendirmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23, 19-41.
- Wekerle, C. & Wolfe, D. A. (1999). Dating violence in mid-adolescence: Theory, significance, and emerging prevention initiatives. *Clinical Psychology Review*, 19(4), 435-456.
- Weston, R., Marshall, L. L., & Coker, A. L. (2007). Women's motives for violent

- and nonviolent behaviors in conflicts. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(8), 1043–1065.
- White, J. W., & Koss, M. P. (1991). Courtship violence: Incidence in a national sample of higher education students. *Violence and Victims*, 6(4), 247-256.
- Witt, D. D. (1987). A conflict theory of family violence. *Journal of Family Violence*, 2, 291–301.
- Widom, C. S. (1989). The cycle of violence. *Science*, 244(4901), 160-166.
- Woodin, E. M. ve O'Leary, K. D. (2010). A brief motivational intervention for physically aggressive dating couples. *Prevention Science*, 11, 371-383.
- Wolfe, D. A., Wekerle, C., Reitzel-Jaffe, D., & Lefebvre, L. (1998). Factors associated with abusive relationships among maltreated and non-maltreated youth. *Development and Psychopathology*, 10, 61–86.
- Worell, J. (2000). Feminism in psychology: Revolution or evolution? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 571(1), 183-196.
- Yalnızca-Yıldırım, S. (2019). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkide şiddet ile ilgili düşünce ve deneyimleri. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(52), 7176-7189.
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldız, M. (2016). Romantik ilişkide şiddetin ana-baba tutumları ve benlik saygısı ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yumuşak, A. (2013). Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları, toplumsal cinsiyetçilik ve narsisistik kişilik özellikleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ. & Çavlin, A. (2015). Kadına yönelik şiddet yaygınlığı. *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması* içinde (s. 81-124). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.